

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1936.

Andra kammaren.

Nr 21.

Onsdagen den 1 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 26 nästlidna mars.

§ 2.

Enligt därom den 30 nästlidna månad fattat beslut skulle nu företagas val av 12 ledamöter och 16 suppleanter i riksdagens särskilda utskott; och anställdes först val av ledamöter i nämnda utskott.

Därvid avlämnades 188 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Eriksson* i Falun,
» *Skoglund*,
» *Lindqvist*,
» *Pehrsson* i Bramstorp,
» *Törnkvist* i Karlskrona,
» *Magnusson* i Skövde,
» *Eriksson* i Stockholm,
» *Andersson* i Rasjön,
» *Lindberg* i Umeå,
» *Anderson* i Norrköping,
» *Nilsson* i Hörby och
» *Vougt*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utskottet.

Härefter anställdes val av suppleanter.

Därvid avlämnades 174 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Ward*,
» *Holmgren*,
» *Bergström*,
» *Gardell* i Gahns,
» *Högström*,
» *Holmström*,
» *Gustavson* i Västerås,
» *Österström*,
» *Hansson* i Örebro,
» *Liedberg*,
» *Nyblom*,
» *Gustafson* i Dädesjö,

herr von Seth,
 » Lind,
 » Björling och
 » Eriksson i Toftered.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utskottet.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 4.

Vid remiss av
 proposition
 ang. försvars-
 väsendets
 ordnande.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 225, angående försvarsväsendets ordnande.

Därvid anförde:

Herr Skoglund: Herr talman! Den proposition, vi i dag remittera till särskilda utskottet, behandlar en för vårt land och vårt folk så betydelsefull fråga som försvarsfrågan. Då kan det icke vara förmätet att redan vid remissen säga ut, vad man tänker och känner, när man läser denna proposition.

Efter att ha tagit del av försvarskommissionens betänkande, trontalets löfte samt statsministerns vid flera tillfällen upprepade försäkringar, att han vill söka åstadkomma en samförståndslösning av försvarsfrågan, hade man kunnat förvänta ett vida bättre förslag än det regeringen framlagt för riksdagen. Det förslag, som nu ligger på riksdagens bord, mottages av stora grupper inom vårt folk med en stark känsla av besvikelse. Det ökar icke försvarets effektivitet och därmed rikets trygghet mot yttre våld i den utsträckning, man förmodat och haft rätt att fordra. Vi ha haft en försvarskommission, bestående av militära sakkunniga och parlamentariker, vilka i fem års tid arbetat och verkställt noggranna utredningar samt försökt klarlägga vårt militärpolitiska läge. De ha också försökt fastställa vårt minimibehov av försvarskrafter. Deras arbete har från alla håll fått det erkännandet, att det varit omfattande och grundligt. När man studerar propositionen, finner man, att regeringen icke blott på viktiga punkter negligerat kommissionens arbetsresultat utan också i betydelsefulla avseenden gått emot sådana förslag, om vilka praktiskt taget alla ledamöter av försvarskommissionen varit eniga. Det gäller framför allt de olika försvarsgrenarnas omfattning men även deras ledning.

Försvarskommissionen har utförligt motiverat sitt ståndpunktstagande i olika frågor. Det har varit med stort intresse, jag sökt efter försvarsministerns motivering för sitt avvikande ställningstagande på en hel del viktiga punkter. Jag har tyvärr icke kunnat finna någon sådan. Jag trodde, att det berodde på att jag icke haft tillräcklig tid till mitt förfogande att plöja igenom propositionen, men efter samtal med andra, som också läst den och icke heller kunnat finna någon sådan motivering, har jag börjat misstänka, att det verkliga skälet är, att det icke finns någon motivering angiven för departementschefens handläggningssätt. Man kan fråga sig: Har något inträffat, som kan ge anledning till en sådan proposition, som nu framlagts, har det utrikespolitiska läget avsevärt förbättrats, sedan försvarskommissionens betänkande avgavs, eller har det kollektiva säkerhetssystemet nått en sådan hög fulländning, som kan motivera ett förslag, vilket icke effektivt förstärker vårt lands försvarskrafter? Svaret återfinnes i statsministerns uttalande till propositionen. Efter att ha erinrat om 1925 års försvarsbeslut och den för detta beslut valda utgångspunkten yttrar han: »Det torde härvid vara tillfyllest att konstatera,

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

hurusom läget nu, jämfört med perioden omkring 1925, förskjutit sig i en avgjort ogynnsam riktning.» Litet längre fram fortsätter han: »Förhoppningarna om en internationell överenskommelse om nedrustning hava icke gått i uppfyllelse. Sedan ett par år tillbaka förmärkes i stället en kraftig tendens till upprustning hos stora och mindre makter i världen. Denna upprustning skärper spänningen och otryggheten. Freden har därjämte direkt brutits genom krigiska aktioner i strid mot av staterna åtagna förpliktelser och hotande med ödeläggelse det värn för rättsordningen, som nationerna samfällt byggt upp.» Vi veta, att den pessimistiska skildring, som statsministern här givit, icke är på något sätt överdriven, snarare tvärtom.

För att finna en om också ytterligt svag motivering för att efter sådana uttalanden övergå till att rekommendera en betydligt mindre försvarsorganisation, än vad flertalet inom försvarskommissionen kunnat reflektera på, söker statsministern upptäcka några ljusa fält i den för övrigt mörka världsbilden. Vad han härvid finner är icke mera omfattande än att han kan beskriva det på 6 $\frac{1}{2}$ rad. Ändå är jag icke alls övertygad om att han icke säger mera, än som kanske kommer att gå i uppfyllelse. När han talar om att de beslutsamma insatser till kollektivt värnande av fred och rättsordning, vilka utlösts av deras kränkande, utgöra ett betydelsefullt inslag i bilden av det internationella läget, då undrar man, om statsministern verkligen menar allvar. Utvecklingen av kriget mellan Italien och Abessinien ger ett annat, för de små staterna verkligt skrämmande intryck. Och när det socialdemokratiska huvudorganet här i Stockholm, Social-Demokraten, i dag erinrar om att den kollektiva säkerhetens och den odelbara fredens principer gälla även för Abessinien men sedan i ängslan frågar, vad Genève gör för att hindra det abessinska folkets utrotande, då måste jag säga, att den frågan icke förefaller omotiverad.

Följer man propositionens uppställning, möter man som första avdelning »försvarsväsendets ledning». Det förslag, som försvarsministern där framlägger, är så konstruerat, att det måste möta allvarliga invändningar. Jag är av den bestämda uppfattningen, att riksdagen får försöka åstadkomma ett bättre sammanhållande organ än den lilla stab, propositionen upptager.

Så kommer »arméorganisationen». I fråga om armén föreslås, att dess krigsstyrka begränsas till fyra arméfördelningar, två infanteriregementen och en liten brigad. Det innebär i jämförelse med vad försvarskommissionen föreslagit en nedskärning på närmare en tredjedel. Den politiska riktning, jag tillhör, kan icke medverka till detta. Förslaget innebär en indragning av icke mindre än fem infanteriregementen och en artillerikår. Vi äro övertygade om att detta både inom och utom landet måste uppfattas som ett uttryck för en oförklarlig självuppgivelse. Det ligger mycket av värde i vad som återfinnes i ett inkommet yttrande om försvarskommissionens förslag. Där säges: »Infanteriregementena är en provinscentral för landets försvar. Hit samlas i fredstid årsklass efter årsklass, huvuddelen av provinsens värnpliktiga ungdom. Här bindas försvar och bygd samman. Och vid krigstillfällen giva dessa provinsregementen stadga åt de operativa enheterna, som bilda stödjepunkter för landstormens organisation.» Jag tror icke, att försvarsministern i de inkomna yttranden, som han haft till sitt förfogande, kan hämta något som helst stöd för sin stympling. Han tillhandagår icke heller härvid med någon närmare motivering för denna sin mycket uppseendeväckande handling. Det åberopas ingen förnyad utredning eller undersökning, som kunnat föranleda ett så fullständigt frångående av försvarskommissionens förslag om sex arméfördelningar. Vad man får veta är, att departementschefen anser o. s. v. En så enkel motivering lär väl icke vara okänd i ett diktatoriskt styrt land. Men hos oss, tror jag, är det något ganska ovanligt. Det sätt, som statsrådet

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
Vennerström här använder, är sådant, att jag tror att det är nyttigt att erinra honom om, att man här i landet icke hyser ett sådant obeskrivligt förtroende till honom och att man ännu icke betraktar honom som någon von Blomberg.

Försvarskommissionen har föreslagit ett materielanslag på 79 miljoner kronor. Regeringen minskar detta anslag våldsamt samt nedsätter det från 79 miljoner till 50 miljoner kronor. Risken med en sådan nedsättning är den, att man kan befara, att vi tämligen kort efter ett krigsutbrott skulle stå inför en materiel- och ammunitions-kris. Ett offentligt uttalande, som en av landets mest framstående industrimän nyligen gjorde angående den relativt långa tid, krigsindustrin behöver för att komma i gång, måste ingiva den största oro. Ändock vill jag tillägga, att detta anförande hölls före och icke efter propositionens avgivande; industrimannen i fråga kände då icke till den kraftiga nedsättning, som nu föreslagits. Jag gör ytterligare det tillägget, att denne industriman har i hög grad intresserat sig för försvarsfrågan och deltagit i utredningsarbetet.

Med den inställning, som statsrådet tidigare haft till landstörmsrörelsen, måste jag erkänna, att det är med tillfredsställelse man noterar, att han nu ger den frivilliga landstörmsrörelsen sin honnör och säger, att den är nödvändig för landets försvar. Däremot beklagar jag i likhet med herr Vennerströms partivän Rikard Lindström i Göteborg, att regeringen icke upptager något anslag till den frivilliga skytterrörelsen. Jag instämmer fullt med herr Lindström, när han skriver, att det varit lämpligt att föra denna gamla stridsfråga ur trätolinjen och att en majoritet av landets invånare anser, att denna rörelse skall erhålla stöd av staten.

Försvarskommissionen ansåg, att den kunde nöja sig med den armé, den föreslagit, på grund av att den också föreslog ett avsevärt utvidgat flyg. Regeringen hyser inga betänkligheter för att minska både armén och flygvapnet. Beträffande flyget var försvarskommissionen praktiskt taget enhällig. Även regeringens partivänner herrar Vougt och Åkerberg ville hava fyra flottiljer bombflygplan. Regeringen föreslår nu hälften, d. v. s. två flottiljer. Därmed nedgår också flygvapnets stridsvärde i mycket hög grad, vilket måste framkalla allvarliga betänkligheter.

I samband med flygvapnet skulle jag också vilja påtala behandlingen i propositionen av luftvärnsvapnet och det civila luftskyddet. Utöver vårt enda nuvarande luftvärnsregemente föreslår regeringen en luftvärnskår. Kommissionen hade föreslagit ett nytt luftvärnsregemente. Och tänka vi på hembyggd och hemortens luftvärn är det mer än beklagligt, att regeringen icke kunna komma längre än till att bara erinra om en utredning, som pågår.

Flottan har i jämförelse med försvarskommissionens förslag blivit proportionsvis bättre tillgodosedd än andra försvarsgrenar. Regeringens inställning till ersättningsbyggnaden för pansarskeppen är dock oklar, och nyansskaffningen i övrigt är beräknad att ske i alltför långsam takt.

Vad slutligen övergångsbestämmelserna beträffar, måste vi i den riskfyllda tid, vi nu genomleva, bestämt kräva, att såväl materielanskaffningen som organisationens genomförande väsentligen påskyndas.

Det har från vissa håll sagts, att försvarskommissionens förslag var ett minimum, som det icke var försvarligt att gå inunder men som man kanske icke heller borde gå över. Jag tror, att utvecklingen ute i världen sedan i somras, då kommissionens förslag avgavs, har visat det berättigade i högerrepresentanternas i försvarskommissionen reservation icke minst beträffande flotta och flyg. När det gäller luftskyddet tror jag dessutom, att man med fullt skäl kan säga, att det är lämpligt att revidera högerreservationen uti denna del i riktning uppåt. Ty det moderna kriget synes kunna utsätta den civila befolk-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
ningen och befolkningen i hemorten för våld av ett helt annat slag än tidigare. Vi se ju nu, hurusom kvinnor och barn bliva utsatta för samma brutala våld, samma fiendliga handlingar som männen ute vid fronten. Det är då icke underligt, att man i vitt skilda folklager här i landet med oro ser, att ingenting göres av mera omfattande art, när det gäller att skaffa oss ett tillfredsställande luftvärn.

När statsministern gjorde sitt statsrådsuttalande, skulle jag förmoda, att han kände, att det fanns en dålig samklang mellan hans skildring av läget i världen och det förslag till försvarsanstalter, som han här framlagt. Han förutsätter tydligen dock ingenting annat än att förslaget skall bilda »grundval» till en samlande lösning. Med andra ord, det förefaller som om han gör sig förtrogen med tanken, att riksdagen skall taga ledningen och söka åstadkomma en bättre lösning. Det är icke längre den starke mannen vid rodret. Under sådana förhållanden vilar ansvaret på riksdagens representanter så mycket starkare, och det skulle vara betänkligt och beklagligt, om icke det utlåtande, som kommer från särskilda utskottet, skulle innehålla ett avsevärt förbättrat förslag till ny försvarsordning.

Statsministern förebär statsfinansiella betänkligheter och vikten av att försvarsordningen omfattas med förtroende av alla folklager. Det är synpunkter, som icke skola förbises, ty förtroendet för försvaret är av stort värde. Men detta förtroende behöver även återfinnas hos de män, åt vilka vi skola överlämna att föra försvarsorganisationen ut i verkligheten och av vilka vi hava rätt och plikt att fordra, att de skola ägna den uppgiften ett hängivet och plikt-troget arbete.

Omsorgen om rikets försvar och vidtagandet av försvarsanstalter för att värna vår frihet, om den skulle hotas, är en uppgift, som under inga förhållanden får sättas i andra rummet. Det är det pansar, som skall utgöra skydd för vårt land, vårt folk, vår kultur den dag vi utsättas för ofred. Det är bakom skyddet av detta pansar, smitt av vår järnhårda vilja att till varje pris värna vårt lands oberoende, som vi skola uppehålla de sociala och kulturella välfärdsinstitutioner, som vi anse rimliga och lämpliga. Den meningsriktning, Ers Excellens, som jag tillhör och representerar, säger rent ut, när propositionen remitteras till utskottet, att vi kunna icke godkänna det av regeringen framlagda förslaget. Högerns riksdagsgrupp kommer att i motion, i utskottet och i kamrarna med all energi arbeta för en bättre lösning av försvarsfrågan än den regeringsförslaget erbjuder.

Herr talman! Jag yrkar remiss till försvarsutskottet.

I detta yttrande instämde herrar *Nylander* och *Holmdahl*, fröken *Wellin* samt herrar *Arneberg*, *Hassler*, *Lundqvist*, *Thorell*, *Laurén*, *Anderson* i Norrköping, *Olsson* i Blädinge, *von Seth*, *Johansson* i Krogstorp, *Hagman*, *Lundell*, *Svedman*, *Persson* i Fritorp, *Björck* i Kristianstad, *Lindskog*, *Christiernsson*, *Hagberg* i Malmö, *Liedberg*, *Andersson* i Lindome, *Hillgård*, *Lithander*, *Pehrsson* i Göteborg, *Sefve*, *Wallerius*, *Hansson* i Hönö, *Olsson* i Staxäng, *Gustafsson* i Kasenberg, *Leffler*, *Larsson*, *Magnusson* i Skövde, *Persson* i Grytterud, *Nilsson* i Karlstad, *Persson* i Falla, *Westerdahl*, *Aronson*, *Holmström*, *Sandström*, *Lindmark*, *Brännström* i Skellefteå, *Hansson* i Vännäsby och förste vice talmannen *Magnusson*.

Herr **Pehrsson** i Bramstorp: Herr talman! Den föreliggande propositionen angående ordnande av vårt lands försvarsfråga innebär ingen överraskning. Jag skulle kunna säga, att den innefattar överhuvud endast detsamma, som ifrån statsministern tidigare offentligen deklarerats. Och en remissdebatt här

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
kommer givetvis icke heller att innebära någonting annat, än vad som från de olika partierna tidigare har deklarerats.

Jag tillät mig i ett föredrag i början av mars månad uttala som min uppfattning, att den ståndpunkt, försvarskommissionen vid övervägande av behovet av en ny organisation av vår värnkraft kommit till, och den ungefärliga kostnadsram, som försvarskommissionens majoritet därvid stannat vid, voro icke tillkomna av intet. Det är alldeles självklart, att den representant för det parti jag tillhör, vilken suttit i försvarskommissionen, under kommissionsarbetets gång har haft överläggningar med andra representanter för partiet och partiets ledning. Vid dessa överläggningar har man också, såsom det sagts såväl av statsministern som från andra håll, försökt räkna med landets ekonomiska möjligheter. Men man har helt naturligt även räknat så: vad får man för de pengar, som man ger ut för försvaret?

Hans excellens statsministern omnämner i sitt förord till propositionen, att »de ansträngningar, som alltjämt göras för att trygga en fredlig ordning, böra fullt ut tagas med i räkningen vid utformandet av en försvarsordning, som avses att gälla icke blott för den allra närmaste framtiden». Ja, det är alldeles självklart, att detta må tagas i beaktande. Men jag har från den dag, försvarskommissionens betänkande blev offentligt, kommit till den uppfattningen, att de där strävandena ute i världen för att åstadkomma bättre anordningar till förhindrande av krigiska förvecklingar, hava icke lyckats i den utsträckning, som vi litet var hava räknat med. Statsministern tillägger dessutom, att den viktigaste förutsättningen för att en försvarsordning skall ha stabilitet framåt är den, att den skall bäras upp av de stora massornas av folket förtroende. Jag instämmer fullt och helt med vad statsministern sagt i detta avseende. Det var därför jag redan tidigare vid årets riksdag förklarade, att det måste ur landets och försvarets synpunkt vara det mest eftersträfvansvärda, att en för vårt land så viktig fråga som försvarsfrågan kunde lösas av en så stor majoritet, som det överhuvud är möjligt åstadkomma. Jag vill icke förneka riktigheten i de synpunkter, som gjorts gällande, då man med betänksamhet sagt, att de kostnader, det här gäller, kunna bli, icke oöverkomliga för landet men kännbara för den skattedragande allmänheten, därest man icke skall undanskjuta sådana sociala reformer, som svenska folket anser vara mogna för sin lösning.

Från de synpunkter, ur vilka det parti, jag företräder, ser denna fråga, skall jag icke här ingå i någon detaljgranskning av de olika förslagen. Denna detaljgranskning ankommer närmast på utskottet, och vi kunna därför enligt min mening spara resonemanget om de olika detaljförslagen. Men med ledning av vad statsministern i sitt anförande sagt om att det föreliggande förslaget innebär någonting, varom representanter för stora grupper av vårt folk skulle kunna samlas och enas, skulle jag vilja säga, att det är alldeles självklart, att detta ur försvarets och landets synpunkt skulle vara det bästa. Men å andra sidan skulle jag vilja säga, att vad som är klart och tydligt är, att känslan av att vi skola stärka vårt försvar för närvarande är utbredd inom väsentligt större delar av vårt folk, än vad tidigare varit fallet. Och anledningen till denna mera utbredda försvarslust är enligt min mening den, att största delen av vårt svenska folk numera känner, att det verkligen har ett hem, detta som statsministern så ofta kallar »det stora folkhemmet». Vi ha i mån av våra krafter försökt att bereda en draglig tillvaro för flertalet av landets invånare. Om de i känslan av detta studera förhållandena ute i världen, om de studera det ena och andra systemet i ett flertal andra länder i världen, så är det ganska förklarligt, att menige man i rätt stor utsträckning resonerar på de sättet, att vi äro villiga att, om

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

ofärd kommer på, bringa våra personliga offer för landets säkerhet. Men samtidigt som man kräver, att folkmaterialet bringar sitt offer, måste man fordra, att ingenting underlåtes för att åstadkomma så effektiva tekniska hjälpmedel som möjligt för att möta en dylik situation, varigenom kanske de personliga offren kunna göras mindre, än de måste bliva, därest försvarsorganisationen är mer eller mindre undermålig.

Vi hava för icke så länge sedan i vårt land genomlevat en ekonomisk kris, som hårt drabbade stora grupper av vårt folk. Majoriteten i det svenska parlamentet visade då handlingskraft genom att vidtaga åtgärder och fatta beslut, som voro lyckobringande för dessa grupper av människor, som i en svår situation behövde landets stöd. Majoriteten av svenska folket har delat riksdagens ståndpunktstagande i dessa frågor. Med hänsyn till den militärpolitiska utvecklingen i världen är det därför för mig förklarligt, om den känslan allt mer och mer breder ut sig inom vårt svenska folk, att vi måste försöka bringa de offer, som överhuvud äro möjliga. Det är alldeles självklart, att man härvidlag kan diskutera lämpligheten av den ena eller andra kostnaden. Nu har en kommission haft i uppdrag att undersöka, vilken omorganisation, som är nödvändig, och har framkommit med förslag i detta avseende. Om denna omorganisation genomföres, så har den enligt militära auktoritetens utlåtanden ett relativt stort värde i en kritisk situation. För det belopp, om vilket försvarskommissionens majoriet har enats, skulle man kunna få en effektiv organisation av vårt blivande försvar. Nu är det också alldeles självklart så, som statsministern säger, att därest man bringar så stora ekonomiska offer för den militära organisationen, att man sedan icke kan fylla de uppgifter i den sociala välfärdspolitiken, som vårt lands befolkning har rätt att kräva, då mister man själva grundvalen för försvarets uppbärande; den faller då bort. Men nu äro vi eniga om att försvaret behöver stärkas. Vi äro eniga om att de världspolitiska förhållandena väsentligen ändrats. Den stora grupp av människor, som kanske mången gång tycker, att skattebördan är tung, den förefaller att döma av uttalanden från ena eller andra hållet nu vara beredd att bringa sitt offer. Då synes det mig, att man har anledning försöka få fram ett förslag omkring det, som försvarskommissionen har stannat inför.

Den föregående talaren nämnde, att han från sitt partis utgångspunkter kunde vara beredd att bidraga till genomförandet av en försvarsordning, som var väsentligt annorlunda än vad som föreslås i den föreliggande propositionen. Jag skulle vilja tolka detta uttalande på det sättet, att även om man från det hållet kan komma med längre gående krav än det parti jag företräder kan anse, att landets ekonomiska möjligheter medge, så kan man kanske förvänta, att vi, som jag vill hoppas, skola kunna finna en lösning av försvarsfrågan efter så breda linjer, att kanske praktiskt taget hela utskottet kan enas. Det ser ju ut, som om det världspolitiska läget snarare skulle komma att försämras än förbättras, och detta kan kanske i sin mån bidraga till att åstadkomma den större enighet vid lösandet av denna för vårt land viktiga fråga, en enighet som ur alla synpunkter är önskvärd. Då räknar jag också med vad herr Skoglund sade, att även om man från det hållet kan ha en längre gående uppfattning i ena eller andra fallet, man icke skall lösa frågan efter en bredare bas därför, att man därtill anser sig nödd och tvungen, utan i den bestämda övertygelsen, att en sådan lösning, som kan omfattas av det största möjliga flertalet, är icke bara till landets utan även till försvarets bästa.

Jag ber, herr talman, med dessa ord få yrka remiss av propositionen.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Närlinge, *Andersson* i Dunker, *Westman*, *Petersson* i Broaryd, *Andersson* i Södergård, *Mattsson*, *Gustafson* i Vimmerby,

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
Jonsson i Skedsbygd, Gardell i Gahns, Gardell i Stenstu, Hammarlund, De Geer, Olsson i Kullenbergstorp, Eriksson i Toftered, Pettersson i Dahl, Hansson i Rubbestad, Niklasson, Bengtsson i Kullen, Johanson i Hallagården, Gustafsson i Lekåsa, Beck, Werner i Höjen, Pettersson i Rosta, Andersson i Ovanmyra, Svedberg, Persson i Trången, Johansson i Tväråselet, Wallén och Jonsson i Mörbylånga.

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! När man går till ett studium av den nu framlagda propositionen i försvarsfrågan, möter man först statsministerns inledande yttrande. Detta yttrande är i väsentliga delar sådant, att det icke föranleder någon gensaga från min sida. Mycket av vad han där anför av principiell natur är sådant, att det kan accepteras av den meningsriktning, som jag företräder. Särskilt ansluter jag mig till hans önskan att avlysa en principdiskussion i försvarsfrågan och hans konstaterande av att meningsskiljaktigheterna nu icke gälla frågan, huruvida vi i vårt land skola ha ett militärt försvar eller icke, utan fastmer måttet av försvarsanstalterna och avvägningen de olika försvarsgrenarna emellan. Detta så att säga officiella manifesterande av ett nytt läge i försvarsdiskussionen är värt att taga fasta på som ett stort framsteg. Och jag vill uttrycka den förhoppningen, att detta betraktelsesätt, där vi icke längre föra en principdiskussion om försvaret utan en detaljdiskussion, också må förbli rådande i framtiden. Därigenom främjas en saklig diskussion i försvarsfrågan till fromma såväl för försvaret självt som för det politiska samlivet. Berörda uttalande av statsministern är alltså, vill jag säga, en sympatisk inledning till propositionen, som man med nöje kan acceptera.

Emellertid visar det sig vid ett fortsatt studium av det digra aktstycket, att glädjeämnen i fortsättningen äro rätt sällsynt förekommande. Visserligen finns det åtskilligt i fråga om detaljer, som kan hälsas med tillfredsställelse, men å andra sidan möta besvikelser på vart eller vartannat blad. För att börja med propositionens motivering i den del, där försvarsministern ansvarar för densamma, är det påfallande, som förut här anförts, att varje som helst försök saknas till en redogörelse för det militärpolitiska läge, som skall utgöra bakgrunden för de dispositioner, som regeringen föreslagit. Försvarskommisionen ägnade dock rätt mycket arbete och rätt många sidor i sitt betänkande till belysande av just dessa spörsmål. Det har alltså icke saknats stoff att bygga på. Men nu lämnas man i fullständig ovetskap om vad regeringen egentligen vill nå i försvarspolitiskt hänseende med det framförda förslaget, huru försvarsordningen är avsedd att tjäna det eller det ändamålet. Nu är det sant, att alla uttalanden i berörda syfte måste bli i hög grad hypotetiska. Men när man saknar ett konkret underlag för bedömning av denna sak, kunna även hypoteser bli av värde för åsiktsbildningen. Försvarskommisionen räknade med att för det eller det krigsfallet behöfde man den eller den militära organisationen. Och på de sålunda uppdragna premisserna kom försvarskommisionen fram till sitt förslag rörande måttet av våra militära anstalter. Nu hade man väntat, att när regeringen i väsentliga avseenden lämnat försvarskommisionens förslag, skulle en motivering för dessa avvikelser hava givits, byggd på samma slags bevisföring som den, kommissionen använt för att komma fram till sitt ståndpunktstagande. Men någon sådan bevisföring finnes icke i propositionen.

Även i övrigt vilar det en viss oklarhet över detta regeringsförslag. Propositionen är ju icke grundad på någon i försvarskommisionen framlagd linje, oaktat regeringen haft tre sådana med sitt eget partis stämpel att välja på. Det kan knappast heller betraktas som en hybrid mellan de tre olika socialde-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

mokratiska ståndpunkterna i försvarsfrågan, utan det är i och för sig någon-ting alldeles nytt. Siffermässigt sett skall det väl föreställa en kompromiss mellan försvarskommissionens majoritetsförslag och den Vougt-Åkerbergska reservationen. Med hänsyn till de många ståndpunkter, som regeringspartiet intagit, måste man också fråga sig, om detta, som nu säges, är sista ordet, eller om propositionen allenast är avsedd att utgöra ett diskussionsunderlag för behandlingen i riksdagen.

Det kan ju anses olämpligt, att de, som valts till ledamöter i det särskilda utskottet, som närmast har att förbereda ärendet, göra allt för pregnant uttalanden i fråga om förslagets omfattning och detaljer. Jag skall också med hänsyn härtill väsentligen avhålla mig därifrån. Vad nu förslaget i dess olika delar beträffar, skall det gärna erkännas, att den föregivna avsikten att uppnå en modernisering och effektivisering av försvarsväsendet i många avseenden har fullföljts. Så är exempelvis fallet beträffande kaderförstärkningarna inom truppförbanden, och likaså i fråga om materielanskaffning och utrustning. Ibland hava dock dessa effektiviseringssträvanden stannat på halva vägen. Så är fallet exempelvis beträffande spörsmålet om förvaltningens inordnande under försvarsgrenshefernas kommando och, som förut här påpekats, beträffande frågan om inrättande av en enhetlig försvarsledning. I båda dessa avseenden har propositionen frångått försvarskommissionens synnerligen välmotiverade förslag. Ännu betänkligare är det bristande sinne för utvecklingens krav, som kommit till uttryck i propositionens njuggighet mot flygvapnet och luftförsvaret. Härvidlag tror jag, att regeringen begått icke bara ett sakligt felgrepp utan ett rent psykologiskt misstag. Ty varje vaken människa, som följer med händelserna i tiden, måste inse, vilken oerhörd betydelse kriget i luften redan har och ännu mer kommer att få, och vilka faror, som hota särskilt civilbefolkningen i ett land utan tillräckliga försvarsmedel mot angrepp från luften. Vad försvarskommissionen föreslagit i fråga om luftförsvarets stridskrafter måste betecknas som ett minimum, som snarare borde påbyggas än nedskäras. Propositionens inställning i fråga om luftförsvarsstridskrafterna är sådan, att jag icke tvekar att beteckna den som hart när oförsvarlig. Jämväl den kraftiga nedskärningen av armén ger anledning till betänkligheter. En mycket diskutabel detalj är också, som herr Skoglund påpekade, bestämmelserna angående införandet av den nya försvarsordningen. Ikraftträdandet har i allt väsentligt skjutits så långt fram i tiden som till budgetåret 1937—1938. Väl kan det sägas, att i den mån som den nya ordningen medför nedskärningar, borttagande av vad som redan finnes, är det ingen anledning att brådska med åtgärderna, men jag förutsätter, att riksdagens majoritet kommer att besluta en hel del utbyggnader både här och där, och i den mån den nya ordningen kommer att innebära verkliga förändringar och utökningar av försvarsanstalterna, måste det också bli angeläget, att dessa komma till verkställighet med det snaraste. Här bör riksdagen se till, vad som kan göras för att förkorta tiden från beslutets fattande till ikraftträdandet, icke blott, som regeringen föreslår, beträffande vissa materialanskaffningsanslag utan även i andra rent organisatoriska hänseenden.

Med en viss tillfredsställelse erfar man dock, att dispositionerna i nu berörda avseenden ha ändrats sedan tiden för statsverkspropositionens framläggande och tills nu. Då var det tydligen meningen, att hela nyordningen av försvaret skulle uppskjutas till ett kommande budgetår; icke ett öre avsågs på fjärde huvudtiteln till kostnader, som beräknades föranledda av ett nytt beslut beträffande försvarsorganisationen, men nu äskas ändock i två särskilda propositioner omkring 20 miljoner kronor för vissa särskilda ändamål, som ha sammanhang med försvarsreformens genomförande. Detta visar, att regeringen

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
har tagit intryck av de oroande händelserna i världen, och när man konstaterar detta, ligger det nära till hands att göra den frågan: huru skulle försvarspropositionen sett ut, om den kommit att framläggas under ackompanjemang av kanonerna på slagfälten i Europa. Då kanske en kostnadssumma på både 148 miljoner och 160 miljoner hade accepterats.

Beträffande kostnadernas förhållande till volymen av det hela måste man, utan att behöva göra några noggranna beräkningar, omedelbart konstatera, att vad som här föreslås blir ett mycket dyrbart försvar. Man behöver bara tänka sig proportionen i fråga om arméns krigsorganisation — enligt försvarskommissionen sex fördelningar, enligt propositionen fyra fördelningar — och på den minskade volymen av flygorganisationen samt den betydligt minskade nyanskaffningen därtill. Jämför man kostnaderna enligt propositionens och kommissionens förslag, måste man ovillkorligen få det bestämda intrycket, att per enhet, per volym räknat är regeringens förslag betydligt dyrbarare än försvarskommissionens förslag. Om man å ena sidan ställer kommissionens sex fördelningar mot de fyra och å andra sidan jämför kostnadsproportionen mellan de olika förslagen, kommer man till ett förhållande som 13 till 15. Det är alltså intet billigt försvar som regeringen föreslår, även om det totaliter sett icke kostar så mycket som försvarskommissionens majoritet har föreslagit.

Från regeringshåll har gång på gång framhållits, att kostnaderna för vår försvarsordning borde avvägas så, att tillräckliga medel kunde finnas disponibla även för sociala ändamål, och denna sammanställning skymtar fram även i propositionens motivering. Men resonemanget täcker ingalunda hela verkligheten. Försvarskostnaderna måste naturligtvis avvägas med hänsyn till samtliga andra statsändamål och icke ställas i jämförelse allenast med en viss grupp av utgifter, en viss huvudtitel. Teorien att såväl försvaret som socialhuvudtiteln äro att betrakta som några dragspelsbälgar, som kunna dras ut och pressas ihop vid varje tillfälle, måste jag beteckna som felaktig, och ett sådant betraktelsesätt kan heller icke vara lyckligt för de sociala intressena. Ty om en försämring i läget skulle framtvinga en försvarsorganisation, som bleve ännu dyrare än vad som nu diskuteras, så ligger i själva sammanställningen en direkt inbjudan att spara på en viss punkt. Jag kan alltså icke tro, att herrarna göra det sociala intresset någon så särdeles stor tjänst med att gång på gång framhålla, att försvarsutgifter och sociala utgifter skola ses i förhållande till varandra. För övrigt, att å ena sidan ställa våra ekonomiska resurser och å andra sidan våra samhällliga behov av skilda slag och därigenom försöka räkna ut vad vi ha råd att offra till det och det ändamålet, är i själva verket ingenting annat än teoretiska spekulationer. Ty någon bestämd norm att räkna efter vare sig i fråga om våra resurser eller våra behov finns icke och kan heller icke skapas. I verkligheten är det viljan att offra för det ena eller andra ändamålet, som det hänger på. Och jag vågar tro, att vi ha råd att kosta på åtskilligt mera för försvaret, än vad regeringen har föreslagit. Jag har även en mycket stark känsla av att det svenska folket nu också *vill* offra mera. Det får bli den kommande utskottsbehandlings uppgift att se till, varest påbyggnader på regeringens förslag äro behöfliga och var de ge den största valutan i form av ökad styrka och trygghet.

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Ramsta, *Aqvist*, *Johanson* i Huskvarna, *Malmqvist*, *Olsson* i Rimforsa, *Bengtsson* i Norup, *Nilsson* i Ste-
neberg, *Ekman*, *Danielsson*, *Björling*, *Norell*, *Hilding*, *Österström*, *Osberg*,
Olofsson i Digernäs, *Brännström* i Burträsk och *Carleson*, fru *Eklund* samt
herr andre vice talmannen *Jeppsson*.

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Herr **Kilbom**: Herr talman! Om jag kommer att gå utom den ram för debatten, som angivits av de tre föregående talarna, beror det på två omständigheter: för det första att den riktning jag representerar icke har möjlighet att i försvarsutskottet framföra sin mening, och för det andra att vi icke dela den uppfattning, som hävdar, att militärfrågan nu icke skall diskuteras principiellt.

Den 24 mars 1911 yttrade herr Thorsson i denna kammare, att varje gång ett förslag i försvarsfrågan framlagts för riksdagen har detta varit *grundat på vilseledande uppgifter*. Det synes mig, herr talman, som om man icke begår orätt mot någon, om man hävdar, att omdömet gäller också i dagens situation. De av kammarens ledamöter, som voro med 1924 och 1925 och medverkade till det beslut som den gången fattades och från olika utgångspunkter ställde vissa löften, och de som sedan ha tagit del i arbetet under den mellanliggande tiden i försvarskommissionen, de måste väl ändå, om de vilja vara ärliga, säga sig, att den proposition, som i dag ligger på riksdagens bord, liksom också försvarskommissionens betänkande, äro grundade på vilseledande uppgifter. Behandlingen av frågan har hittills varit en blandning av oriktigheter, av inbördes mot varandra stridiga uppgifter. Typiskt för ärligheten inför valmännen är exempelvis, att man i fråga om kostnadsberäkningarna opererar med två slags utgiftssummor: brutto och netto. Och det folkparti och den höger, som eljest framträda under anspråk på att särskilt företräda redlighet och ärlighet, äro de som visat sig alldeles särskilt fingerfärdiga i »dubbel italiensk bokföring». Betecknande för den hetsstämning man nu, precis som under tidigare försvarsdebatter, söker skapa, synes mig vara gårdagens löpsedlar från olika tidningar. På dem angävos mycket noggrant vilka nedskärningar regeringen föreslår i organisationen, men det talas icke ett ord om den t. o. m. mycket kraftiga upporganisation, som regeringen har föreslagit. Men den borgerliga pressen och de borgerliga partierna äro ju synnerligen vederhäftiga, och det kan ju icke tänkas, att de hålla sig till annat än det som är sant och riktigt! De borgerligas argument äro genom detta uppträdande karakteriserade.

Men socialdemokraterna synas mig också ha sysslat med minst sagt dubbel italiensk bokföring. Jag skall här icke gå in på deras ståndpunkt före 1932. Det räcker med att tala om vad som skedde det året. I valprogrammet förklarade man, att man principiellt stod fast på avrustningslinjen, och i principprogrammet, som, såvitt jag vet, icke blivit upphävt, göres samma synpunkt gällande. Hur kan det då vara möjligt, att regeringschefen nu förklarar, att frågan skall icke diskuteras principiellt? Kan man någonsin med ett sådant valprogram underlåta ett principiellt ståndpunktstagande till problemet? Men icke nog med valprogrammet och principprogrammet — jag erinrar mig den regeringsdeklaration, jag läste vid den nuvarande regeringens tillträde hösten 1932. Också i den uttalas något, som jag med bästa vilja i världen icke kan tolka som bevis på annat än att man ville fortsätta på nedrustningsvägen ända fram mot avrustning. Under valrörelsen hösten 1932 riktade emellertid vårt parti ett tjugutal frågor till socialdemokraterna. Bl. a. ställde vi den frågan: Varför fortsätta socialdemokraterna att ge militarismen 122 miljoner kronor om året, varför lovade socialdemokraterna 1925, att de militära bördorna skulle sänkas till 107 miljoner? På de frågorna svarades icke i tal utan i skrift följande: »I denna fråga pågår en utredning tillkommen på vårt initiativ om *ytterligare sänkning av militärbördorna*, eventuellt *fullständig avrustning*. Socialdemokratien yrkar varje år på betydande besparingar på militärutgifterna» — varje år! Men nu kommer något ännu bättre: »När förslaget till en ny och billigare försvarsorganisation föreligger eller för-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
slag om avrustning blivit utarbetat, är tiden kommen att ta ståndpunkt till frågor av denna art.» Det flygblad, som innehöll dessa uttalanden hade utgivits av socialdemokratiska partiet. Därtill kom ett svar, som gavs av Stockholms socialdemokratiska arbetarkommun — Kommunbladet nr 1 år 1932. Där säges under rubriken »Spara på militarismens miljoner!» följande: »Tag av militarismens miljonanslag. Det är *en fantastisk galenskap* att vårt lilla land i dessa kristider skall offra mer än 120 miljoner kronor om året åt det s. k. försvaret, medan nödvändiga sociala utgifter försummas, under förevändning att staten saknar ekonomiska resurser. Under den riksdagsperiod som nu stundar — alltså denna riksdag också inbegripen — torde avrustningsfrågan komma att i hög grad aktualiseras; redan den kommission, som haft försvarsfrågan om hand för utredning framlägger sina förslag. Liksom socialdemokratien gick i spetsen för en nedskärning av militärbördorna, som skedde 1925, äro de nu redo att *med kraft fortsätta på nedrustningens väg fram till den fulla avrustningen.*» Jag kan icke hjälpa, herr talman, att detta synes mig vara det konträrt motsatta till vad man i dag företräder och som man sedan något år har propagerat. Och detta senare är motiverat av »en förändrad utrikespolitisk situation»! Var och en, som sysslat med utrikespolitik, visste om, att tyskarna skulle göra allt för att upphäva Versaillesfreden. Den hade ju med all rätt brännmärkts av socialdemokraterna själva. Och vi veta hur det sedan gått. Försvarskommissionen fick tre direktiv. Den skulle 1) utreda frågan om nationell avrustning, 2) angående kostnadernas nedbringande till den 1925 beslutade kostnadsramen och 3) kostnaderna för ett militärt system »starkt nog att trygga vår självständighet och neutralitet».

De två första direktiven försvunno visst mycket, mycket hastigt i kommissionens gömmor. Herr Lindberg är alldeles ensam om sin ståndpunkt, och den enda anslutning han fått är från sitt eget parti för sin uppfattning, men alla ha enats omkring det sista. Socialdemokraterna reserverade sig i försvarskommissionen för ett anslag av i runt tal 114 miljoner kronor. Statsverkspropositionen upptar för nästa år 117.5 miljoner, och regeringens militärproposition 131 miljoner. Det bör emellertid bemärkas, att till var och en av dessa siffror måste läggas cirka 5 miljoner kronor bara till dyrtidstillägg, vartill så kommer de militära pensionerna. Regeringspropositionen betyder i fråga om militärutgifter, *allt medräknat*, i runt tal *160 miljoner kronor*. Man skall då verkligen vara representant för dem, som äga aktier i rustningsindustrier, för att här stiga upp och påstå, att detta är mycket för litet. Vad blir nu emellertid nästa bud? Redan av statsministerns förklaring till propositionen framgår det klart, att propositionen icke är det sista. Vi få en fjärde ståndpunkt först fram i juni. Redan nu ha vi emellertid fullkomligt klart för oss, icke minst av statsministerns uttalande för ett par dagar sedan, att man är beredd att gå mellanpartierna tämligen långt till mötes, d. v. s. upp mot 148 miljoner — tilläggen oräknade. Det måste emellertid i detta sammanhang konstateras, att från dessa partiers sida är man — herr Andersson i Rasjön talade om sin vilja till samarbete, men »samarbetet» torde kunna betecknas som diktat — tydligen icke beredd att gå med på någon prutning på de 148 miljonerna, Socialdemokraterna få ju skylla sig själva; de borde dock ha lärt något av de borgerligas uppträdande.

Vilken kostnadsram som än beslutes, kommer den att överskridas. Alla erfarenheter från 1892, 1901, 1914, 1925 visa, att man i militärfrågan rör sig med mer eller mindre oriktiga uppgifter, att man räknat i underkant för att lura valmännen. Det kommer som sagt att bli fallet också med det beslut, som väl kommer att fattas fram i juni, men jag har redan nu velat till protokollet ge ett bestämt uttryck för min uppfattning. Hur kommer det att ställa sig

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

statsfinansiellt om två, tre år eller om fyra, fem år, då statens inkomster sjunka? — inom parentes sagt en sak, som inte jag behöver taga upp — jag antar att försvarsministern bör vara sakkunnig, ehuru nu också folkpartiet har panna att bedriva mot honom delvis samma personliga hetstrafik som högern bedrev mot dess egen man 1912 och 1914, den mörkaste fläcken i sitt slag i vår politiska historia. Folkpartiet har sannerligen på denna punkt utvecklats tillräckligt åt höger i sämre mening.

Då herr Andersson i Rasjön talar om hur det kommer att ställa sig statsfinansiellt, säger han: Jag tror att vi ha råd. Herrarna som kräva av andra så definitiva uppgifter som möjligt, varför ställa ni icke samma anspråk på er själva? Med vad rätt kräva ni att folk skall acceptera er »tro»? Det var inte mer än en vecka sedan ungefär som man emot oss anförde, att vi lämnat oriktiga uppgifter. Men här vill man nu att allmänheten skall gå in för dessa jätteökningar av militärutgifterna på herr Anderssons i Rasjön och folkpartiets tro. Är det för mycket begärt, att man åtminstone borde ha försökt att göra ett överslag — åtminstone försökt — över hur det kommer att ställa sig statsfinansiellt, även med hänsyn tagen till möjligheten att upprätthålla de sociala reformer som genomförts och andra som komma att anmäla sig, under den tioårsperiod, som denna härordning väl skall omfatta. Mot bakgrunden av underlåtenheten i detta avseende tycker jag i varje fall att man på borgerligt håll för framtiden inte skall tala om, att man är så vederhäftig och att man lägger fram så precisa uppgifter. Men detta omdöme drabbar också regeringen. Inte heller den har gjort ens ett avlägset försök att räkna ut hur situationen kommer att bli under den kommande tioårsperioden.

Det har emellertid sitt intresse att i detta sammanhang med ett par ord beröra frågan: varför denna jättelika upprustning? I försvarskommissionens betänkande förklaras att Sverige icke har några fiender. Vårt förhållande till främmande makter är gott. Någon risk för att vi skola bli direkt anfallna finns inte. T. o. m. i Allehanda förklarades i november föregående år av en utav landets högre militärer, att Sveriges politik hade varit och är sådan, att vi icke behövde räkna med något anfall. Statsministern ger uttryck åt samma uppfattning i den föreliggande propositionen. Enda risken, det tycks man vara enig om, för att vi skulle kunna invecklas i krig är att vi indragas i *andra* makters krig eller att dessa till stöd för sina krigiska företag skola söka sätta sig fast på svenskt område. Om detta är riktigt, kan jag inte förstå att det erbjudes mer än en logisk slutsats, nämligen att vi återgå till vår gamla neutralitetspolitik, att vi knyta så goda förbindelser som möjligt, främst med de nordiska staterna. Men den slutsatsen drar man inte. Man drar den rakt motsatta.

Här måste då frågan ställas: minskar det våra risker, om vi gå in för ökade rustningar, att bli indragna i andra staters krig? Visar icke all erfarenhet, att starka rustningar öka *krigsfaran*? Ju starkare militärsystem, desto större frestelser för andra makter att på ena eller andra sättet söka värva Sverige som bundsförvant i kommande krig. Mot vilka makter skola vi emellertid rusta? I den digra propositionen finnes därom ingenting, men väl i försvarskommissionens betänkande. Inom parentes: om herrarna tycka att regeringspropositionen är bristfällig, kan man då icke ha anledning säga detsamma om försvarskommissionens utlåtande? Där rör man sig sida upp och sida ned med *tänkta* och högst allmänna fall av krig: ett anfall över Bottniska viken, marsch över gränsen vid Torneå, cernering av Stockholm, o. s. v.

Vem skall göra detta? Föreligger något skäl att räkna med en dylik eventualitet? Man siktar uppenbarligen här på Sovjetunionen. Vi måste klart säga ut, att enligt vårt förmenande har Sverige ingen anledning att räkna med överfall från Sovjetunionens sida. Argumenterande på detta sätt har i exempelvis

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Förts.)

Ny Tid karakteriserats som hopplöst efterblivet, hundra år efter den tid, vi för närvarande leva i. Hur borta man är från alla sakliga argument visar en artikel, som nyligen gick genom pressen. Där förklarades att ett anfall från rysk sida under världskriget lär ha varit planerat. Ja, av vem? Av *en amiral*, och *planerat*. Men dåvarande ryska myndigheter gävo kontraorder. Betyder inte det någonting? Till och med professor Karlgren förklarar, och han lär väl knappast vara någon Rysslandsvän: »I själva verket kan man, efter de avslöjanden om tsarpolitikens intentioner som nu skett, utan betänkande fritaga denna politik från misstanken att ha umgåtts med några överfallsplaner på Sverige.» Men skrämselfn med Ryssland är klangbotten för herrarnas agitation, det är bakgrunden mot vilken man driver denna upprustningshets. Och när man, utan grund, har målat tillräckligt svart om hur det varit förr i tiden, då kommer man fram till Sovjetunionen. Alldeles bortsett från att vi icke dela den nuvarande *partipolitiken* i Sovjetunionen, har icke detta land under 18 år visat att det vill fred? Har det icke i exempelvis sitt förhållande till Japan uppträtt så att det kan göra anspråk på att bli trott? Att krig icke för länge sedan utbrutit i fjärran Östern är Sovjets förtjänst. Tyngdpunkten i Sovjetunionens ekonomiska utveckling drives dessutom ingalunda åt väster, den drives åt sydost, och det kan sannerligen inte vara ett bevis för att man från det hållet planerar något anfall på Sverige.

Om man emellertid är rädd för anfall därifrån, tar jag mig friheten att till regeringen och till de borgerliga partierna rikta samma fråga som nuvarande ecklesiastikministern för 4 år sedan, misstar jag mig inte, riktade till den då sittande regeringen: varför ha icke herrarna slutit en icke-angreppspakt mot Sovjetunionen? Ja, bevars väl, en del pakter mellan stormakterna betyda kanske inte så mycket, men om man nu inte vill ha kvar denna hetspropaganda för ökad upprustning, borde man kunnat sluta en icke-angreppspakt.

Socialdemokraterna argumentera emellertid på annat sätt. De göra det inte så mycket i pressen, de göra det under hand. De tala om att nu gäller det att skapa ett »försvar för demokratin». Jag måste då först göra den invändningen mot bakgrunden av vad som förkunnades 1918: segrade icke demokratin i världskriget? Det var ju ententen, demokratiens väktare, som segrade den gången? Hur ser Europa ut nu? Förtrycket är starkare och brutalare än någonsin mot de arbetande klasserna, andra också f. ö. Detta förhållande visar vilket värde allt det där talet har om att man räddar demokratin genom militär och rustningar. Branting skrev i Socialdemokraten 1915 gent emot dem som ville att Sverige skulle gå i krig för Finlands frihet: »Kriget har aldrig värnat friheten.» Vi kunna tillägga: militarismen har heller aldrig gjort det, all erfarenhet pekar i motsatt riktning. Det militära systemet är heller ingen garanti för friheten, för de arbetande massornas rättigheter. Ha vi glömt Ådalen? Militarismen innebär motsatsen till demokrati. Den innebär icke de mångas bestämmanderätt, det är fåtalets. Militarismen, eller det militära systemet, fungerar icke genom röstning, valrätt, mötes- och församlingsfrihet. Där är det officerarna, alltså ett fåtal, som bestämma. Militarismen är ett skydd för det kapitalistiska systemet. I Tyskland ingrepp officerarna 1918 mot arbetarmassorna, men samma officerare höllo sig stilla när för 3 år sedan nazisterna togo makten, där de icke direkt medverkade och hjälpte nazisterna. Detta kan vara tillräckligt för dem som tala om det militära systemet som ett skydd för demokratin.

Det är mig angeläget, med anledning av en liten händelse som inträffade i kammaren för ett par år sedan, att säga, att jag personligen erkänner att det i Sverige finns massor av duktiga officerare, dugliga, arbetsamma, folkliga karlar, som ha lärt sig en hel del av de senaste årens utveckling. Vi ta hatten

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

av för deras arbetsamhet, deras vilja att göra det bästa för det de ha vigt sitt liv åt, ehuru vi icke gilla deras yrke. Men stig fram den som vill garantera, att demokratin ens för dessa officerare är livslusten och att de under alla förhållanden skulle kämpa för demokratin. Vilja måhända de officerare som ha plats i kammaren lämna en dylik garanti? Men, ärade kammarledamöter, det finns också *andra* officerare i Sverige. Jag har inte glömt amiral de Champs' bravader. Vi äro inte alldeles ovetande om stämningen i vissa officerskretsar, vi fingo ett bevis nyligen på denna stämning: amiral de Champs' och överstelöjtnant Fevrells telegram till Hitler. Det skall bli av ett visst värde i dag att få höra, kanske redan i nästa anförande, om någon på borgerligt håll, kanske någon officer, tar avstånd från sådana tendenser inom den svenska officerskåren. Det finns emellertid också andra företeelser än de jag här nämnt, som jag skall beröra.

För inte många månader sedan var här i Sverige på besök en nazistisk generalstabsgeneral, Haushofer. Jag återkommer till hans föredrag på Grand Hotel om ett ögonblick. Det refererades i någon mån, men vad som icke refererades, i varje fall icke i den svenska pressen, var herr generalens besök på grenadjärregementets officersmäss i Linköping. Jag skall tillåta mig, herr talman, då det har ett mycket stort intresse för belysande av stämningen i vissa officerskretsar, att läsa upp det referat som publicerades om besöket i en tysk tidskrift, »Zeitschrift für Geopolitik», i december föregående år. Det skulle inte skada om man på borgerligt håll studerade den tidskriften; därav kunde kanske förståelse fås utav vilkas ärenden man går.

Det heter i referatet ordagrant — herrarna kunna själva kontrollera decemberhäftet, det finns bland annat på stadsbiblioteket i Stockholm och jag skulle tänka mig också på Kungl. Biblioteket: »Det stämmingsfulla avslutandet av professor Haushofers Sverigeresa bildade ett föredrag i Linköping, dit Livgrenadjärernas officerskår inbjudit honom. Framför det nära 400-åriga ärorika regementets officersmäss flammade facklor till den tyske gästens ära. Vid det långa bordet i den med regementschefens porträtt smyckade salen hälsade överste Alström, livgrenadjärregementets kommandant, general Haushofer hjärtligt välkommen. Till det leve som han utbragte för det återuppståndna Tyskland» — återuppståndna! — »anslöt sig det i ett rum intill av regementskapellet spelade 'Deutschland, Deutschland über alles' och Horst Wessel-sången» — Horst Wessel-sången! »I djupt rörda ordalag tackade general Haushofer de svenska kollegerna. Efter föredraget, som hölls inom officerskårens ram» — inom, det betyder att det bara var officerare, som fingo vara med — »stannade värdar och gäster ännu en lång stund i äkta kamratlig feststämning tillsammans.»

Jag kan inte underlåta, herr talman, att ställa den frågan till kammarens socialdemokratiska ledamöter, och så långt det går till Sveriges arbetare, som till äventyrs tro på fabeln om det militära systemet som ett försvar för demokratin: är det åt den sortens officerare och genom att tillsätta flera sådana, ni nu tänka skydda medborgarrättigheterna, fackorganisationer, mötes-, församlings- och yttrandefrihet, etc.? Finner regeringen hos den sortens folk skyddet för sin »demokratiska» politik? Skola vi känna oss trygga genom att få flera som hälsa fördragsbrott med hyllningstelegram, flera som arrangera banketter för herr Görings utskickade, flera som falla i stoftet för dem som avskaffa medborgarrättigheterna? Ånej, den militära upprustning som 1936 års riksdag kommer att besluta blir intet skydd för demokratin, det blir en hjälp åt något annat. Jag kan inte underlåta att belysa också detta.

I samma nummer av förut nämnda tidskrift ingick, som sagt, ävenledes ett referat av general Haushofers föredrag i Stockholm. Det säges emeller-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
 tid i början, att »föredraget vann särskild betydelse också därigenom att svenske utrikesministern, generalstabschefen och en rad utländska ambassadörer i Stockholm voro närvarande». Men det vinner icke mindre betydelse genom följande enkla ord: »För föredraget tackade i de närvarandes namn skriftställaren d:r Rütger Essén och riksdagsmannen Patric Ossbahr.»

Vad innehöll då, herr talman, detta föredrag? Jag skall inte trötta med att läsa upp det. Jag har det här i översättning. I föredraget säges bland annat: »Betrakta ni de 21 kartbladen (över Skandinavien) så förnimma ni kravet på nödvändigheten av en sammanslutning, på en ömsesidig försäkring i någon form. I andra rummet kommer nödvändigheten av ett portförsvar, som för oss tyskar ju bara kommer i fråga för en av oss själva grävd kanal. Oändligt mycket större synes oss väktarnas ansvar vid de förbindande havsvägarna, vid sunden och vid de landsträckor därinvid som ligga öppna för skaror och massor av västasiatisk härkomst.» Man skall vara preussare för att uppträda så taktlöst i ett främmande land som denne professor och general. Han fortsätter emellertid: »Om vi undersöka möjligheten av en vakt-tjänst, frapperas vi av den starka yttre belastningen för nästan alla andra vid Östersjön belägna stater, utom Sverige... Och så synes oss i Tyskland, då vi tro oss kunna betrakta Östersjöbäckens västra, norra och östra omramning som fritt från annan belastning, ert land — det stora Sverige med sina 450,000 kvadratkilometer — som den stat, vilken av det geopolitiska ödet bestämts att bevara nyckeln till Östersjön.» — För vem? — »Endast av denna uppfattning härstammar vår begripliga önskan att genom en sammansättning av land-, marin- och luftstridskrafter veta denna nyckelbevarare så stark som möjligt. Ty när allt kommer omkring är ju varje luftvärnskanon, som ni ställa upp på er sida av Sundet eller på Gotland ett skydd också för de vattenvägar, vilkas frihet också vi betrakta som en nödvändig förutsättning för vår oavhängighet. Varje andligt uppsving, som ni försvarspolitiskt kunna ge edra ledare» — det är preussisk smidighet och artighet — »till lands och vatten, varje meningsutbyte synes oss vara en lycka och fördel också för oss.»

Den tyske generalen agiterar således fullkomligt öppet för att Sverige skall upprusta till fördel för Tyskland och som det nazistiska Tysklands bundsförvant i ett kommande krig. Det tillägges: »Vi kunna se Ålandsfrågan kanske friare från störande belastning än ni själva, som ett mycket viktigt försvarsgeografiskt problem, som denna förbindelse emellan Finland och Sverige inför er huvudstads portar betyder för ert land... Ingen fara hotar er ifrån Tyskland. Tyskland hälsar av egen livsnödvändighet *varje steg av Sverige*, som ju i sin egen historia redan en gång förut spelat en så stor roll, såsom en trygghet för det viktigaste av sina egna» — alltså Tysklands — »områden».

Herr talman! Har jag tröttat kammarens ledamöter, så beklagar jag det. Här är emellertid bakgrunden till den svenska upprustningen. För vårt vidkommande anse vi detta vara en mycket viktig sak till belysande av hela problemet.

Men åter till talet om demokratin. Nyligen talades i den socialdemokratiska pressen om nödvändigheten av att demokratisera officerskåren. Herrar Vougt och Åkerberg gjorde i sin reservation i försvarskommissionens utlåtande några tafatta förslag i den riktningen, vilka för övrigt kritiserats ihjäl av deras egen press. Men i regeringspropositionen, som vi i dag remittera, har så långt jag vid hastigt genombläddrande av densamma kunnat finna, ingen förändring föreslagits. Allt blir vid det gamla. Detsamma blir fallet med frånvaron av manskapets rättigheter, och underofficerna skola, så långt man nu kan se, alltjämt sakna reella möjligheter att avancera till offi-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
cerare. Systemet blir lika odemokratiskt som någonsin. Herrarna veta ju mycket väl, att 1925 års beslut icke medförde någon nämnvärd förändring härvidlag.

Men också på ett annat, mycket viktigt område skall allt bli vid det gamla, åtminstone att döma av propositionen. De stora vinster som nu pressas och komma att pressas ur folkets fickor — vi skola hoppas att det inte också blir i form av folkets blod — skola några privatspekulanter tillgodogöra sig; för övrigt ha de redan i stor utsträckning diskonterat innebörden i det beslut som här skall fattas. Nya tiotal miljoner kronor skola offras, men spekulanternas vinstmöjligheter skola bli fullkomligt obeskurna. Det har icke gjort något intryck på regeringen, så vitt man kan se, vad som skett i England, Förenta staterna, ja, i självaste Italien. Vad skedde i Italien nyss? Enligt dekret meddelades följande: »Den italienska vapenindustrien skall hädanefter ställas under statlig kontroll. Aktieförtjänsterna därpå, vilka i andra länder äro den bästa tänkbara kapitalavkastningen, skola avskaffas, därför att intet bolag och inga enskilda skola förtjäna på det som andra offrat sitt liv för.»

Jag måste verkligen säga det kätterska ordet, att här är Mussolini mycket radikalare än den socialdemokratiska regeringen. I Amerika har man stiftat lagar i samma syfte. I England är den allmänna opinionen, åtminstone så vitt den uttryckes i pressen, fullkomligt ense om att inga privatspekulanter skola tjäna på folkets offer för rustningar. Men i Sverige, där är allt som sig bör, när det främsta rustningsföretagets aktier på några månader stigit från 160 kronor per styck, spekulanterna till stor glädje och gamman, till 240 kronor bortåt.

Det förefaller mig, herr talman, som om det vore fullkomligt naturligt, att det försvarsutskott som nyligen valts, tog upp denna fråga och framlade för riksdagen ett förslag om att det skall bli slut med denna skandalösa trafik. Det är kanske för övrigt ingen tillfällighet, det må gärna sägas till kammarens protokoll, att de intressen som tjänat mest på hela denna spekulationsvindeln, tämligen högljutt förklarar ha mer eller mindre direkta förbindelser med de organ, som nu kraftigast agitera för svensk upprustning. Karl Liebknechts avslöjanden i tyska riksdagen ha tydligen allttjämt aktualitet. Måhända komma de också inom en närmare framtid än vi tro att få ännu större aktualitet och mera ingående behöva belysas.

Samtidigt som man nu framlägger dessa förslag om svensk upprustning, kräves och genomföres en rad åtgärder i antidemokratisk riktning. Massornas rättigheter inskränkas, deras skyldigheter ökas. Den nyligen beslutade begränsningen av rösträttsbestämmelserna, höjandet av valbarhetsåldern, det planerade och redan genomförda beskärandet av fackföreningarnas rörelsefrihet, undantagslagstiftningen mot politiska riktningar, vilken särskilt drabbar arbetarna — tycker inte herrarna att allt detta är en utmärkt illustration till ert tal om att folket, arbetarklassen, nu har större anledning att deltaga i de militära rustningarna? I varje fall stämmer det med den gamla bilden: där militarismen går fram, där minskas medborgarrättigheterna. Där de militära utgifterna gå i höjden, där beskäras de demokratiska rättigheterna.

Vad jag här har sagt motiverar vår uppfattning att arbetarklassen måste gå emot upprustningsförslaget. Vi dela den norske utrikesministerns ord nyligen: »Vill du freden, så förbered dig för freden». Följden av regeringens och de borgerligas politik blir icke ökade fredsutsikter. Ni ersätta den gamla freds- och neutralitetspolitiken och därutav skapat förtroende för vårt lands redliga avsikter, ett förtroende byggt på 100 års politik, med en politik som betyder att vi dragas in i de stora makternas stridigheter. Er politik betyder oerhört ökade bördor för land och folk, den torde i längden föra till miss-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
tänksamhet också från våra grannar. Följderna av upprustningsagitationen börja redan visa sig. Det icke minst ödesdigra ligger ju bl. a. däri, att de reaktionära krafterna i de skandinaviska länderna redan fått luft under vingarna. Ännu så länge står man emot i Norge, och ett förslag om att höja värnplikten från 72 till 84 dagar har nyligen avslagits. Men hur länge kunna fredens krafter stå emot, när det norska arbetarpartiet i varje debatt i denna fråga får till livs av borgerliga presterade citat ur den svenska statsministerns förslag om upprustning, med tillägget: det är »meget klokt, meget fornuftigt».

I Danmark sker emellertid redan en politisk omsvängning. Vissa upprustningsbeslut ha fattats och för andra agiteras det kraftigt. Jag undrar just om detta är en grundval, på vilken samarbete och samförstånd mellan de nordiska och med andra stater bygges? Är det inte så måhända, att vi få också nya försök från de imperialistiska stormakterna att splittra Norden och få dess olika stater på olika sidor. Det beslut som här skall fattas resulterar således icke i ökad säkerhet, det medför motsatsen.

Då vi socialister sålunda gå emot upprustningsplanen, vidhålla vi principiellt den gamla socialistiska ståndpunkten om avrustning, men vi göra det icke från pacifistiska utgångspunkter. Detta hindrar dock icke att vi tar hatten av för ärliga pacifister och äro beredda till samarbete med dem för fredens sak. Varje socialist håller principiellt på rätten till försvar. Vi komma att försvara ett socialistiskt samhälle mot varje angrepp, men för närvarande leva vi i ett kapitalistiskt samhälle med dess uppdelning av befolkningen, med dess emot varandra stridande grupper och intressen. Det senare är sannerligen icke vårt fel. Det är en följd av det nuvarande systemet.

Herr talman! Jag beklagar — jag vill inte säga protesterar — mot att man har utestängt en grupp, som representerar en principiellt avvikande mening i denna viktiga fråga, från att göra sin röst hörd i försvarsutskottet. Åtminstone borde en suppleantplats ha kunnat beredas nu lika väl som det skedde vid 1925 års riksdag. Att så icke skett är också i sitt slag ett bevis för vart socialdemokratien, eller skola vi säga dess ledning, marscherar och har marscherat under de gångna åren.

Herr **Ossbahr**: Det är icke min avsikt, herr talman, att här ingå på några detaljer, ty syftemålet med en remissdebatt sådan som denna är, så vitt jag kan förstå, att man skall behandla några spörsmål av mera principiell natur.

I motsats till herr Andersson i Rasjön har jag för min del icke kunnat finna några större glädjeämnen i det anförande till statsrådsprotokollet, som finnes intaget i propositionen. Jag kan i det fallet icke finna att det statsministern där anför inget sådana känslor som de, vilka besjälade herr Andersson i Rasjön, men det är möjligt, att jag i detta hänseende är mindre anspråkslös än han. Om jag rätt förstått statsministerns anförande till statsrådsprotokollet, ha de två grundläggande synpunkterna vid utarbetandet av regeringens försvarsproposition varit uppfattningen om kostnadsramens betydelse och bedömandet av det utrikespolitiska läget. Till allmän utgångspunkt har man således tagit en kombination av önskemålet att begränsa kostnadssumman för försvaret till visst angivet maximum och uppfattningen om det militärpolitiska läget.

Jag måste för min personliga del alltid finna det vara ytterst betänkligt, när man anlägger synpunkten om kostnadsramen på det sätt, som här har skett. För min del kan en kostnadsram aldrig vara en gräns av så helig natur, som man här synes göra gällande, utan enligt min uppfattning kan icke spörsmålet om kostnadsramen vara någon grund, på vilken man kan uppbygga en

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

försvarsordning. Uppfattningen om det mått av anslag, som kan beviljas till försvaret, måste alltid växla, dels med hänsyn till de subjektiva synpunkterna angående försvarets betydelse och dels också med hänsyn till uppfattningen om landets ekonomiska bärkraft. Vad den ene anser vara rikligt tilltaget, finner den andre vara alltför knappt, och vad man i den ena situationen finner vara möjligt att prestera, anser man kanske i det andra läget vara ett överskridande av den ekonomiska bärkraften. Jag kan därför aldrig finna, att man från uppfattningen om en viss kostnadsram kan uppbygga ett försvar, som på något sätt kan vara tillfredsställande. För mig är icke kostnaden det primära, utan detta är för mig en strävan att skapa ett försvar, som så långt sig överhuvud taget göra låter är så effektivt, att landets säkerhet kan inom möjligheternas gräns bevaras och skyddas.

Jag kan heller icke finna, att man till grund för en viss försvarsorganisation kan lägga uppfattningen om det militärpolitiska läget. Jag tror icke, som statsministern, att man kan överblicka den utrikespolitiska situationen någon nämnvärd tid framåt. Enligt min uppfattning växlar läget ute i världen ständigt, och den situation, som kan vara för handen i det nuvarande ögonblicket och som kanske också finnes i morgon, kan fullständigt hava förändrats inom en jämförelsevis kort tid. Det förefaller mig emellertid, som om regeringen i sin försvarsproposition anser sig kunna bedöma det utrikespolitiska läget under en avsevärd tid framåt. Den anser sig kunna bedöma detta läge på sådant sätt, att den mot bakgrunden av detta bedömande kan konstruera fram en viss försvarsorganisation, som med hänsyn till detta läge är tillfredsställande och nöjaktig enligt regeringens uppfattning. När man ser de ständiga växlingarna i det utrikespolitiska läget, måste man dock fråga sig, om det överhuvud taget är möjligt att göra ett sådant bedömande. Vi behöva ju bara erinra oss de utrikespolitiska bedömanden, som gjordes här i landet från framför allt socialdemokratiskt håll så sent som i juni och juli 1914, för att man skall inse, att läget så snabbt kan förändras, att det icke finnes någon möjlighet till anpassning av ett försvarssystem efter detta föränderliga läge.

Även om man emellertid skulle kunna anse sig vara säker under en viss tidsperiod framåt, vare sig denna period bestämmes till 10 år eller till något annat antal år, så måste man dock kraftigt understryka, att därest läget efter denna periods slut skulle vara så förändrat, att man finner sig föranlåten vidtaga en omorganisation av stridskrafterna, man icke i och med fattandet av ett beslut därom genomfört den avsedda omorganisationen. Man bygger icke upp ett försvar och man förstärker icke ett försvar därigenom att man fattar beslut i sådan riktning, ty uppbyggandet av en försvarsorganisation och förstärkandet av ett försvar kan taga oerhört lång tid i anspråk. Det är härvidlag icke blott fråga om ett eller annat år, utan i vissa hänseenden om ett tiotal år framåt i tiden. Det går lätt att riva ned ett försvar, men det är väsentligt svårare och tager mycket längre tid att uppbygga ett försvar, och det ligger därför alltid ett oerhört riskmoment i den uppfattningen, att man skulle kunna anpassa sitt försvar efter växlingarna på det utrikespolitiska området. Det blir alltid och måste alltid bli ytterligt svårt att fastställa vårt exakta behov av stridskrafter, ty detta behov kan variera med hänsyn till olika förändringar.

Man kan naturligtvis finna mycket värdefulla utgångspunkter och hållpunkter i strategiska och militärpolitiska undersökningar, men jag vill dock framhålla, att någon exakthet kan man aldrig i det hänseendet prestera. Försvarskommissionen har också erkänt, att en strategisk utredning endast har ett relativt värde och allenast är av mer eller mindre dagspolitisk aktualitet. Det, som man i en viss situation kan bedöma vara rimligt och sannolikt, kan inom

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
en ganska nära framtid ha fullständigt förändrats. Vi behöva bara betrakta utvecklingen på det militärpolitiska området i vissa länder, exempelvis Tyskland, under de senaste åren, för att förstå, att de beräkningar och de bedömanden, som måhända med hänsyn till förhållandena i ett sådant land verkställts för ett par år sedan, i detta ögonblick måste vara i oerhört hög grad förändrade, för att icke säga kullkastade. Hade någon för endast några få år sedan velat göra gällande möjligheten av en sådan upprustning, som nu skett i vissa länder, skulle han ha avfärdats såsom en överdrivande fantast, som icke ville hålla sig till realiteter. Men verkligheten har visat sig kunna ändra åtskilligt inom mycket kort tid, i varje fall inom en väsentligt kortare tidsperiod än det är möjligt att uppbygga ett nytt försvar och en ny försvarsordning.

Inom ett land som vårt med dess stora yta och begränsade folkmängd måste man alltid ställa sig den frågan, om det inte blir nödvändigt att söka så organisera och uppbygga försvaret, att man i händelse av den yttersta nöd kan uttaga hela den levande värnkraften inom folket. Man kan icke på förhand alltid bedöma det läge, vari man kommer att befinna sig, och jag måste fråga mig, hur situationen skulle te sig, om vi skulle komma i det läget, att vi måste uppbjuda alla våra krafter för att kunna värna landets frihet och oberoende men icke skapat en sådan försvarsorganisation som möjliggör, kanske under åtskillig tid, ett utnyttjande av den levande värnkraft, som vi dock ha inom vårt land med dess befolkningstillgång.

Enligt min mening måste därför den principiella grunden för utbyggandet av en försvarsordning icke vara mer eller mindre skrivbordsmässiga beräkningar och bedömanden utan en strävan att så långt sig göra låter skapa en sådan organisation, som utnyttjar de tillgångar vi ha i den levande värnkraften, eller med andra ord en tillämpning av den s. k. tillgångsprincipen. Läget kan bli brådsakande, det kan bli sådant, att vi icke ha tid till att utbilda vapenföra, som icke förut erhållit någon militärutbildning. Läget kan bli sådant, att vi måste sätta in all vår kraft redan från början. Under sådana förhållanden böra vi icke i onödan ha försatt oss i den situationen, att vi icke kunna utnyttja de resurser, som annars skulle ha stått oss till buds.

Jag skall här icke ingå på de organisatoriska detaljerna. Dessa komma med säkerhet att bedömas och prövas av det nu tillsatta försvarsutskottet. Min avsikt har endast varit att beröra några frågor av mera principiell natur. Jag vill i detta sammanhang emellertid kraftigt framhålla betydelsen av det, som herr Skoglund i sitt anförande redan pekat på, nämligen en snabbare anskaffning av krigsmaterielen. I den kungl. propositionen föreslår man, att den enligt regeringsförslaget erforderliga materielen anskaffas icke så snart ske kan, utan under loppet av en 10-årsperiod, således under loppet av den period, som man i stort sett anser kommer att bli normgivande för den ifrågasatta försvarsorganisationens existens. Jag vill emellertid påpeka, att om man på detta sätt fördelar anskaffningen av den materiel, som är erforderlig vid krigstillfälle, under en period av 10 år, så innebär detta, att vi icke förrän vid periodens slut nått upp till den krigsberedskap, som är erforderlig. Ty den materielanskaffning, som här avses, är den, som måste finnas såsom ett förstahandsbehov vid ett mobiliseringstillfälle, innan krigsindustrien hinner leverera ny materiel eller ersättning för den gamla till de stridande förbanden. Om vi i det ögonblicket icke ha den erforderliga materielen, betyder detta, att vi vid mobiliseringstillfället icke äro beredda. Vi må väl ha folk och organisation, men vi ha icke de erforderliga vapnen att sätta i händerna på folket. Däri ligger en oerhört allvarlig och betydelsefull omständighet, och jag har för min del icke kunnat underlåta att här kraftigt understryka den synpunkt, som i det hänseendet redan tidigare något berörts.

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Det skulle kosta oerhörda belopp, förklarar man, att anskaffa den erforderliga materielen. I detta påstående ligger otvivelaktigt en mycket stor sanning, men man kan icke, såsom vi gjort i vårt land under en följd av år, blott rasera sitt försvar, utan man måste också råda bot på de försyndelser, som man begått, genom att skaffa sig ett bättre och effektivare försvar. Man kan icke försumma både det ena och det andra och sedan förmena, att man skall befinna sig i ett precis lika gynnsamt utgångsläge, som man skulle ha gjort, därest man tillgodosett försvarets krav under de gångna åren. Vi ha själva genom vår underlåtenhet att tillgodose dessa krav och genom upprepade försummelse försatt oss i ett läge, som måste betecknas såsom ganska allvarligt. Under sådana förhållanden blir det en obönhörlig konsekvens, om vi inom en rimlig tid vilja skaffa oss en verkligt förstärkt krigsberedskap, att vi anslå de medel, som härtill äro nödvändiga. Vi måste med andra ord bära följderna av vårt handlingssätt under den tid som gått.

Man kan fråga sig, om vi ha råd att anskaffa allt som är erforderligt. Jag skall icke närmare ingå på den frågan, men jag skulle i min tur vilja fråga, om vi i vårt land överhuvud taget ha råd att äventyra landets frihet och säkerhet. Herr Andersson i Rasjön förklarade, att om vi i denna stund, då vi gå att besluta en ny försvarsorganisation, handlade under ackompanjemanget av kanonernas dån på Europas krigsteater, så hade man kanske icke ens på regeringshåll stannat vid en anslagssumma på något mer än 130 miljoner kronor. Vi hade, förklarade han, då kanske varit beredda att bevilja 148 miljoner kronor och måhända även 160 miljoner, som föreslagits av högerreservanterna i försvarskommissionen, eller mer. Om vi skulle ha handlat på det sättet, därest vi stått inför det verkliga allvaret, måste jag fråga mig, varför vi icke äro lika beredda på att handla så i detta ögonblick. Ty vårt försvar byggs icke upp med hänsyn till freden och den fredliga situationen. Försvaret är ju dock avsett att komma till användning just i en sådan situation, som skisserades av herr Andersson i Rasjön. Men anse vi, att vi i ett dylikt läge borde anslå ett belopp på låt mig säga 160 miljoner kronor eller mycket mera, så är det också vår skyldighet att bevilja detta belopp även i denna stund.

Man har förklarat i fråga om försvaret, att man skall ta hänsyn icke endast till orosmolnen och orosituationen, utan att man också skall beakta de ljusare tiderna och den klarnande utrikespolitiska himmeln. Jag vill emellertid påpeka, att försvaret icke är till för att utföra sitt värv under solskensdagar, utan försvaret är till för att träda i funktion under ovädersnätterna. Det är mot denna bakgrund, som vi skola se försvarsproblemet, och äro vi villigare att i allvarets stund skapa ett väsentligt bättre försvar, då är det också vår plikt och skyldighet att även i nuvarande läge skapa ett lika starkt försvar, ty i annat fall skulle ett handlingssätt sådant som det, om vilket herr Andersson i Rasjön talade, betyda, att vi icke taga hela detta problem riktigt på allvar, att vi icke riktigt sätta oss in i, att den stund kan komma, då försvaret måste träda i funktion, och att vi icke riktigt tro på möjligheterna av krigiska konflikter. Ha vi verkligen den uppfattningen, att risker förefinnas, och att allvarets stund en gång kan vara inne, är det också vår skyldighet att se denna realitet i ögonen och att icke på något sätt skjuta den i bakgrunden. Det kan vara farligt att i fredliga tider spara på försvaret, ty de besparingar, som man på det sättet gör, kunna medföra oerhört mycket större kostnader och upoffringar i olika hänseenden i händelse av ett krig. De besparingar man gjort i fredstid kunna få betalas mångdubbelt i händelse av krig, och när den stunden kommer, att vi måste sätta in all vår kraft, ångrar man kauhända, att man icke i tid vidtagit alla de åtgärder, som varit erforderliga för att giva vårt land ett så starkt och effektivt försvar, som överhuvud taget varit möjligt.

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Herr Ström: Herr talman! När jag fick i min hand detta digra bokverk undertecknat av bland andra herr Ivar Vennerström, erinrade jag mig en annan uppsats skriven utav den nuvarande krigsministern. Det gällde visserligen icke därvidlag en kungl. proposition, och kanhända förklarar den omständigheten den åsiktsförändring, som nu kommit till uttryck från herr Vennerströms sida. Denna uppsats skrevs 1918, och i denna heter det: »En sådan pesthärd som militärväsendet, som inte blott ekonomiskt utarmar folken, utan också gör dem livegna och rättslösa undergräver all aktning för rätt och rättfärdighet genom sitt barbariska rättsväsen, kan och får ej tolereras.» »Kan och får ej tolereras», sade man vid den tiden på det hållet, men denna pesthärd har nu utvecklats under herr Vennerströms överinseende så att sjukdomens omfattning och symtom kräva en lunta på 1,064 sidor för att en fyllig skildring skall kunna lämnas.

Den åsiktsförändring, som sålunda kommit till uttryck från herr Vennerströms sida, står icke i överensstämmelse med den uppfattning, som vårt folk har i fråga om militärväsendet. Jag erinrar mig också i detta sammanhang ett uttalande från våren 1931 av den nuvarande ecklesiastikministern. Han yttrade under diskussionen om Ädalshändelserna: »Militärväsendet är icke endast värt vårt förakt utan också förtjänt av en önskan att det måtte i sitt förfall gå under som institution.»

»Gå under som institution», hette det vid den tidpunkten. Av denna anda finns ingenting kvar i regeringens proposition. Uti den försvarskommission, vars arbete nu är avslutat, ha 4 socialdemokratiska representanter suttit, men de ha inte besjälats av samma önskan som den nuvarande ecklesiastikministern gav uttryck åt, nämligen att militärväsendet som institution skulle gå under. De ha i stället varit så intresserade och flitiga att de framlagt icke mindre än 4 olika förslag till ett förbättrat militärväsende i vårt land. Av dessa 4 ha 2, nämligen herrar Vougt och Åkerberg, av någon underlig anledning kunnat ena sig om ett förslag, som stannar vid 114 miljoner kronor. Herr Törnkvist, som bor i Karlskrona, har naturligtvis måst tillfredsställa önskingarna där nere, och han har följaktligen föreslagit en större flotta än de andra socialdemokraterna velat vara med om, en omständighet som osökt påminner om den demagogi som bedrivits i slagsmålet om regementena. Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att påpeka, att när det var tal om att man skulle avskaffa Värmlands regemente, så restes en mycket kraftig opinion emot detta förslag ifrån de socialdemokratiska ledamöterna på Värmlandsbänken, och man föreslog i stället till indragning ett regemente, som är förlagt i herr Åkerbergs hemstad. Herr Åkerberg motsatte sig emellertid alldeles bestämt detta förslag och förklarade, att man skulle ta sin hand från pilten och inte alls bry sig om att tänka på en indragning av det regementet. Slagsmålet om regementena är någonting mycket betecknande för den inställning, som man nu har i försvarsfrågan. Slutligen har herr Lindberg i Umeå ensam framlagt två förslag.

När man tänker på förslaget om en kostnadsram på 114 miljoner kronor, som ursprungligen framlades, måste man fråga sig, hur det kan komma sig, att förhållandena växlat så snabbt, att man nu på samma håll föreslår en kostnadsram på 135 miljoner kronor. Nog voro väl de herrar från socialdemokratiskt håll som suttit i försvarskommissionen förståndigt folk — åtmonstone kan man väl ha anledning förmoda det — och de ansågo i höstas, att 114 miljoner kunde räcka till. Men nu har deras förslag vuxit undan för undan. Den 10 januari, då vi fingo den nådiga luntan, var det uppe i 126 miljoner kronor. I slutet av februari sökte man driva kohandel på ett förslag om 130 miljoner kronor, och nu framlägger man ett förslag på 135 miljoner kronor, ett förslag

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
vars enda uppgift är att tjäna som grundval för en överenskommelse med mellanpartierna, och »lösningen» torde väl stanna vid en kostnadsram av 153 miljoner kronor.

Nu frågar man sig: är det nödvändigt för Sveriges vidkommande med en sådan utökning av försvaret? Om vi räkna med, att majoritetsförslaget kommer att gå igenom, konstatera vi, att den militärbudgeten är fyra gånger så stor som den norska, nära tre gånger så stor som den finska och nära fyra gånger så stor som den danska. Om man lägger ihop de danska, norska och finska utgifterna till försvaret, och jämför resultatet med motsvarande siffra för det svenska, visar det sig, att det svenska försvarsväsendet, om nu detta majoritetsförslag skulle gå igenom, kommer att bli 15 miljoner dyrare. Under sådana förhållanden måste man verkligen fråga sig: varför detta gny i den borgerliga pressen, och varför söker man nu i den socialdemokratiska pressen framställa det som här bjuds som det oundgängligen nödvändiga för våra militära rustningar?

Det finns emellertid en sats i statsministerns yttrande till statsrådsprotokollet, som kan vara förtjänt av mycket stor uppmärksamhet och som jag därför skall ta upp till en närmare granskning. I denna sats heter det: »Jag delar försvarskommissionens uppfattning, att den *viktigaste förutsättningen* för att en svensk försvarsordning skall kunna undgå den menliga kritik, som kännetecknat utvecklingen hos oss, är att försvarsordningen såsom sådan omfattas med *förtroende från alla befolkningslager.*» Detta ger mig anledning fråga: Varför ha då icke medlemmarna i det socialdemokratiska partiet fått yttra sig i denna fråga? Om man vill ha förtroende från alla befolkningslager, varför ha då icke de valmän, som stå bakom regeringen, fått säga sin mening? Varför framlägger man detta förslag till en omorganisation av försvaret *fyra dagar* innan regeringens parti, d. v. s. det officiella och inte det reella, som är herr Pehrssons i Bramstorp parti, samlas till kongress? Varför framlägger man detta förslag *fyra dagar före denna kongress?* Den frågan kräver ett svar, herr Hansson. Är det för att ställa kongressen inför ett fullbordat faktum? Är man icke säker på att man skulle ha fått majoritet för detta upprustningsförslag, därest man väntat och låtit kongressen bestämma i denna fråga? Är detta demokrati? Är det denna form av demokrati, som skall skyddas med militära maktmedel? Är detta fallet förefaller det som om amiralerna Lindström och de Champs skulle vara som klippta och skurna för uppdraget. Hurvida detta kommer att uppskattas på konserthuset nästa vecka är en annan fråga. Om denna lunta framlagts förra gången partikongressen var samlad, hade den säkert blivit underkänd. I regeringspartiets stadgar heter det, *att partikongressen i alla angelägenheter är partiets högsta myndighet.* Men varför har man då icke i denna fråga hört partikongressen? Vem har utfärdat fullmakt att framlägga detta förslag? Folket i val har icke gjort det. Partiets förra kongress har icke gjort det. På vilken folkvilja stöder nu regeringen detta förslag? Är det herr Pehrsson i Bramstorp som ensam fått bestämma spelöppningen, vilken kommer att leda till att man bifaller mellanpartiernas förslag om 153 miljoner utan att regeringen behöver ramla av taburetterna?

För att belysa de meningar, som hävdats av den socialdemokratiska partikongressen 1932 och de organisationer som stå bakom denna, skall jag be att få göra en liten axplockning ur olika uttalanden. Vi hade en hel del motioner vid denna kongress i militärfrågan, bland annat en från Göteborgs arbetarkommun. I denna sade man ifrån: »Partiet koncentrerar hela sin kraft på att snarast genomföra fullständig avrustning eller eventuellt avrustning i linje med det danska socialdemokratiska partiets politik i denna fråga.» I en motion från Gävle arbetarkommun heter det: »Kongressen ålägger partiets repre-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

sentanter i riksdagen att verka för nationell avrustning, till dess internationell avrustning genomförts.» Varför tar man icke hänsyn till detta underlag nu? I en motion från Slite arbetarkommun föreslås, »att partikongressen beslutar giva våra riksdags- och förtroendemän i uppdrag att arbeta för ett hastigt realiserande av avrustningstanken». Kommer jag så till statsministerns inställning till denna fråga, så heter det i partistyrelsens utlåtande: »Det råder överallt, i synnerhet inom arbetareklassen, ett starkt missnöje över den långsamma takten i det allmänna avrustningsarbetet. Den socialistiska arbetarinternationalens senaste kongress gav ett kraftigt uttryck åt detta missnöje», och utlåtandet slutar med följande ord: »Några ålägganden för partiets representanter att fortsätta detta arbete» — d. v. s. nedrustningsarbetet — »äro icke påkallade.» Anser man i dag, när partiets representanter i regeringen ha föreslagit en höjning från 103 miljoner kronor år 1933 till 135 miljoner kronor i år, att några dylika ålägganden icke äro påkallade?

Man kan också av detta förslag utläsa en del andra saker. Partistyrelsen har som sagt påpekat, att man vill lämna »full frihet åt medlemmarna att lägga tyngdpunkten på den nationella eller den internationella avrustningen». I anledning av denna proposition och statsministerns förslag till förra partikongressen skulle jag önska att nu få ett besked från regeringsbanken — nu tom — om detta förslag ingår som ett led i »den nationella eller den internationella avrustningen», och var »tyngdpunkten» nu är förlagd. I det anförande, som hölls av statsministern vid förra partikongressen, konstaterade han: »Man kan i det läget, synes det mig, från alla sidor vara fullkomligt tillfreds, så mycket mer som man också är ense därom, att i den nuvarande situationen vår förnämsta uppgift blir att söka åstadkomma så starka begränsningar som möjligt i de militära utgifterna», och han fortsatte: »Däremot kan man räkna med en fortsatt framgång i strävandet att begränsa de militära rustningarna såsom ett led i arbetet för den slutliga avrustningen.» Är nu denna proposition ett led i det »fortsatta avrustningsarbetet», eller hur skall den rubriceras vid den snart sammanträdande partikongressen, då avrustningsresultatet under de fyra regeringsåren skall redovisas?

Till slut skall jag anförä ett citat ur tredje opponentens anförande vid samma partikongress, ett uttalande av herr Engberg, däri det heter: »Det andra alternativet, den separata avrustningen, står därför för mig som den enda möjliga, »och han fortsätter med att säga, att han betraktar kravet på en internationell avrustning som ogenomförbart. »Vi se, hur det förhåller sig på livets övriga områden. När säga vi, att rödhårigheten håller på att bli allmän? Tvivelutan när allt fler och fler få rött hår! Det finnes en allmänlighet, som består däri, att allt fler och fler företeelser av ett visst slag uppträda. Ju fler stater som avrusta, desto allännare blir avrustningen. Det har sagts mig, att detta är detsamma som salig Dumboms formel: 'Ju mer man lånar, desto mer man sätter sig i skuld.' Det finns områden så enkla, att till och med salig Dumboms filosofi erbjuder en praktisk och framkomlig lösning.» Detta uttalande hälsades enligt referatet med »munterhet». Jag är övertygad om, att när herr Engberg och Vennerström om fredag presentera den filosofi, som finns i denna lunta, så kommer det att väcka föga munterhet i konserthuset, såvida nu icke deltagarna komma att skratta åt den mänskliga skröplighet, som gör att statsrådet Engberg icke ens kan fatta salig Dumboms filosofi, en filosofi, som redaktör Engberg så väl förstod och handlade efter.

I valrörelsen 1932 var det precis på samma sätt. Jag har här ett par nummer av tidningen Socialdemokraten, det ena från valsöndagen 1932. och det andra av i går. I det förra heter det, »att folket i val skall avgöra, huruvida militarismen skall sitta i orubbat bo, eller om de miljoner som den slukar skola

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.) tagas i anspråk för verkligt samhällsgagnande ändamål». Fortsätter jag så med numret av i går, så heter det i rubrikerna: »Nationell försvarsreform i demokratiens tecken», »Stärkt flyg», »Flottans kvalitet förbättrad», »Propositionen om försvaret slutar på 135 miljoner», och vidare heter det i fortsättningen: »Försvarsordningen måste omfattas med förtroende från hela folket.» Ändå har man icke ens vågat gå till sina egna valmän eller partikongressen och framföra de där synpunkterna av rädsla för att få dem underkända.

En annan viktig fråga, som från regeringshåll borde ha klargjorts, är den: vem skall betala upprustningen. Redan nu ha vi 600 miljoner i indirekta skatter och omkring 175 miljoner i direkta. Dessa senare vill nu regeringen sänka med omkring 20 miljoner kronor. När så är förhållandet, måste man fråga sig: vem skall betala de ökade utgifterna till de militära rustningarna? Skall stugornas folk, gummorna med folkpensionerna, betala dem genom nya pålagor på kaffe och socker, eller skola A. K.-arbetarna betala dem genom ökade pålagor, låt mig säga på snus, tobak eller liknande. Låt vara att herr Vennerström icke bekymrar sig om den frågan, men jag hoppas dock, att herr Wigforss skall kunna lämna svaret och ge anvisning på den väg, som regeringen tänker sig kunna gå för att ta ut dessa miljoner. Det är den icke minst viktigå sidan av saken för svenska folket, att de som nu så kavat förkunna, att vi skola anslå 135 miljoner, 150 miljoner eller 160 miljoner kronor, även förklara sig beredda att offra något av sina inkomster. När vi komma in på den frågan, är jag emellertid övertygad om, att man söker övervältra bördorna på det arbetande folket, de fattiga i samhället. Då räcker fosterlandskänslan icke till. Då räcker det icke bara med deklamationer, utan då kostar det också något att vara med, men då kommer man att vältra över bördorna på det arbetande folket. Redan denna omständighet gör att vi socialister som bevakare av det arbetande folkets intressen måste säga nej till denna upprustning, och vi måste för vår del uttala vår förvåning över, att svenska folket icke har fått ta del av dessa saker tidigare så att det kunnat fatta ståndpunkt till dem. I varje fall måste man hävda att regeringen, innan den framlade denna sin proposition, borde ha låtit partiets hundratusentals medlemmar yttra sig i frågan. Hade så skett, hade denna proposition säkerligen icke sett ut som den nu gör, utan då hade man måst framlägga ett helt annat förslag. Den omständigheten, att man icke vågat tillfråga medlemmarna i sitt eget parti i denna fråga, vittnar om en mycket stor svaghet. Den vittnar icke om, att man har den där »breda plattformen» för sitt förslag.

Med hänsyn till innebörden av detta förslag yrka vi från socialistiskt håll avslag på denna upprustning och vi komma att i motioner framföra de synpunkter som jag här framfört. Jag är också övertygad om, att därest de socialdemokratiska arbetarna fått yttra sig i denna fråga, innan regeringen framlade sin proposition, även de skulle ha yrkat avslag på detta förslag.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lithander: Herr talman! Jag har ju genom att instämma i det anförande, som här hållits av högerpartiets ordförande, angivit min principiella inställning till försvarsproblemet och min kritik av den kungl. proposition, som nu skall remitteras.

Att jag nu anser mig förpliktad att yttra några ord i denna fråga beror, herr talman, därpå, att Kungl. Maj:t i sitt förslag liksom också försvarskommisionen i sitt betänkande totalt bortsett från Västkustens och då enkannerligen Göteborgs behov av försvarsmedel. Man har med andra ord velat lägga

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
denna del av vårt land öde och öppen för infall utifrån. Försvarskommissionen har visserligen erkänt och i sitt betänkande framhållit de brister i försvarshänseende, som förefinnas, men man har icke i förslaget dragit de rätta konsekvenserna av sin ståndpunkt, och regeringen har ej heller åtgjort någonting i saken.

Man har enligt mitt förmenande uraktlåtitt att här lägga märke till den betydelse, som Göteborgs stad och dess hamn har för vårt land, en betydelse som ökas i den mån som våra förbindelser söderut förbi Blekinges kust bli avbrutna, en eventualitet, som vi alla veta är att räkna med. Kommissionen har framhållit, att Sveriges import och export i händelse av krigsfall kan ske över Norge, men kommissionen har ingenting sagt om den situation, som därvidlag kan komma att inträda, och huruvida denna väg alltid står öppen. Det finns emellertid strängt taget inga andra vägar att trygga sig till än de som gå över det egna området.

Jag har i detta sammanhang, herr talman, också velat peka på den totala avsaknaden i detta förslag av varje som helst luftskydd för Göteborgs stad. I realiteten innebär Kungl. Maj:ts förslag, att landet i dess helhet i avsevärd mån kommer att lida brist på luftskydd. I det avseendet torde man kunna säga, att det skydd som erbjudes enligt den kungl. propositionen nätt och jämnt täcker vad som kräves enbart för Stockholms vidkommande. Vad Göteborg beträffar innebär förslaget, att den civila befolkningen ställes fullkomligt värnlös. Göteborg är dock ur rikssynpunkt ett centrum för mycket stora och viktiga industrier. Det är en viktig sak att vi icke minst under krigstider kunna upprätthålla dessa industriers verksamhet. Det sagda gäller för övrigt icke blott Göteborg utan även närliggande orter. Jag kan i detta sammanhang peka på vad det skulle betyda för svenskt näringsliv och försvarsväsende, därest exempelvis Trollhättan bleve utsatt för ett luftbombardemang. Vad det skulle betyda för driften av Statens järnvägars elektrifierade banor och andra anläggningar, som hämta sin kraft från Trollhättan, därest denna ort ställdes utan varje som helst möjlighet att kunna värna sig emot ett luftanfall, säger sig självt. Man tycker ju att med de exempel, som vi dagligdags ha på de skador, som genom luftangrepp kunna tillfogas ett land, ett land därtill långt avlägset och med oländig terräng, det borde ha tett sig som en oundgänglig nödvändighet för regeringen att på allvar och utan dröjsmål sörja för landets behov av försvarsmedel mot luftangrepp.

Man har i kommissionens betänkande också pekat på, att Västkusten kan komma att bli en utfartsväg för de svenska produkterna för den händelse förbindelserna söderut bli avskurna. Man tänker emellertid icke på, att dessa förbindelser äro oerhört sårbara, om man underlåter att förse dem med något som helst luftskydd. Man torde kunna säga, att civilskyddet för befolkningens del är lika litet tillfinnandes som regeringsledamöterna just nu på statsrådsbänken vid detta tillfälle, då den kungl. propositionen skall remitteras till vederbörande utskott, en frånvaro som är nog så betecknande i båda avseendena.

En detalj vill jag, herr talman, i detta sammanhang peka på, nämligen att regeringen uraktlåtitt att i sin försvarsproposition inkludera en mycket viktig del av flottans utbildningsmöjligheter. Det sagda gäller skeppsgossekåren. Denna har ju en oerhört stor betydelse ur utbildningssynpunkt, i det att den förser flottan med dess behov av underbefälsmän. Jag vill i detta sammanhang framhålla de goda utbildningsmöjligheter, som Västkusten visat sig kunna erbjuda just med hänsyn till rekryteringen av skeppsgossekåren, en rekrytering, som visat sig gå synnerligen lätt på Västkusten, och som gör skeppsgossekåren i Marstrand till ett värdefullt komplement till skeppsgossekåren

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
i Karlskrona. Denna viktiga försvarsfaktor har regeringen emellertid fullständigt bortsett ifrån. Det är anmärkningsvärt att regeringen så gjort, då man just nu i andra länder, där man en gång avskaffat denna institution, är i färd med att återinföra densamma.

Man har i försvarskommissionens betänkande med skärpa framhållit betydelsen för utrikeshandels vidkommande av ett välordnat försvar av Väst-kusten. Såväl kommissionen som Kungl. Maj:t har emellertid uraktlåtit att dra den rätta konsekvensen av premisserna. Man har sålunda icke velat tillgodose Västkustens behov av luftvärn, och man har heller icke tillgodosett landets behov av maritima stridskrafter. Regeringen har tvärtom gått in för, att något vidare pansarbåtsbygge icke skall äga rum. De stridskrafter, som avses för Västkustens behov, bli tvärtom än mera beskurna, och de kunna följaktligen icke komma till sin rätt. Man har icke heller beaktat Väst-kustfiskarnas behov av skydd för att kunna idka sin näring, en näring av största betydelse, då det gäller att förse vårt land med dess behov av livs-medel. Man har icke heller tänkt på de stora möjligheter till en invasion sjö-vägen, som vikarna på Västkusten inbjuder till. Dessa komma nu att ligga öde och öppna utan tillstymmelse till försvar vid en invasion, och Älvsborgs fästning ligger i materialreserv, ehuru områden utanför fästningen inköpts till förstärkande av anläggningarna.

Inom Göteborgs samhälle har det yrkande, som på sin tid framställdes i försvarskommissionen, och som vittnar om, att man där icke tillräckligt beaktat ortens behov av försvarsmedel, väckt mycket stora betänkligheter och farhågor. Länets hövding har också i en skrivelse till Konungen av den 31 december förra året framställt vissa erinringar med anledning av denna försvarskommissionens inställning. I Göteborg finns vidare en sammanslutning av med det levande livets förhållanden starkt förtrogna män på sjöfartsnäringens område, nämligen Nautiska föreningen, och denna förening har i en av styrelsen den 20 december 1935 enhälligt undertecknad skrivelse till kungl. kammarkollegium framställt flera, beaktansvärda erinringar i anledning av försvarskommissionens betänkande. Man har sålunda i denna skrivelse framhållit, att då försvarskommissionen uttalat, att »för försvaret av västkusten kan med nuvarande tillgång på sjöstridskrafter ingen styrka ur kustflottan avdelas ens för att försvåra ett framträngande», och att »den nuvarande tillgången på sjöstridskrafter medgiver icke heller någon försvarsverksamhet av värde i Kattegatt och Skagerack», så borde kommissionen ha kommit till ett annat resultat än som skett, nämligen att det borde ha varit kommissionen angeläget att söka fylla denna anmärkningsvärda lucka i våra försvarsmedel. Kommissionen har vidare uttalat, att Göteborg är »den enda hamn inom detta kustområde, som omedelbart kan tjäna som bas för västerifrån insatta sjöstridskrafter». Föreningens genmälan häremot, »att hamnen skulle utgöra en lika värdefull basering för svenska sjöstridskrafter, synes emellertid härvidlag alldeles hava undgått kommissionens uppmärksamhet».

Slutligen framhålles i denna skrivelse, att värdet av den fisk, som hämtas ur havet, rör sig kring ett belopp av 24.5 miljoner kronor, samt att av detta belopp ungefär 14.5 miljoner kronor komma från det fullständigt oskyddade området i Göteborg och Bohuslän.

Nautiska föreningen slutar sin skrivelse till kommerskollegium med följande uttalande: »Endast om landet har ett försvar, som beträffande alla försvarsgrenar är så starkt, att detsamma blir av utslagsgivande tyngd i vågskålen, torde det hava utsikter att kunna lotsa oss igenom en ny maktkonflikt i Europa.»

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Jag har, herr talman, icke velat uraktlåta att vid detta tillfälle ge dessa ord den publicitet, som ligger däri, att de få inflyta i riksdagens protokoll.

Med herr Lithander förenade sig herr *Pehrsson* i Göteborg.

Herr Svedman: Herr talman! Jag skall icke göra något allmänt uttalande om försvarspropositionens innehåll eller delta i den pågående generaldebatten. Jag har närmast begärt ordet för att beröra ett par förhållanden, som särskilt intressera befolkningen i den landsända, som jag här har äran företräda.

Inom försvarskommissionen var man knappast på någon punkt så enig, som då det gällde förstärkningen av Gotlands försvarsmedel. Från högern och till socialdemokraterna Åkerberg och Vougt rådde enstämighet uti den frågan, en enighet, som man hade hoppats få se överflyttad på den kungl. propositionen. I en viktig punkt har emellertid beklagligtvis detta icke varit fallet.

Försvarskommissionen föreslår, att på Gotland upprättas ett permanent kustförsvar vid Fårösund. Denna punkt har i propositionen strukits, men inte desto mindre föreslås däri, att baser utbyggas både för flygstridskrafter och sjöstridskrafter vid Fårösund. Dessa baser lämnar man alltså, underligt att säga, utan varje försvar. Tidigare har en fast kustposition, ett detachment av Vaxholms kustartilleriregemente, varit förlagd till Fårösund, men när efter världskriget den försvarspolitiska situationen lättade, indrogs detta detachment. Numera borde förhållandena särskilt påkalla, att detta försvar återupptode, och man har, som sagt, inom kommissionen varit enig därom. Det är därför givetvis ägnat att väcka förvåning och misstämning, att man här möter denna indragning utan något vederlag. Visserligen har artillerikåren i propositionen utökats till ett regemente, men denna utökning är betingad av riksdagens tidigare särskilda beslut och de kompletteringar regeringen däri gjort. Det är att hoppas, att utskottet skall behärta vad regeringen inte gjort och vad Fårösund beträffar följa försvarskommissionen.

Det andra förhållandet är en fråga av icke materiell art. Den rör värnpliktslagen. I nu gällande värnpliktslag lyder 1 § sålunda: »Svensk man är värnpliktig från och med det kalenderår, under vilket han fyller 20 år, till och med det år, under vilket han fyller 42 år.» Enligt regeringens förslag till ändring skulle paragrafen lyda: »Svensk man är värnpliktig från och med det kalenderår, under vilket han fyller 20 år, till och med det kalenderår, under vilket han fyller 45 år, dock att inom Gotlands militärområde kyrkobokförd svensk man är värnpliktig från och med det år, under vilket han fyller 18 år, till och med det år, under vilket han fyller 55 år.»

Här föreslås alltså en särskild lag beträffande Gotland. Ingen undantagslagstiftning är i sig själv sympatisk. Det kan dock givas förhållanden, då en undantagslag är påkallad, men man bör, förefaller det mig, gå särskilt varsamt fram just då man stiftar lagar, som avse en särskild grupp av landets befolkning. Tidigare ha undantagsbestämmelser varit rådande beträffande försvarsväsendet på Gotland, men de upphävdes på sin tid efter krav, framställda av befolkningen, och i demokratiens och likställighetens namn.

Gränsbefolkningen har ju alltid vid krigsfara och under krig att taga emot de första stötarna och att mer än folket inne i landet bära krigets direkta följder. Det är därför av stor betydelse, att man inte dessutom på en viss gränsbefolkning lägger ytterligare krav och bördor. Verkan av en lag som den här föreslagna är framför allt av psykologisk art, och det *kan* hända, att den psykologiska verkan, som följer med en sådan lagstiftning, rentav kan

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
leda till avfolkning i större eller mindre grad och sålunda faktiskt motverka lagstiftningens syfte.

Jag har velat göra dessa korta påpekanden i detta sammanhang, herr talman, och uttala min förhoppning, att utskottet och riksdagen måtte finna andra utvägar att nå de syften, som man i förslaget om ändrad lydelse av värnliktslagen vill nå.

Herr *Gardell* i Stenstu instämde häruti.

Herr **Persson** i Trången: Herr talman! Jag ämnar inte nämnvärt förlänga den pågående debatten, men jag har ansett lämpligt att vid försvarspropositionens remiss till särskilda utskottet fästa uppmärksamheten på en enligt min och mångas uppfattning rätt beaktansvärd fråga, en fråga som i första hand berör det län jag har äran att representera men som även ur ren försvarssynpunkt äger sin särskilda betydelse. Det gäller den i propositionen föreslagna indragningen av Jämtlands fältjägareregemente, ett förslag som väckt allmän bestörtning inte blott inom Jämtlandsbygden utan även hos framstående militära kretsar, d. v. s. på försvarssakkunnigt håll. Att regeringen funnit lämpligt att föreslå denna indragning nu, sedan försvarskommissionen helt nyligen avslutat sitt arbete med utredningen utan att, så vitt man kan se, ha haft en enda tanke i nu föreslagen riktning, är ägnat att väcka den största förvåning.

Vid 1925 års organisation av försvaret rådde bland den militära sakkunskapen fullständig enighet därom, att Jämtlands fältjägareregemente fortfarande skulle bibehållas och att det från olika synpunkter sett ägde ett mycket förmanligt läge. Samma skäl kvarstå även nu, och därtill kommer den numera fortgående, dit förlagda vinterutbildningen, som för hela armén är av mycket stor betydelse. Det förtjänar kanske att i detta sammanhang påvisas, att flera av våra framstående militärer framhållit, att regementet ej minst med hänsyn till vinterutbildningen intager en verklig särställning. Sålunda kan jag för tillfället som exempel återgiva vad chefen för norra arméfördelningen, generalmajor Lyström, uttalat i Östersundsposten på fråga härom. Han yttrar: »Inom norra arméfördelningen är I 5» — d. v. s. Jämtlands fältjägareregemente — »det ur utbildningssynpunkt lämpligast belägna infanteriregementet. Främsta skälet härtill är, att samövningar mellan i Östersund och på Frösön förlagda infanteri- och artilleriregementen samt flygvapnet utan större kostnader kunna anordnas. Detta gäller under alla årstider. I fråga om vinterutbildningen, som i en ny härordning måste tillmätas en helt annan och större betydelse än i den nu gällande, anser jag regementet intaga en särställning icke blott inom arméfördelningen utan även inom armén i dess helhet. Regementets personal kan sålunda genom förläggningssortens läge och där rådande klimatiska förhållanden bibringas en fullständig vinterutbildning ävensom utan alltför dryga kostnader utbildning i uppträdande i fjällterräng. Av denna anledning har personalens sakkunskap i vintertid tagits i anspråk för utförande av utrustnings- och organisationsförsök, vilka resultat torde bli av avgörande betydelse för armén i dess helhet. Flera rent militära skäl gentemot en indragning av I 5 skulle kunna anföras. Det sagda torde vara nog för att visa orimligheten i en sådan åtgärd. Till slut vill jag under hänvisning till den spänning, som råder ute i världen och som för varje stund synes skärpas, framhålla nödvändigheten av snar och verklig förstärkning av våra försvarskrafter. En indragning av nu bestående truppförband torde i en dylik situation vara utesluten.» Härav framgår oförtydligt, att chefen för norra arméfördelningen betecknar en indragning av Jämtlands fältjägarerege-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
mente vara ur sakliga synpunkter orimlig och till skada inte blott för arméfördelningen utan även för armén i dess helhet. Jag skulle misstaga mig mycket, om inte den militära sakkunskapen i gemen stode ense med generalen i hans uppfattning i detta avseende. Jag torde knappast här behöva närmare förklara den bestörtning och oro, som grepo stadens och länets invånare, då regeringens förslag kom till synes. Det är nog för alla lätt att tänka sig. Här är det som sagt frågan om ett nära 300-årigt regementes indragning med alla ty åtföljande konsekvenser i olika avseenden.

Jag har med det sagda velat fästa kammarens och särskilda utskottets uppmärksamhet på denna rätt så betydelsefulla detalj i den stora och omfattande försvarspropositionen, vilken nu anföretros åt särskilda utskottet att förberedande behandla och taga ställning till.

I detta yttrande instämde herrar *Olofsson* i Digernäs och *Hedlund* i Häste.

Herr Holmström: Herr talman! Jag har begärt ordet för att något beröra underbefällets civilianställningsfråga.

Försvarsministern erkänner, att civilianställningsåtgärder äro erforderliga, och påminner om att han vidtagit vissa betydelsefulla åtgärder under de senaste åren. Det finns ingen anledning att bestrida, att han tidigare varit välvilligt inställd i detta avseende. Nu ha emellertid i försvarspropositionen alla de förslag, som framlagts av försvarskommissionen, skjutits på framtiden. Intet av dem avvisas direkt, men intet positivt föreslås heller. Vad som hittills gjorts av regeringen i saken är berömvärdt och har också uppskattats såväl av de militära myndigheterna som av den berörda personalen. Men det har varit endast en början. Försvarskommissionen hade föreslagit, att man skulle införa samma företrädesrätt till anställningars erhållande inom den civila statsförvaltningen och hos koncessionerade företag, som den vid försvarsväsendet gällande, nämligen, att, vid lika lämplighet, underbefälsutbildad personal från krigsmakten skulle ha företräde framför andra lika lämpliga sökande, som inte tidigare varit i statstjänst. Förslaget måste anses rimligt och är ganska moderat i förhållande till tidigare i samma syfte framlagda. Trots detta och ehuru civilianställningsfrågan stått på dagordningen många tiotal år, anses frågan inte nu tillräckligt utredd. En sådan företrädesrätt, som den av kommissionen föreslagna, anses inkräkta på verkefernas befogenhet, och statsrådet synes därjämte vara rädd för opposition från andra personalkategorier. Varför en sådan stor hänsyn just till dessa? De civilianställningssökande måste ju vara *lika* lämpliga som andra sökande, för att överhuvud taget kunna komma ifråga. Och andra personalgruppers intressen kunna ju inte trädas för nära, då konkurrensen gäller mellan militärer, alltså statsanställda, och icke-statsanställda. Befarar man möjligen, att rekryteringen från underbefälshåll skall bli för bra, så att de därifrån tagna skola vid befordran förbigå alla andra, redan tidigare anställda? Statsförvaltningens intressen tillbakasettas dock inte därigenom. Det är icke sakligt motiverat att återigen skjuta denna fråga på framtiden.

Detsamma gäller kommissionens övriga förslag. Statsrådet skjuter alltsamman på framtiden. Ett blygsamt anslag för anordnande av civilianställningskurser på 40,000 kronor, som försvarskommissionen räknat med, strykes under hänvisning till att man inte vet, vartill medlen skola användas. Det enda statsrådet funnit sig böra medverka till är, att den centrala civilianställningsbyrån skall erhålla eget anslag i stället för att, såsom hittills, leva på rekryteringsanslaget. Det är givetvis en fördel för detta organ, som ständigt skall bevaka civilianställningsintressena. Men statsrådet har inte tagit steget fullt

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

ut och föreslagit byrån såsom en ordinarie institution. Man får inte ens klarhet i, huruvida den avses lämna försöksstadiet, eller om den fortfarande skall vara försöksvis inrättad. Denna oklarhet bör rättas till av utskottet, som bör föreslå en ordinarie organisation. Ty det har omvittnats, att den är uppskattad för sitt arbete. Och för personalen måste det vara tryggt att veta, att det finns ett ordinarie organ, som har att tillvarataga dess intressen.

Civilanställningsfrågan är mera betydelsefull, än man i allmänhet har klart för sig. Då vi hålla oss med denna kader av fast anställt manskap, inom vilken omsättningen måste vara stor för att värnpliktstiden skall kunna vara kort, måste staten också taga konsekvenserna och ordna för vederbörandes framtida försörjning. Det går inte i längden att avskeda omkring 2,000 man årligen, om man inte samtidigt sörjer för att dessa avgående ha försörjningsmöjligheter. En väl ordnad civilanställning är ett villkor för en god rekrytering av underbefälet.

Herr talman, det var för att säga detta jag begärde ordet. Emellertid har herr Kilbom under debatten riktat en direkt vädjan till kammarens officerare och frågat, huruvida någon av dem vore benägen att göra ett visst avståndstagande. Herr Kilbom talade om det telegram, som ordföranden och sekreteraren i svensk-tyska föreningen avsånde till Hitler. Och det var ett avståndstagande från detta, som han ifrågasatte. Jag vill då först säga, att man på visst håll gjort alldeles för stort nummer av denna sak. Därav är den inte förtjänt. Det är att röra upp en storm i ett vattenglas att gå fram på det sätt, herr Kilbom här gjorde. Den general och den överstelöjtnant, som undertecknade telegrammet, gjorde detta givetvis inte i egenskap av officerare, utan i egenskap av ordförande, respektive sekreterare i svensk-tyska föreningen. Men även om denna förmildrande omständighet anföres, vill jag som min ärliga mening säga, att det i alla fall var olämpligt. Liknande uttalanden ha gjorts också från officershåll ute i landet. Det var denna deklARATION jag ville göra, direkt uppfordrad av herr Kilbom. Jag finner ingen orsak att i övrigt ingå i något som helst resonemang med anledning av hans anförande.

Herr Månsson: Herr talman! Varje gång vi diskuterat försvarsfrågan har jag fört fram frågan om ett sådant utnyttjande av försvarsmedlen, att man kan få mesta möjliga nytta av desamma. Det har förut gällt undervattensbåtarna. I dag har jag en synpunkt att föra fram, som gäller hela taktiken överhuvud taget.

När man såg kriget mellan turkarna och grekerna, anade man vad komma skulle. Detsamma har i stort sett gällt kriget mellan Abessinien och Italien, även om det kanske inte är fullt jämförbart. Det är gruppkrig genomgående. Mest markant var dock i fjol fältmanövern vid Kiev, där gruppkriget visade sig ha nått en utveckling, som Raoul Hamilton skulle ha erkänt överträffat hans djärvaste förväntningar. Det var 30—50 man i varje grupp, som utgjorde infanteriet. Artilleriet hade praktiskt taget intet mål att skjuta på, och skyttelinjer existerade inte. Hela taktiken var förändrad som genom ett trolldrag, inte bara från taktiken före världskriget utan från den taktik vi varit vana vid i all vår tid. Kavalleriet var upplöst i 10—15, ibland 30 man i ett förband — o. s. v. hela vägen. Flyget var fullständigt annorlunda än det flyg vi tänkt oss. De stora maskinerna komma med tanks och lastautomobiler i klorna. Det var 50 till 60 man i varje bil. Snabbt lossade de sin last och lösgjorde bilarna och tanksen, som gävo sig ut på sina uppgifter. Alltsammans, rubb och stubb, var förvandlat till en samling små maskiner, och hela den gamla tekniken var helt och hållet upplöst.

Jag har förgäves under försvarsdiskussionen sökt några nya synpunkter på

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
 detta. I Ryssland har man ju i det civila flyget en utmärkt förskola för det militära, men civilt och militärt flyg gå ju där ihop i ett enda. Jag vet inte, huruvida officerarna här ha en ny taktik, men känner jag dem ifrån undervattensbåtsfrågan och ifrån den debatt, som pågick i Karlskronatidningarna i somras, där alla argument från 1914 fortfarande levde, har jag en känsla av att de även nu röra sig på gamla plan och i gamla linjer. Det är för att påpeka detta och ge en varning, som jag tagit till orda. Dessutom är det en annan sak, som jag tänker på.

När man ser den unga armén i Ryssland iakttar man, att ingen man knappast är mera än 30—40 år. Mer än 40 år kan knappast en officer vara i denna rörliga armé. Man måste därför, såsom herr Holmström sade, tänka på att ordna en civilianställning för dem, som inte behövas i armén såsom officerare eller underofficerare. I den rörliga armén kan man näppeligen ha folk, som äro över 40 år gamla, och då måste man se till, att det blir så ordnat med försvaret, att det inte längre blir en officers- och en underofficerskår utan att hela befälskåren rekryteras ur gemene mans led och sålunda framgår direkt ur hären.

Herr **Werner** i Höjen: Herr talman! Jag vill begagna detta tillfälle för att nedlägga en bestämd protest mot den rent av systematiska masslakt av regementen, som Kungl. Maj:ts förslag innebär, vilket vid ett förverkligande skulle medföra en förintelse av bland annat Värmlands gamla regemente.

I trontalet bebådades förslag till omorganisation av rikets försvarsväsende, syftande till en förstärkning av rikets värnkraft, såsom orden föllo i trontalet, men det förslag, som nu föreligger, innebär i verkligheten ett sönderbrytande av väsentliga truppförband i vår nuvarande försvarsorganisation. Det är förlåtligt, om man har något svårt att fatta det sakliga sammanhanget.

I vad det nu gäller förintelsen av Värmlands regemente är jag villig erkänna, att Kungl. Maj:ts förslag tyvärr ansluter sig till försvarskommissionens. Det är nästan den enda punkt i försvarskommissionens förslag, där man har lyckats uppnå enighet.

Inom det vidsträckta landområde, från vilket Värmlands regemente rekryterar sitt manskap — Värmland och vissa delar av Dal med en befolkning på mellan 300- och 400,000 invånare — har förslaget om indragning av hemlänets värnpliktsförläggning väckt en utbredd förstämning för att inte säga stark bitterhet. Det måste kännas bittert för en lojal befolkningsgrupp, som villigt lämnat sitt bidrag till landets försvar, att icke medgivnas rätt att få sina värnpliktiga övade vid hemlänets gamla förläggningssort, och det kan tänkas, att försvarsbörden för denna befolkningsgrupp kan kännas tyngre, när dess värnpliktiga ungdom skall splittras sönder och skickas till andra förläggningssorter, icke kunna vapenövas inom sitt eget hemläns gränser. Det är en faktor av psykologisk betydelse, att man icke bryter sönder sambandet mellan hemorten och landets krigsmakt. En indragning av Värmlands regemente innebär, såsom förhållandena ligga till, en uppenbar orättvisa mot denna befolkning, och jag kan inte förstå, att ett realiserande av förslaget skulle innebära, såsom man velat påskina, en besparing eller ett förbilligande av försvarsväsendets organisation. Tvärtom är jag övertygad om, att det medför en fördyring av organisationen, när man kanske tvingas att bygga nya kaserner på andra förläggningssorter, då man redan har inom länet nybyggda kaserner, som rymma närmare 3,000 man.

Nu sägs det visserligen, att man skall till Karlstad förlägga en flygkår, men denna kår innefattar endast ett fåtal manskap, omkring 2- å 300 man. Vad är det egentligen för mening i att förlägga en så liten truppstyrka i ka-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

serner, som väl kunna rymma både det gamla infanteriregementet och flygförbandet? Vid ett bevarande av regementet, skulle man härigenom vinna, att det gäves bättre möjlighet till samövning av dessa båda truppdrag, infanteri och flyg, vilket ur övningssynpunkt måste äga ett betydande värde.

När man talar om de orättvisor, som måste uppstå mot de orter, som nu skulle komma att mista sina värnpliktsförläggningar, så kan man icke undgå att göra den iakttagelsen, att vissa andra orter fått behålla samtliga sina truppdrag. Jag tänker särskilt på Skövde, som fortfarande skall ha kvar tre olika truppdrag. Man kan ju knappast undgå att dra den slutsatsen, att detta förhållande bottnar i att herr Magnusson i Skövde varit ledamot i försvarskommissionen. Jag hoppas dock, att inte den slutledningen skall vara riktig, utan att även andra skäl varit avgörande för kommissionen.

Herr talman! Jag har med detta velat ge uttryck åt hemlänets starka folkopinion. Man har med stigande förvåning och med stigande ledsnad sett, huru som regementet är dömt att försvinna, och jag vill icke underlåta att inför Sveriges riksdag ge uttryck åt den folkopinion, som nu kräver regementets bibehållande.

Jag vill till sist uttrycka den förhoppningen, att det skall visa sig möjligt att vid den omprövning, som jag förutsätter att det särskilda utskottet kommer att företaga av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, bibehålla det gamla regementet vid dess nuvarande förläggningssort.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! När man tar del av denna tjocka lunta från försvarsministern, har man litet svårt att utan vidare förlika sig med den tanken, att det är bara 18 år sedan samme herre förklarade, att militarismen har skapat ett värre dårhus för människorna än vad all världens konradsbergare tillsammans skulle kunna förmå prestera, ty denna proposition tillmötesgår ju de militaristiska intressena på ett sådant sätt, som man bara för några fattiga månader sedan ansåg skulle vara alldeles uteslutet att socialdemokraterna skulle kunna medverka till.

Jag tänker inte blanda mig i den sakkunnigdiskussion, som föres, om det ena vapnets företrädare framför det andra, utan vill taga upp det spörsmål, som inte minst bland regeringspartiets medlemmar i dag spelar en mycket stor, kanske avgörande roll vid ställningstagandet i militärfrågan, nämligen det taktiska spörsmålet, att den svenska socialdemokratien numera övergivit den principiella ståndpunkt, som intogs för precis 25 år sedan och som utsäges i tesen: Inte en man, inte ett öre till den borgerliga militarismen. När man övergav denna ståndpunkt, motiverade man det med, att ett positivt ställningstagande skulle skapa större möjligheter för nedbringande av militärbördorna och för att nå det mål, som man i sitt partiprogram dock hade skrivit ut som det principiella målet, nämligen fullständig avrustning. I dag, 25 år efteråt, kan man mycket väl dra en bestämd slutsats om, huruvida den taktik, som då uppställdes, visat sig hålla streck, huruvida den kan leda till det mål, som man uppställt, nämligen avrustning. 1911 föreslogo socialdemokraterna en nedskärning med ett 20-tal miljoner. Man fick ju som bekant då en summa av 80 miljoner, en summa, som betydligt höjdes genom bondetågskuppen, och först 1925 började man på allvar att återigen vinna gehör för s. k. nedrustningssynpunkter i detta land. Men den »nedrustning», som man i den offentliga framställningen gjorde gällande att man genomfört, ifrågasätter ju — även om man kvantitativt sett skar ned och gjorde vissa ändringar — reellt sett inte någon inskränkning i de militära dispositionerna. Jag bara påminner om en

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
socialdemokratisk redaktör och medlem av denna kammare, som för inte så många månader sedan påvisade, att 1925 års försvar inte inneburit någon reell minskning i fråga om den militära kvaliteten och i fråga om kostnaderna för militarismen. Han påpekade det fullkomligt påtagliga faktum, att medan vi före 1925 hade en försvarsbudget på 175 miljoner kronor, svarade mot denna ett partiprisindex på 170, medan vi under detta sista år eller kanske framför allt nu, när regeringen föreslagit 122 miljoner förutom det nya bud, som kom i förgår, har ett partiprisindex på 115. Om man räknar från dessa enkla ekonomiska utgångspunkter, finner man, att den nedrustning, som man hojtat så våldsamt om, inte alls ägt rum, om man tar hänsyn till de reella kostnaderna och de reella anslag, som militarismen fått.

Sedan komma vi till valåret 1932, och då förklarade man i det socialdemokratiska valmanifestet, förutom att man i programmet pekade på 1925 års resultat som ett resultat av nedrustningssträvandet, att socialdemokratien fullföljer sin strävan att nedbringa militärbördorna fram emot fullständig avrustning. Det var alltså det program, som man gick till val på, och det programmet kunna vi väl utan vidare säga fick majoritet bland väljarna. Ty vare sig herr Kilboms parti eller det parti, som jag representerar, är villigt att gå längre än socialdemokraterna i fråga om givmildhet mot de militära kraven. Alltså hade den större delen av folket givit sin röst inte bara för en nedrustningspolitik utan för en fullständig avrustning, som man sade sig företräda. Sedan har regeringens fullföljande av denna taktik, som man lagt upp inför massorna, tagit sig uttryck i reträtt år efter år. Den började 1933 med 102 miljoner, som sedan höjdes med ett tiotal miljoner genom kohandeln. Vi hade 1934 109 miljoner förutom diverse andra anslag. Vi fingo i fjol genom de socialdemokratiska representanterna i försvarskommissionen ett bud, som man trodde var det officiella, nämligen 114 miljoner, men som några månader därefter utan vidare sattes åt sidan av regeringen, i det man höjde till 122 miljoner. Och dessa 122 miljoner var man beredd att några månader senare, eller rättare sagt några veckor senare, vid underhandlingar med mellanpartierna höja till 130 miljoner. I dag föreligger, förutom förslag om att höja nästa budgetårs anslag till 136 miljoner, det bud, som vi i dag diskutera och som slutar på den nätta summan av 135 miljoner förutom en rad andra mer eller mindre maskerade anslag.

Om man mäter resultatet ifrån den principiella och taktiska uppläggning, som socialdemokraterna använda ute bland arbetarna och bland sina medlemmar, är det ingen överdrift, när man säger, att resultatet har gått i rakt motsatt riktning mot vad man förespeglat massorna. Det har inte blivit en nedrustning, och det har ännu mindre blivit en avrustning, men det har blivit en militär upprustning, som är så stor, att om mellanpartierna i dag skulle säga sitt hjärtas uppriktiga mening, skulle herr Andersson i Rasjön med största trygghet kunna upprepa, vad han sade i fjol, då vi behandlade regeringens 3:e-mansproposition, att några år tidigare — och i detta fall kan man säga bara några månader tidigare — hade man inte ansett det möjligt, att en socialdemokratisk regering skulle gå med på något sådant.

Jag vill som sagt inte gå in på sakkunskapens divisioner i detta avseende, men jag tror det är anledning att påminna om, vad en socialdemokratisk ledamot av försvarskommissionen offentligen påpekade strax efter det den var färdig, nämligen att hela det s. k. majoritetsbetänkandet egentligen är baserat på en felräkning av herr Hamrin. Ty inte så lång tid innan försvarskommissionen var färdig med sitt betänkande hade herr Hamrin skisserat upp en försvarsordning, som enligt herr Åkerberg skulle sluta på 130 eller högst 135 miljoner kronor, alltså en försvarsordning, som i fråga om kostnadsramen

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

ungefär ansluter sig till vad regeringen i dag föreslår riksdagen. Men herr Hamrin hade ju som bekant räknat fel. Det kostade inte 130 miljoner kronor utan 148 miljoner kronor och väl det. Regeringen påpekar exempelvis, att sakkunskapens finräkning dessutom visat, att majoritetsförslaget skulle bli ändå dyrare än vad man lagt fram inför försvarskommissionen. På denna felräkning har man tagit ståndpunkt och drivit en hetskampanj inte bara mot regeringen utan framför allt ute bland väljarna för att bevisa, hur denna felräkning är det sista ordet i fråga om politisk visdom i militärfrågan i vårt land. Det är uppenbart, att ett sådant bollande med ståndpunkter, för att nu inte tala om det krig, som föres mellan olika grenar av vår försvarssakkunskap, inte direkt är ägnat att stärka vare sig positionen för sakkunskapen eller positionen för parlamentarismen och demokratin eller förtroendet för allvaret i de positioner, som de olika borgerliga partierna och även regeringspartiet intaga i denna fråga, som av regeringen förklarats vara vår huvudfråga för närvarande.

Regeringens taktik bör också belysas utifrån det sätt, på vilket den borgerliga pressen och de borgerliga partierna reagera. Trots att man i dag har fått vad folkfrisinet ansåg vara det lämpligaste för ett halvår eller kanske styvt ett halvår sedan, är man i dag långt ifrån nöjd. Jag pekar t. ex. på Aftonbladet, som rubricerar sitt meddelande om försvarspropositionen med den betecknande rubriken: »Sveriges försvar krymper». För att nu inte tala om Nya Dagligt Allehanda, som hade älskvärdheten meddela allmänheten, att regeringen vill skära bort $\frac{1}{3}$ av armén och att försvarspropositionen är ett oerhört underbud, och, såsom påpekats av en tidigare talare, överhuvud taget bara inger allmänheten den föreställningen, att regeringspropositionen bara innebär ett beskärande av försvarsordningen här i landet. De borgerliga partierna äro lika missnöjda, hur mycket regeringen och regeringspartiet än har retirerat från sina s. k. ståndpunkter i frågan. De kräva oavbrutet mera, ett förhållande, som ganska väl visar det meningslösa i den taktiska uppläggning, som socialdemokraterna gjort för att få sina medlemmar att acceptera det.

Det har sagts av många, fastän icke i denna kammare, men av många, icke bara sådana, som tillhöra den vänstra flygeln inom arbetarrörelsen, utan även sådana, som tillhöra regeringspartiet, att hela försvarskommissionens betänkande är i verkligheten icke någonting annat än en stor politisk svindel med det svenska folket. Om man tar del av olika sakkunnigas ståndpunkter, av det krig som föres mellan olika representanter för sakkunniga i vårt land, så bestyrkes denna karakteristik av försvarskommissionens betänkande och om det allvar, som eventuellt finnes bakom detsamma. Det är också en svindel ur en annan synpunkt. Vi ha icke under senare tid i svensk historia haft någon försvarsordning, som visat sig hålla streck i verkligheten. Ännu har icke riksdagen fattat något beslut om en försvarsordning, som man icke sedan systematiskt har övergivit. Jag behöver bara nämna den senaste försvarsordningen av 1925 — på de tio år som den varit i livet har den överskridits med 300 miljoner kronor — för att illustrera den hets, som i dessa dagar från militaristiska kretsar föres mot den nuvarande ordningen. Det finnes icke någon garanti för att det beslut, som det särskilda utskottet kommer att föreslå, kommer att hålla. Snarare är det anledning att befara, att den tradition, som man tidigare genomfört i svensk politik i militärfrågan, kommer att fullföljas även denna gång. Att den kostnadsram riksdagen beslutat icke kommit att hållas, har delvis berott på s. k. sakkunnigas bristande förmåga att överblicka olika detaljer och göra upp tillförlitliga kostnadskalkyler, men det har också varit beroende på den nonchalans statsmakterna visat mot tidigare fattade beslut i riksdagen.

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Jag har i dag anledning att erinra om en annan sak, när denna fråga skall remitteras, nämligen om stämmingsläget, när försvarskommissionen tillsattes. Dagens Nyheter, som i dag främst slår på stora trumman för militära upp- rustningar, talade 1929 om att militärflygets tekniska utveckling skapade ett sådant läge, att man måste fråga sig: vad kan det egentligen nytta? Vår nuvarande ecklesiastikminister skrev vid den tiden, att den flygtekniska ut- vecklingen har gjort, att man måste förutsätta, att det kommande kriget kom- mer att föras bakom fronterna i lika hög grad som vid fronterna. Det hade skapat aktualitet åt avrustningsfrågan för små länder som vårt. Sådant var alltså stämmingsläget då. Det var den allmänna meningen inom den svenska opinionen, att den flygtekniska utvecklingen skulle göra det framtida kriget i lika hög grad till ett krig mot civilbefolkningen som till ett krig vid fronter- na. Denna utgångspunkt och detta stämmingsläge gjorde också, att den so- cialdemokratiska partikongressen 1928 uppställde kravet på en ny försvars- utredning, där bl. a. dessa förhållanden skulle beaktas, och att riksdagen 1930 beslöt beakta och därjämte taga hänsyn till civilbefolkningens behov av skydd på grund av förändringar i krigstekniken. Sådant var stämmingsläget, när försvarskommissionen tillsattes. Nu har den arbetat fem år och gjort ingående undersökningar, efter vad som meddelats officiellt. Vad har resultatet blivit? Har resultatet blivit, att tidigare svartmålningar visat sig vara vä- sentligt överdrivna? Har det visat sig, att farhågorna för flygets förstörän- de inverkan och framför allt flygets inriktning i kommande krig varit över- drivna? Nej, motsatsen har varit fallet, och det avspeglas i den hysteri och nervosité, som kommit till uttryck i Europas stormakter på grund av de er- farenheter man fått om flygteknikens fruktansvärda betydelse i händelse av ett kommande krig. Man kan såsom herr Skoglund för högerpartiet tala om att landet skall omgiva sig av pansarskydd, när han föreslår 300 flygma- skiner, därav hälften bombflygplan. Man kan mot detta ställa det faktum, att England beslutat skaffa sig en flygarmada på 8,000 plan, för att förstå, hur mycket allvar dessa storordiga försäkringar om våra möjligheter egent- ligen gömma.

Försvarskommissionen har försummat frågan om den civila befolkningens skyddande. Jag vill bara påminna om vad herr Lindberg skrivit i sin reser- vation om att denna kommission, som ägnat nära fem år åt undersökningar om vårt lands försvarsmöjligheter, har haft tid att ägna endast två timmar åt behandlingen av möjligheterna att skydda civilbefolkningen. Den har, trots förslag därom av herr Lindberg, avvisat utan vidare varje tanke på diskus- sion. Den har varit enig med undantag av förslagsställaren. Det betyder icke, att försvarskommissionen varit omedveten om faran för civilbefolknin- gen. Den har föreslagit en rad av åtgärder, som visa, att den varit ganska väl medveten om den fara civilbefolkningen kommer att löpa i händelse av krig. Jag nämner, att försvarskommissionen icke heller vågat placera någon större del av det utomordentliga flyg vi skulle begåvas med inom kustområ- dena eller på Gotland av det enkla skälet, att det visat sig, att vårt eget flyg skul- le nedkämpas av det fientliga flyget. Därför föredrar man att stationera flyget långt inne i landet, där icke det fientliga flyget skall kunna komma åt att förstöra det.

Försvarskommissionen föreslår byggande av endast fyra pansarskepp av dem, som beslötos 1927, av den orsaken, att de undersökningar, som gjorts, visat, att man icke ens i dessa pansarbåtars baser tror sig kunna skydda dem mot att bli sänkta av fientliga flygplan. Man kan jämföra dessa pansarskepp, som har ett skydd av pansar och dessutom bombflygplan till sitt förfogande, med en stad som Stockholm, man kan jämföra dessa små enheter med stora

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.) befolkningscentra, och man har en bra bild av det läge, som den civila befolkningen kommer att befinna sig i, om ett krig bryter ut och fienden kan sätta in ett starkt flyg mot vårt land.

Men jag tror också, att man icke borde nöja sig med vad försvarskommis- sionen har konstaterat. Jag vill återge ett citat ur ett uttalande av en inter- nationell auktoritet på luftkriöföringens område, den engelske brigadgene- ralen Groves, som i en bok om det framtida kriget uttalar sig om möjlig- heterna att skydda Londons civilbefolkning. Han skriver: »Alla upptänkliga lokala skyddsåtgärder skulle på sin höjd vara i stånd att rädda en obetydlig bråkdel av Londons 8 miljoner invånare i händelse av ett luftanfall i den skala, som redan nu är möjlig. — — — Det kan med fog antagas, att huvud- massan av den civila befolkningen måste lämnas utan skydd.»

Det är det verkliga läget. Det är också det resultat, som försvarskommis- sionen har kommit till, ehuru den icke erkänner det i sitt betänkande. Det verkliga resultatet är det, att vår expertis i försvarskommisjonen och rege- ringen är fast övertygad om att, om Sverige skulle dragas ut i krig, kommer detta krig att föras bland annat mot vår civilbefolkning. Och just med hän- syn härtill är det så mycket mera anmärkningsvärt, att man icke föreslår en enda verkligt konkret åtgärd för civilbefolkningens skyddande, samtidigt som man föreslår så oerhörda belopp till militära utbyggnader av hela det sven- ska försvaret.

Försvarskommisjonen har dessutom fått det betyget från flygexpertisen, enligt meddelande i betänkandet, att vitala delar av landet icke kunna skyd- das mot anfall av fientligt flyg, om det är av tillräcklig styrka. Det kan för- klara både varför man stillatigande söker förbigå denna fråga liksom varför försvarskommisjonen haltat på båda benen, då den tagit ställning till saken. Herr Lindberg påpekar i sin reservation, hur försvarskommisjonen inom lop- pet av bara några veckor hann ändra ståndpunkt och intaga diametralt mot- satta ståndpunkter från den ena veckan till den andra. Det påpekas, huru- som i det första utlåtande, som skickades till trycket, försvarskommisjonen skrivit följande i fråga om civilbefolkningens skyddande: »Det civila luft- skyddet innebär sålunda ett organiserande av samhället i dess helhet mot faran från luften. Genomförandet av en sådan organisation måste självfallet vara förenad med ett omfattande förberedelsearbete i fredstid.» Där intogs alltså försvarskommisjonen den ståndpunkten, att man nu i fredstid skulle vidtaga praktiska åtgärder för den civila befolkningens skyddande. Herr Lindberg uppger själv i sin reservation, att sedan vederbörande fått taga del av hans reservation, kommo de underfund med att det var ett löstsinnigt språk och ställde denna uppgift, som de icke vågade taga itu med, på framtiden och därför strök man hela denna linje i korrekturet och ersatte dem med raka motsatsen, som lyder så här — det står i regeringspropositionen och har varit föremål för den borgerliga vänsterpressens anklagelser: »Ett genomförande i fred av ett vittgående program för luftskyddets odnande, som skulle avse eller resultera i ett mer eller mindre fullständigt organiserande av samhället mot en eventuellt hotande fara från luften, anser kommisjonen icke böra ske.» Alltså, några veckor tidigare ansåg man det böra ske. Då ansåg man, att man var tvungen under fredstid att gripa in för ett verkligt organiserande av skyddsåtgärder för civilbefolkningen. Men två veckor senare är man färdig att ändra mening och säga raka motsatsen. Varför? Jo, naturligtvis främst på grund av ekonomiska skäl. Jag har diskuterat saken med ledaren för det socialdemokratiska ungdomsförbundet för en tid sedan, och jag tror man kan åberopa vad han svarade på en fråga av mig, därför att hans ståndpunkt torde vara ganska signifikativ för ståndpunktstagandet inom regeringen i detta fall.

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Han förklarade, att man i dag icke ville på allvar taga upp frågan om skyddsåtgärder för civilbefolkningen, därför att det skulle kosta så ofantliga summor. Det skulle bli för dyrt. Enligt av arkitekten Norén verkställda beräkningar skulle anordnandet av bombsäkra rum i Göteborg kosta 200 miljoner kronor. Då man vet, att Göteborg icke är det mest utsatta, fastän kanske mest tacksamma objektet för flygare, om olyckan drabbar vårt land, så att vi komma i krig, och då man vet, att bara för den staden kostnaden skulle bli så stor, så kan man tänka sig, vilka perspektiv som öppnas för hela vårt land. Det bör sägas ut, trots att kostnaderna bli så omfattande, att skall man leka krig under sådana betingelser, att det kan komma att drabba den civila befolkningen, så skall man också ge civilbefolkningen möjlighet att leka med och åtminstone få så pass elementärt skydd, som det i dag är möjligt att geiva densamma för pengar.

Regeringen föreslår som bekant bara två bombflottiljer mot av försvarskommissionen föreslagna fyra bombflottiljer. Det kan vara anledning fråga sig, varför Sverige i dag skall skaffa sig så starkt bombflyg. Det betyder, om försvarskommissionens förslag går igenom, att Sverige skall få samma flygvapen, som en stormakt som Polen anser sig behöva. Vartill skall då detta flyg användas. Svaret ha vi i försvarskommissionens betänkande, där man fixerat följande uppgift för bombflyget. Det står: »Utvecklingen inom krigstekniken och särskilt tillkomsten av ett operativt flygvapen har skapat ökade möjligheter för den anfallande att över eller förbi motståndarens stridskrafter nå hemortens befolkning och direkt eller indirekt påverka denna. Kan befolkningens vilja till motstånd på denna väg brytas, tvingas ock den fientliga statsledningen att ge vika.»

Vad är det för uppgift alltså? Jo, uppgiften är den, att detta flygvapen, i händelse vårt land kommer i krig, skall överflyga och tränga in i fiendens land, söka reda på vitala industriorter, kraftverksanläggningar och järnvägs-knutar och inte bara förstöra dessa utan framför allt söka terrorisera civilbefolkningen, kvinnor, barn och åldringar, driva dem till revolt mot den egna regeringen. Man kan använda många uttryck om en sådan stridstaktik, men sannerligen det är lätt att förlika den med den s. k. majoriteten i försvarskommissionen, som ganska offentligt brukar skryta med sitt sant kristliga sinnelag. Om denna taktik är något, så är den en revolutionerande taktik, ett försök att utlösa revolt icke i det egna landet utan i fiendens land, att använda revolt mot ett annat lands regering såsom ett medel att nå egna militära mål. Då man vet, att detta är uppgiften för bombflyget i vårt land, så är det säkert uppgiften även för bombflyget i det fientliga landet. Uppfinningen är icke så epokgörande, att den inte kan uttänkas även av andra länders försvarskommissioner och generalstaber. Därför visar hela den praktiska erfarenheten, att det kommande kriget kommer att föras bakom fronterna i lika hög grad som vid fronterna, i lika hög grad mot den civila befolkningen som mot det manskap, som står under vapen och kämpar mot det fientliga landet.

Man kan i dag, eftersom det är tjugufemårsjubileum, sedan socialdemokraterna ändrade taktisk ståndpunktsställning i den fråga som föreligger, ställa den frågan: föreligger det i dag ett annat taktiskt och strategiskt läge för Sverige än 1911, då socialdemokraterna föreslogo en minskning av militärbudgeten? Tyskland rustade då precis som det gör i dag, Ryssland, det tsaristiska Ryssland, var en mycket aggressiv imperialistisk makt. Man kan utan tvekan säga, att det allmänna utrikespolitiska läget var ett minst lika farofyllt läge som det nuvarande utrikespolitiska läget. Men trots detta förhållande ansågo socialdemokraterna sig kunna stå till svars med att föreslå betydande ned-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

skärningar av de militära dispositionerna. I dag håller sig deras förslag 50 —60 miljoner kronor högre än då, men därtill kommer — jag påminner om statsministerns uttalande för några dagar sedan — att vi skola taga vad mellanpartierna diktera, om det kniper, ty ett tjugotal miljoner kronor spela ingen roll, om man är enig om det väsentliga.

Det har tidigare anförts synpunkter på den svenska officerskårens orientering. Jag tror, att denna orientering måste vara ganska bestämmande, då den svenska arbetarklassen tar ställning till frågan om det s. k. demokratiska neutralitetsvärdet i vårt land. Den svenska officerskåren har vid flera än ett tillfälle demonstrerat sina sympatier för det tredje rikets makthavare, och det citat herr Kilbom gav var ett betecknande uttryck för den ideologi, som härskar inom den svenska officerskåren. Vi hade för några dagar sedan i några högre officerares tacksägelsetelegram till Hitler för hans tappra gärning att företaga en remilitarisering av Rhenzonen, som nu hotar att sätta Europa i brand, ett ganska gott uttryck för orienteringen hos officerskåren.

Men jag skall icke ge uttryck åt mina egna synpunkter i det fallet utan låta regeringsorganet tala. Det hade föregående år, strax innan försvarskommissionens betänkande kom, en artikel under rubriken »Mot vem rustar Sverige?» som ger ganska gott besked. Man säger efter en historisk utredning, där man visar, att svensk militärpolitik alltid hållit den preussiska i svansen och alltid betraktat Ryssland som arvfienten. »Mot vem rustar Sverige för närvarande? Jo, märkvärdigt nog — mot Ryssland. Det har t. o. m. gått så långt, att en viss generalstabsjunta rekommenderat ett svenskt ingripande i Finland, därest detta land mot all sannolikhet skulle komma i krigskonflikt med Ryssland. Om icke detta låter sig göra, räknar man icke med något annat krigsfall än ett överfall mot Sverige från rysk sida. 'Krigsfall ost' är ett ständigt återkommande tema i generalstabens utläggningar, trots att historien för länge sedan förvisat det till fantasiens område. Icke desto mindre har man gjort upp minutiösa planer om hur vi skola bära oss åt, när Ryssland blockerar sjöhandeln i Östersjön. Hela denna systematiska inriktning mot ett krig med Ryssland är ett skrämmande bevis på ensidigheten och efterblivenheten hos den härskande generalstabskretsen. Sanningen är nämligen den, att den tyska faran för vårt vidkommande är betydligt mera påtaglig än den ryska. Hitler-Tysklands marina upprustning är det sista och bästa beviset härför. Men i sin beundran för allt, som härrör från landet söder om Östersjön, blundar nämnda kretsar för dessa fakta och fortsätter att köra med sitt ryska program.»

Så skrev regeringsorganet så sent som i juni föregående år och anklagar därmed inte bara enskilda officerare, inte vara vissa kretsar utan själva generalstaben för en sådan orientering. När man vet det, har man svårt att förlika sig med de försäkringar, som göras om den svenska officerskårens sant neutrala inställning.

Vi ha en annan sak i fråga om officerskårens ställningstagande, som bör bringas i erinran en sådan dag som denna. En av försvarskommissionens militära experter, överste K. A. Bratt, skrev för några år sedan en liten broschyr om Sveriges försvarspolitiska läge, och där säger han följande om den svenska officerskåren: »Det finnes naturligtvis undantag, men man kan icke tveka om, med vilket politiskt samhällsideal officerskåren — här som överallt annars — närmast sympatiserar, och detta ideal är icke demokratien, i flertal fall dess motsats autokratien.» Och han tillägger: »Hur skall — för att taga ett nära liggande exempel — en officerskår, vars medlemmar äro ointresserade, likgiltiga eller avogt inställda mot de internationella fredssträvandena, som på olika sätt visa, att de intet förstå eller vilja förstå av dessa ting, och

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
som helst skulle vilja ha tillbaka den gamla goda tiden, hur skall en sådan officerskår väcka tillit och förtroende hos ett folk, så starkt orienterat i motsatt riktning som det svenska? Man kan endast konstatera omöjligheten.»

Det är inte många år sedan en så framskjuten medlem av den svenska officerskåren på detta sätt offentligt anklagar densamma för antidemokrati och antifredsinställning. Och det avgör frågan. Om vi i dag fråga regeringspartiet, hur många medlemmar det är bland de aktiva officerarna som tillhöra det socialdemokratiska partiet, blir svaret: Inte en enda eller högst några få. Om vi taga de borgerliga mellanpartierna och fråga t. ex. folkpartiet, hur många medlemmar det har i officerskåren, så blir svaret, att det är ytterst få. Deras politiska hemvist är högerpartiet, där de inte i vissa fall gå ännu längre, som nästa talare kommer att vittna om. Och att överlämna åt denna officerskår att bevara freden för vårt land, att sätta dessa utomordentliga redskap i händerna på densamma för att värna demokratin, den tanken förefaller mig grotesk, och den har inte fått vidare lysande bekräftelse från andra länder. Jag påminner om förhållandena i vårt södra grannland.

En sak, i fråga om vilken man hade väntat, att regeringen i detta sammanhang skulle ha tagit ett krafttag, är demokratiseringen av armén. Det står i det socialdemokratiska programmet, att man vill avskaffa krigslagarna och genomföra demokratisering av officerskåren för att göra den lojal mot demokratin. Man har nöjt sig med att prata. Ja, inte riktigt, ty om ett par dagar kommer en proposition, där man föreslår åtgärder för att ytterligare beskära de rester av demokrati, som kunna finnas inom den svenska försvarsmakten. Man går inte in för att avskaffa krigslagarna utan för att stärka dem. Här finner jag, att regeringen utan vidare slår vakt om den ordning, som kräver, att man för att vara svensk officer åtminstone måste ha gått igenom studentexamen. Vi ha i vårt land den underliga företeelsen, att man kan sitta som försvarsminister i tre ministärer och sitta som statsminister med en utbildning av 4 års bottenskola, medan man inte kan bli löjtnant utan studentexamen och genomgången krigsskola. Just det förhållandet, att regeringen slår vakt om detta, gör, att man kan säga utan överdrift, att man slår vakt om ett kastväsende, där man lämnar åt den privilegierade överklassen möjligheten att ensam rekrytera officerskåren. Man utestänger faktiskt sådana, som komma från de arbetande massornas kretsar och som på grund av sociala och andra skäl äro nära befreundade med demokratiska tänkesätt, från möjligheten att bli officerare. Nu säger man, att man ger ju underofficerare möjlighet att få stipendier för att bli officerare. Det faktiska resultatet visar emellertid, hur ringa betydelse detta har. Jag tror, att högst ett dussin inom den svenska armén på det sättet kunnat taga officersexamen, och vid flottan är det inte en enda, om jag är riktigt underrättad, som på det sättet kunnat bli officer. Det är klart, att när officerskåren är så inställd, kan den inte ha någon djupare vilja att värna demokratin och att tjäna en konsekvent fredspolitik i vårt land. Jag vill utan vidare säga ifrån, att jag kan mycket väl tänka mig den möjligheten, att Sveriges arbetare kunna tvingas att återigen — som de ha gjort många gånger under Sveriges utvecklingshistoria — kläda blodig skjorta för den nationella friheten. Jag kan också i konsekvens därmed säga, att i en sådan situation, när den nationella friheten står på spel, kommer det kommunistiska partiet också att använda det inflytande som det har för att värja vår oavhängighet. Men detta är inte i dag den bärande frågan för Sveriges arbetarklass, utan frågan är att göra sig till herre i eget hus. Man har sett, vilka krafter det är, som i dag i Sveriges statsfinansiella ledning utöva den verkliga regeringsmakten, som verkligen bestämma, hur

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
det skall gå till i landet. Att sätta dessa krafter ur spelet och införa en annan sakernas ordning är den första fråga, som i dag står för den svenska arbetarklassen.

Därmed, herr talman, har jag anført några av de synpunkter, som jag ansett böra framföras vid behandlingen av denna fråga, när regeringens försvarsproposition remitteras till utskott. Eftersom det — jag upprepar det ännu en gång — är 25 år sedan socialdemokraterna började sin nya taktik, vill jag sluta mitt anförande med att återge några synpunkter från deras bekanta motion från år 1911, där för första gången dessa synpunkter gjordes gällande, i vilka jag kan instämma, och som i dag, 25 år senare, inte ha genklang hos den svenska regeringen: »Fastän landet suckar under förutvarande pålagor, fastän bekymmer och olust sprida sig inom allt vidare kretsar, prisen på livsförnödenheter stiga år från år, skattebördan växer, förvärvsmöjligheterna förbli otillräckliga och den sociala lagstiftningen försummas, så dristar sig icke desto mindre högerns regering att inför en riksdag, som utdömt grundvalarna för sin egen tillvaro, föreslå nya militärbördor med de mest vittgående konsekvenser. Samtidigt framlägger den ledande högern inom den s. k. försvarskommittén med suveränt förakt för sin uppgift att allsidigt utreda frågan om landets ekonomiska bärkraft en önskelista på militära rustningar, vilken skulle skruva vår försvarsbudget upp med ytterligare några tiotal miljoner årligen. Mot dessa nya utslag av militaristisk yra tvingas vi av ansvarskänsla för vårt folks framtid att inlägga våra mest energiska gensagor. Detta sker först och främst från principiella utgångspunkter. I alla länder reser sig i våra dagar massornas förbittring mot militarismen, som med sina alltjämt stegrade krav suger folkens märg och blod och lamslår deras utveckling fram mot en högre kultur. Englands finansminister Lloyd George uppgav nyligen, att de civiliserade staterna offra nära nio tusen miljoner kronor årligen på rustningar mot varandra. Och kapprustningarna bara ökas i allt häftigare tempo. Kölarna sträckas till nya pansarvidunder, större och kostsammare än några förut existerande, miljonhärarna ökas med nya formationer, uppfinnargenier arbeta rastlöst på att utveckla och fullkomna nya förstörelsemedel, som skola gå fram under vattnet, uppe i luften. Men samtidigt bli också de stämmor allt starkare och vinna allt större genklang, som fordra slopande av hela detta vanvettiga system. Folken vända sig allt bestämdare bort från de falska profeter, som föregyckla dem att fredens välsignelser stå att erhålla blott till priset av ständigt ökade krigsrustningar, som mitt under fredens tid ekonomiskt utarma dem. Folken lära sig alltmer inse, att militarismen är en ständig fara för freden och kulturen.»

Denna karakteristik, som för 25 år sedan gavs beträffande militärväsendet, håller också i dag, herr talman.

Herr Meyerhöffer: Herr talman! Efter vad herr Månsson anförde, borde jag såsom aktiv officer över 40 år inte ha tagit till orda utan suttit stilla i min bänk och väntat på, att regeringen ordnar en indräktig civil befattning åt mig. Men dels hade jag begärt ordet före herr Månssons anförande och dels har jag direkt apostroferats åtskilliga gånger, varför jag dristar mig att säga några ord i denna långt framskridna debatt.

Herr Månsson har onekligen framfört ett moment i debatten, som är förtjänt av det allvarligaste intresse. Därmed skall han inte draga den förhastade slutsatsen, att han är ensam om att ha gjort denna upptäckt. Det nuvarande ryska sändebudet har bland annat med propagandafilm givit undervisning på området. Har jag fattat försvarskommissionens betänkande rätt, är denna fråga också dryftad, nämligen det stora spörsmål, som man förut inte

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
haft i krigföringen utan som är något nytt utöver de gamla metoderna, hur den civila befolkningen indragits i krigshandlingen. Herr Månssons anförande är den största anklagelse, som tänkas kan, mot regeringens sätt att handlägga denna fråga i propositionen. Jag vill göra det uttalande, att jag hoppas herr Månsson inte har samma inställning som den såsom auktoritet i debatten åberopade Elof Lindberg. I slutet av föregående år ägde under stor tillslutning i Umeå en stor disputation rum mellan herr Lindberg och mig i försvarsfrågan. I denna debatt gick han hårt åt försvarskommissionen för dess underlåtenhet att taga upp spørsmålet om civilbefolkningens skydd. Jag måste ge herr Lindberg rätt på denna punkt och förklarade, att den politiska meningsriktning jag tillhör är fullt beredd att rätta till detta missförhållande i kommissionens betänkande, men möttes av den överraskande repliken, att den omständigheten att Lindberg mycket hårt klagat på kommissionen ingalunda skulle föranleda mig att draga den slutsatsen, att han själv vore villig att göra något positivt på detta område. Det kan hända, att i många fall de, som mest klaga, ha herr Lindbergs uppfattning. Det är synnerligen tacksamt att draga fram, hur litet det gjorts för den civila befolkningen. Men när man kommer till frågan, hur det skall rättas till, då säga vi i vårt läger: låt oss gripa oss an med frågan. I herr Lindbergs och honom andligen närståendes läger går man en annan väg.

(»Här inföll herr Lindberg i Umeå: »Ni klarar det inte.»)

Det får jag säga, när jag blev avbruten på ett något oparlamentariskt sätt av herr Lindberg, att om inte jag klarar det, så ha vi ju en regering, som klarat upp svårare saker än så, och den får ta sig an även detta spørsmål.

Jag får vidare säga med anledning av herr Hagbergs anförande, att vad han yttrade om civilbefolkningens skyddande visade inte något vidare stort intresse för själva saken. Han vänder sig just emot vad man i försvarskommissionens betänkande och i debatten anför som det verksammaste medlet för att tvinga en motståndare att förlägga sina flygbaser på längre avstånd, nämligen bombflygplan. Det är däremot han särskilt vänder sig, och dock måste man säga, att det är just på den punkten som vi ha ett offensivt militärt redskap till skydd för den civila befolkningen. Där ingriper han, som vill hjälpa den civila befolkningen, med att taga bort detta redskap. Hans ståndpunkt är Elof Lindbergs.

Jag har ingen anledning att stå till svars för de ändrade ståndpunkter, som socialdemokraterna intagit i försvarsfrågan, men jag måste säga, att när herr Hagberg talar om att slå vakt om Sveriges försvar, blir han inte i tillfälle att fira något 25-årsjubileum. Växlingarna i det lägret komma snabbare än i något annat läger. Det har sagts mycket om officersskårens orientering och dess ställning till de olika partierna. Mig veterligt är det en officer, som är socialdemokrat, och bland hans största meriter är, att han deltagit i kriget mot riffkabylerna, och på det har han blivit överstelöjtnant och nu pensionerad. Om det ligger något särskilt demokratiskt i att uppträda på fransk sida, en stark militärmakt mot en avrustad stat, har han i eminent grad uppfyllt de krav, som herrarna ställa i fråga om demokratiska synpunkter. Så blev här åberopad herr K. A. Bratt. Det är inte vidare tilltalande för mig att angripa en militär yrkesman, men skall man slå ner mig genom att åberopa en sådan, så måste jag likväl göra det i detta fall. Jag har i krigshögskolan haft honom som lärare i härordningslära. På den tiden, då doktor Arne Forssell var redaktör för en långt avancerad högertidning i Göteborg, var denne överste hans militära medarbetare. Jag vill kalla honom den svenska officersskårens Arthur Engberg. Det är alldeles samma situation med dem bägge. I snart sagt alla

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
frågor, det må gälla religion, försvar, betodling, gödselvärd eller vad som helst, ha de känt behov av att ge uttryck åt sin oförgräpliga mening. Man har kunnat konstatera, att herr Engberg haft alla åsikter i alla frågor, och alltså är det möjligt att med citat från herr Engbergs uttalanden styrka varje åsikt. Herr Engberg har exempelvis gjort kanske ett av de mest hätska uttalanden i antisemitisk riktning, som skrivits på svenskt språk. Och liksom man alltid kan anföra vår nuvarande ecklesiastikministers yttranden till stöd för sina åsikter, är det mycket lätt att anföra herr K. A. Bratt på liknande sätt för vad som helst. Jag beklagar, att jag behöver polemisera mot den, som inte har tillfälle att själv försvara sig i kammaren, men enligt mitt förmenande är det ett missbruk av uttalanden från vissa militära kretsar som ofta sker på ett sätt, som är rent av otillbörligt, och därför gör jag mig skyldig till det, som eljest inte bör få förekomma i en debatt. Jag har ingen anledning att vittna om demokratisk eller autokratisk uppfattning, men jag får säga, att jag som militär fått lära mig — och det ha alla vårt lands officerare fått göra — att i allvarets stund gäller det främst, att vi göra vår plikt och vår insats på den militära verksamhetens område.

Att de militära yrkesmännen ha sett till Tyskland mer än något annat land är helt naturligt, eftersom detta land varit föregångslandet framför alla andra, när det gällt den rent tekniska utformningen av militärväsendet. Vi skola icke här tala om revolutionära saker. I ett land, som har levat i fred i 120 år eller mera, behöver man icke avge deklarationer i ena eller andra riktningen. Hos oss kan den svenska officerskåren bland annat säga, att den har i gärning visat sin ståndpunkt. Den demokratiens riddersman, som herr Hagberg i hast har blivit, är säkerligen ur allmänt demokratisk synpunkt liksom herr Kilbom väsentligt mindre pålitlig än den svenska officerskåren i allmänhet.

Jag skall nu gå över till det, som jag egentligen begärde ordet för, nämligen den föreliggande propositionen. Ur de utgångspunkter, som jag företräder, finns det intet skäl att förlänga debatten med många ord. Jag vill säga, att jag finner ur mina synpunkter det föreliggande förslaget såväl i sin helhet som vad de enskilda försvarsgrenarna beträffar vara fullkomligt oantagligt. Detta är ju helt naturligt med den allmänna syn, som jag har på dessa ting.

Propositionen synes också, så långt man nu kan se efter den begränsade tid, som stått till buds för att studera densamma, vara synnerligen lösligt hopfogad. Taga vi till exempel frågan om regementsindragningarna, så finns det absolut ingen, som kan förstå enligt vilka grunder de ha skett. Det är tydligen bara statsrådet Vennerströms privata fältherrefunderingar, som ligga under, och deras värde får lämnas därhän. Östersund ligger ju geografiskt mitt i Sverige, men enligt regeringens förslag komma vi, bortsett från det vid fästningen Boden bundna fästningsartilleriregementet, icke att i norra halva delen av landet ha en enda rörlig fältpjäs till det övre Norrlands försvar. Det säger väl tillräckligt. Beträffande flyget bli vi något mera gynnsamt ställda, eftersom vi komma att ha ett flygplan. Det är emellertid helt civilt och går som sjukvårdsplan vid Bodens garnisonssjukhus. Detta skulle alltså på dessa områden vara det försvar, som är avsett att i första hand möta vad man i försvarskommissionens betänkande har angivit såsom ett krigsfall.

Det skulle vara mycket lätt att komplettera dessa anmärkningar. Man kan i försvarsgren efter försvarsgren visa, hur regeringen på samma, jag vågar säga rent lätt sinniga sätt har lagt upp frågan om landets försvar, men jag skall inskränka mig till endast det påpekandet, att i de allvarliga tider, som råda världen runt, är det alldeles klart, att denna proposition icke kan läggas till grund för ett ordnande av Sveriges härordning för framtiden utan att det

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
behövs väsentligt mera. Den politiska grupp, som jag tillhör, är självklart beredd att gå med på denna väsentliga ökning.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! De partiledare, som först i dag hade ordet — jag tänker närmast på herr Skoglund i Doverstorp och på herr Andersson i Rasjön — klagade över att regeringens framlagda förslag icke tagit hänsyn i den utsträckning, som de hade önskat, till försvarskommissionens förslag. Jag tror, att såväl kammarens ledamöter som den ärade publik, som troget suttit här i dag och åhört de olika anförandena, ha fått åtminstone delvis den uppfattningen, att regeringen även i andra avseenden än herr Meyerhöffer sist antydde, har varit lättsinnig. Jag har icke begärt ordet för att göra mig till ett språkrör speciellt för regeringen, men jag kan icke underlåta att påpeka, att för regeringen har det givetvis varit synnerligen svårt att klara ut vad som egentligen är försvarskommissionens förslag. Regeringen har väl närmast nödgats undersöka allt det material, som överlämnats till regeringen en gång under fjolåret för att på grundval härav taga ställning till frågan om ett förslag till ordnande av Sveriges framtida försvar. Egentligen, och sedan arbetet nu är avslutat är man väl berättigad att vidröra det, är det ju så, att med utgångspunkt från nuvarande läge stod den 12 december 1934 för försvarskommissionens majoritetsförslag endast *en* man. Sedan ändrade det sig ju så, att försvarskommissionens majoritet kom att bestå av fyra man. Mina herrar, det må väl vara förlåtet, om regeringen, när den visste, att försvarskommissionen dock bestod av 13 ledamöter, måste fråga sig, om icke sanningen kunde ligga utanför de fyras krets, d. v. s. utanför de fyra, som formellt kom att uttrycka försvarskommissionens majoritets uppfattning.

Den kritiska granskning av regeringens hållning till detta s. k. majoritetsförslag, som i dag har levererats och som tidigare levererats för övrigt ännu hårdare i viss borgerlig press, särskilt i huvudstaden, har i mycket hög grad varit resultatet av en bristande orientering och bristande kunskap om det material, som man haft att behandla, såväl det, som är samlat i regeringens proposition, som det, som icke finns där. Det må vara tillåtet att påpeka, att när ett förslag på det sättet får äran att vara officiellt, så har det sin särskilda anledning och sin särskilda orsak, och det torde icke vara första gången sådant inträffar i vårt allmänna kommissionsarbete. Det var ju helt enkelt så, att det fastslogs, att dessa fyra mäns synpunkter skulle utgöra grundvalen för kommissionens positiva beslut, men det finns ju ingen mer än dessa fyra, som i de delar, där meningsskiljaktigheter förelågo, har biträtt beslutet. Regeringen har sålunda med fullt fog kunnat säga sig, att det är säkrast, om vi skola kunna överblicka hela fältet av skäl och motskäl, att ha allt det i kommissionen samlade materialet såsom grundval för utarbetande av en proposition.

Jag skulle vilja rekommendera dem, som ännu fortsätta att klandra regeringens förslag ur den synpunkt, som jag här har talat om, att granska de yttranden, som från olika militära myndigheter ha avlämnats rörande olika delar av kommissionens förslag. Måhända ha dessa yttranden påverkat regeringen i högre grad vid utformandet av propositionen än försvarskommissionens förslag. Det torde väl vara tillräckligt vittnesbörd om vederhäftigheten i Kungl. Maj:ts förslag ur organisationssynpunkt, att man har handlat på detta sätt.

Jag vill vidare i fråga om propositionens allmänna läggning säga, att det skulle, såvitt jag kan se, vara i högsta grad beklagligt, om riksdagen i glömska av tidigare erfarenheter rörande försvarsfrågans behandling ånyo skulle späna sina krafter partimässigt och därigenom omöjliggöra en stabilisering av fjärde huvudtiteln. Icke minst inom de kretsar, där man är skyldig utföra statens uppdrag att taga hand om de medel, som anvisas för ifrågavarande ända-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
mål, finns det anledning att beklaga, om icke Sveriges riksdag kan höja sig upp till ståndpunkten att få fram ett enhetsförslag.

Nu säga herrarna på den andra sidan, att vi äro beredda att göra detta men vi vilja ha så och så mycket. Ja, men jag tror, att åtminstone de äldre i denna kammare ha erfarenhet därav, att krav, som av stora delar av befolkningen ha betraktats såsom icke fullt tillräckligt motiverade, ha ofta framkallat reaktion och en farlig sådan. Jag vill endast i detta stycke erinra om det liberala partiets verksamhet både som riksdagsparti och som parti ute i landet, och jag vill också erinra om det gamla lantmannapartiets verksamhet här i kammaren. Det finns intet parti, som i det stycket, om man ser sig tillbaka, kan slå sig för sitt bröst och säga, att jag har ingen synd. Alla ha i detta stycke något att lära av den gångna tiden.

Jag har personligen den uppfattningen, att regeringens förslag ekonomiskt har nått bristningsgränsen av vad som i nuvarande ögonblick kan göras. Jag vill erinra herrarna och damerna om att försvarskommissionens strategiska utredningar avslöja icke någon krigsfara. Förslaget är alltså icke presenterat av försvarskommissionen med anvisning om att den och den krigsfaran föreligger. Det får regeringen och riksdagen själv dedöma. Ur synpunkten att det skulle föreligga större faror just nu för ett krig finns det ingen anledning att återopla försvarskommissionen såsom något speciellt vittne. Jag skulle tro, att händelseförloppet ute i världen och framför allt i Europa har även inom försvarskommissionen skapat liksom en lyhördhet för att möjligen något kan inträffa, och att det därför kan vara klokt för Sveriges folk att icke stå alldeles handfallet och utan resurser att värna om sin frihet. Det är sålunda här en psykologisk process, som gör sig gällande och som allenast och ensamt kan förklara, att regeringens förslag verkligen befinner sig på en så ekonomiskt sett hög nivå, som fallet är. Det innebär dock en höjning med nära 20 miljoner kronor från nuvarande kostnad eller 18.5 miljoner kronor mera exakt, och det skola vi räkna med. Det skulle, säger jag, vara oklokt, om svenska riksdagen skulle se bort ifrån den betydande chans att samla hela folket till ett beslut, som ligger i en så stark eftergift från det socialdemokratiska partiets sida.

Vad gäller avvägningen mellan de olika försvarsgrenarnas behov, hyser jag den uppfattningen, att regeringens förslag även i det stycket innebär många och stora fördelar. En av de stora fördelar, som jag personligen skulle vilja peka på, är, att vi slippa praktiskt taget att organisera upp övergångsstaten på de olika vapnen. Nedskrivningen av regementenas antal utöver vad kommissionen har föreslagit, två regementen, lärer i fråga om övergångsstaten vara så betydelselös, att man icke i det sammanhanget kan tala därom.

Det gläder säkerligen många, att regeringen har tagit hänsyn, och något annat var ju såvitt jag förstår icke heller att vänta, till betydelsen för rikets försvar av de oss omgivande haven. Att armén kommer att få större anslag i så stor utsträckning, som har blivit fallet i regeringens förslag, betraktar jag också såsom en ganska självklar sak.

Slutligen skall jag be, herr talman, att få göra en rent personlig anmärkning. Jag har inom försvarskommissionen givit uttryck för faran av att alltför mycket ägna sig åt flygupprustning. Jag vill endast påpeka, att för ett litet land som vårt te sig förhållandena i fråga om flyget på ett helt annat sätt än för en stormakt. Ett litet land, som skall bygga ut sitt försvar såsom ett verkligt försvarsmedel, bör i första hand icke intressera sig för ett operativt flyg. Det operativa flygets uppgift ligger utanför rikets gränser. Vårt försvar skall hållas inom rikets gränser rent principiellt sett. Jag betraktar det därför, herr talman, såsom en förtjänst, att regeringens förslag innehåller endast två bombflottiljer i stället för fyra, som föreslagits över hela linjen

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
med undantag av mig, som icke vill ha någon bombflottilj alls. Denna fråga bör ligga öppen, intill dess förhållandena nödvändiggöra ett övervägande av frågan om bombflottiljer.

Jag har också velat betrakta flyget såsom ett stödvapen åt lant- och sjöförsvaret, emedan landet och sjön äro de enda invasionsvägarna till vårt land. Ett fientligt flyg kan icke göra något annat emot vårt land än fara fram såsom en stråtrövare i luften. Det kan icke föra hit någon ockupationsarmé eller invasionsarmé. Flyget är endast ett stödvapen åt de övriga vapnen. Det hade därför, såvitt jag kan se, varit klokt, om man dragit konsekvenserna härav vad ett litet land beträffar och sparat in en hel del saker såsom central ledning o. s. v. för flyget och i stället låtit det sortera under resp. armé- och marinledning.

Allra sist vill jag ge regeringen min komplimang för att den icke har fallit för frestelsen att införa en överbefälhavare i fred. Kommissionens samtliga ledamöter togo ett mycket stort steg, när de föreslogo, vilket regeringen också gått in för, att man skall upprätta befattningar såsom chef för armén och chef för marinen. En överbefälhavare i fred kan icke, såsom också påpekats av många militära sakkunniga i deras yttranden, åstadkomma något annat än olägenheter. Överbefälhavaren i fred är delvis en prydnad, delvis en fara för det goda samarbete, som måste råda mellan de olika vapnen. Jag tror icke, att vi kunna lösa det spörsmål, som man här vill lösa, genom att med tvångsmedel införa en överbefälhavare i fred, utan det måste lösas på annat sätt. Det måste lösas genom solidariskt samarbete mellan de olika vapengrenarnas ledare under försvarsministerns eller statsministerns ledning.

Det var detta, herr talman, som jag i detta sammanhang ville uttala, samtidigt, som jag slutar med att uttala den förhoppningen, att, när frågan kommer åter till kammaren, det skall ha visat sig möjligt att presentera ett förslag, som kan samla majoritet i kammaren.

Herr Thorell: Herr talman! Vid genomförandet av 1925 års härordning förlorade Uppland sitt enda kavalleriregemente, Livregementets dragoner, och regementets fanor troppades under sorg och förstämning bland landskapets innebyggare sista gången efter regementsmötet 1927. När vi nu läsa den kungl. propositionen, se vi, att vi på nytt träffas av en jobspost, i det man ämnar indraga vårt enda infanteriregemente, Upplands regemente. Om detta sker, komma vi snart att såsom minne av våra två regementen endast ha kvarstående torp vid skogskanterna och några minnesstenar vid skvadronernas och kompaniernas samlingsplatser landskapet runt.

De skäl, som anförts av herrar Persson i Trången och Werner i Höjen mot indragning av Jämtlands fältjägare och Värmlands regemente, äro i stort sett gällande även i fråga om indragningen av Upplands regemente. Jag skall därför icke vid denna sena tidpunkt på dagen och debatten upprepa desamma; men då någon kanske kommer att framhålla, att Uppsala skulle få såsom ersättning Svea artilleriregemente, får jag säga, att Uppsala stad och landskapet helt säkert äro tacksamma härför. Detta är emellertid icke en fullgod ersättning, därför att, såvitt jag kan förstå, kommer rekryteringen av värnpliktiga till detta regemente att ske från hela arméfördelningsområdet och icke endast från landskapet och våra värnpliktiga komma kanske att skickas till regementen långt bort från sina hem. Vi komma säkerligen icke att låta detta ske utan att på ett eller annat sätt mera påtagligt ge uttryck åt vår uppfattning. Något sådant är redan påtänkt, och jag vill tills vidare endast från denna plats såsom representant för den del av Uppland, som tillhör Stockholms län, uttala vår protest mot indragning av detta gamla regemente, som upp-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
satts många gånger under mycket svåra förhållanden, men nu med endast ett penndrag skall utplånas från sin tillvaro.

Herr *Lundqvist* instämde häruti.

Herr *Andersson* i Dunker: Herr talman! Jag vill i likhet med den siste talaren med några ord beröra en detalj i den föreliggande försvarspropositionen, en detalj, som visserligen kan synas liten i förhållande till hela den stora försvarsreformen men dock en fråga, som har stor betydelse för Södermanlands län och dess befolkning. Det är frågan om Södermanlands regemente, dess vara eller icke vara. När försvarskommissionen i sitt betänkande föreslog, att Södermanlands regemente skulle indragas, väckte det stor förstämning inom länet. Det rudiment — så skulle jag vilja kalla det — som man ville lämna kvar, och som skulle utgöra en övningstrupp för den enligt försvarskommissionens förslag till Strängnäs förlagda krigsskolan, kunde ju icke på något sätt ersätta regementet. Södermanlands regemente skulle bort. Det innebär, att den manliga ungdomen från länet skulle få fullgöra sin värnplikt i stor utsträckning vid regementen utanför länet och en del vid den övningstrupp, som krigsskolan skulle få för sitt ändamål i Strängnäs, en värnpliktstjänstgöring, som säkerligen skulle bli av en alldeles särskild beskaffenhet.

Nu föreslås i propositionen, att Södermanlands regemente skall få bli kvar, och det gläder givetvis oss sörmlänningar. Men vår glädje är ganska dämpad. Det är andra provinser, som nu bli ställda i nästan samma läge, som var tillämnat oss sörmlänningar. Nu vet man ju ännu icke, vad resultatet kan bli av det i dag tillsatta särskilda utskottets arbete med denna fråga, och vad riksdagen en gång kommer att besluta. Ingen vet, vad det särskilda utskottet kan komma med för anslag mot vår regemente. Jag vill därför, innan propositionen nu remitteras till utskottet, ha sagt, att ett nytt förslag om Södermanlands regementes indragning kommer icke blott att mottagas med den starkaste förstämning inom länet utan även, tror jag, att bli till verklig skada för försvarsintresset, och jag fruktar också, att det kommer att verka starkt hämmande på sörmlänningarnas offervillighet, när det gäller försvaret.

Alltsedan vårt regementes tillkomst år 1627, ha befäl och manskap till större delen rekryterats ur länets befolkning. Regementet har på detta sätt utgått ur landskapet och där också alltid varit förlagt. Det är sålunda med starka band förbundet med Södermanland, med dess historia och med dess utveckling. Att låta, såsom nu försvarskommissionen föreslagit, detta gamla regemente försvinna och lägga landskapet praktiskt taget utan försvarsanstalter, måste enligt min mening vara en olycklig åtgärd. Det har säkerligen en ganska stor betydelse just för försvarsviljans och försvarsintressets vidmakthållande och stärkande inom en bygd och bland dess befolkning, att försvarsanordningar av ett eller annat slag finnas inom den bygden och helst då ett regemente, där bygdens manliga ungdom få fullgöra sin värnplikt och befälet känner sitt folk och även sin samhörighet med befolkningen.

Regementsindragningarna ha ju motiverats med önskvärdheten av en rationalisering och effektivisering av försvaret. Kanske kan en sådan regementsindragning i *något* fall vara motiverad, men om man därmed dödar eller väsentligt minskar försvarsviljan hos befolkningen i en stor landsända, då har man enligt min mening gjort försvaret större skada än nytta. Jag vill därför uttala den bestämda önskan och förhoppningen — och jag är säker om att den delas av de allra flesta sörmlänningar — att, när utskottet går till behandling av propositionen, då icke följa kommissionens förslag i denna del utan på sätt, propositionen föreslår, låta Södermanlands regemente leva.

I detta anförande instämde herrar *Laurén* och *Olsson* i Ramsta.

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

Hans excellens, herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Fastän jag alldeles nyss i första kammaren utvecklat mina synpunkter, vill jag icke underlåta att lämna mitt bidrag till diskussionen även i andra kammaren. Jag kan göra det med samma utgångspunkt som i första kammaren. Utgångspunkten tog jag från ett anförande av herr Andersson i Rasjön här under förmiddagen, vari han litet hånfullt talade om de olika ståndpunkter, som från socialdemokratiskt håll presenterades, och slöt med den frågan, huru försvarspropositionen skulle ha sett ut, om den framlagts, medan kanonerna dundrat på slagfälten i Europa. När jag hörde herr Andersson i Rasjön framställa den frågan, slog det mig, hur starkt man här tycks vara på väg att söka framdriva ett beslut under en tillfällig stämning. Huru propositionen skulle ha sett ut, om kriget rasat i Europa, därom har jag ingen anledning att yttra mig. Jag upprepar endast, vad jag sade i första kammaren, att jag kan mycket väl tänka mig en situation, där den inbördes diskussionen upphör och alla krafter på ett annat sätt än annars försöka samla sig kring ett nationellt beslut. Men den huvudsakliga reflexionen, som jag gjorde, var att man icke bör vid beslut om en ny försvarsorganisation endast taga hänsyn till dagens läge och dagens stämningar. Den organisation, som vi nu försöka upprätta, avser ju dock att tjäna till vårt lands skyddande under en avsevärd tid framåt.

När jag första gången efter framläggandet av försvarskommissionens förslag yttrade mig offentligt, var redan läget i världen ganska oroligt. Jag framkastade då den tanken, om det kunde vara en riktig ordning att mitt uppe i ett oroligt läge driva igenom en omorganisation av försvarsanstalterna, och om icke det riktiga vore i en orolig tid att med tillfälliga förstärkningar öka vår beredskap och avvakta normala tider för fastställande av den organisation, som var avsedd även för normala tider. Den synpunkten vann icke beaktande. I stället tog man dess framförande till anledning att ytterligare understryka, huru starkt intresserad man var på de borgerliga partiernas sida av att ett förslag om en omorganisation av försvarsväsendet skulle föreläggas redan 1936 års riksdag.

Förslaget ligger nu på riksdagens bord. Det går till det särskilda utskottet, och vi avvakta väl litet var med spänning den fortsatta behandlingen av det samma. Hur denna skall bli, beror väl i ganska hög grad på med vilken förfrihet prövningen sker i utskottet, och vilken förmåga utskottets ledamöter ha att kunna lösgöra sig från en gång intagna ståndpunkter och att taga hänsyn till andras meningar samt på det sättet söka nå fram till ett samlat beslut.

Viktigast är naturligtvis, när man går att besluta om försvarets omorganisation, att försöka klargöra för sig vilka uppgifter som vi ställa på våra militära anordningar.

Herr Andersson i Rasjön hade såsom en av sina förnämsta anmärkningar den, att man icke hade i Kungl. Maj:ts proposition fortsatt den s. k. strategiska diskussionen ifrån försvarskommissionen. Herr Andersson menade tydligen, att det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt, saknade en principiell motivering och saknade bärande synpunkter. Jag tror icke, att man når fram till detta enbart genom strategiska utredningar. Jag har själv under ett par år varit med i försvarskommissionen, då dessa strategiska utredningar gjordes, och då försvarskommissionens ledamöter gång på gång informerades eller, kanske rättare, fingo lektioner i strategi. De grundläggande resultaten av dessa utredningar tillhöra ju de hemliga papperen, och det finns därför ingen möjlighet att på basis av dem offentligt diskutera de fall, varunder Sverige kunde tänkas behöva anlita sina militära anstalter. Jag kan också erinra därom, att när utredningen gjordes från år 1919 till år 1923, igångsatt av den Edénska rege-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
ringen, tillmätte man dessa strategiska utredningar en ganska ringa betydelse, medan man i dag från precis samma håll kör fram dem i diskussionen, som om det avgörande egentligen knöt sig till dem. Jag tror, att man alldeles utan att fördjupa sig i spekulationer om tänkta krigsfall, som ju alltid måste bli spekulationer — försvarskommissionen har här bl. a. på sid. 45 hänvisat till deras relativitet — jag tror, säger jag, att man utan att fördjupa sig i dessa kan söka finna en utgångspunkt för bedömande av behovet av militära anstalter.

I själva verket ha vi en gemensam utgångspunkt, som består åtminstone sedan 1925. Den låg till grund för 1925 års beslut, den upptogs av försvarskommissionen och återfinnes i det framlagda kungl. förslaget. Den utgångspunkten är kort och gott, att vi för Sveriges vidkommande sakna anledning att allvarligt räkna med angrepp mot vårt land. Det behövs för att stödja denna uppfattning icke någon hänvisning till den långa fred, som vårt land fått åtnjuta. Var och en, som ägnat dessa ting någon uppmärksamhet, medger säkert utan vidare, att det är högst osannolikt, att någon makt, att någon av våra grannar skulle finna anledning att gå på erövringståg mot vårt land. Skulle man på allvar räkna med en sådan eventualitet, komme man för övrigt snart till det resultatet, att ett litet land, lämnat åt sig självt, icke förmår att mobilisera tillräckliga militära resurser för att tillbakavisa en stormakt, som är beslutet för erövring. Den officiella ståndpunkten är väl emellertid den, att den uppgift, som våra militära anstalter ha, är att skydda vårt land från att indragas i krig mellan andra. Vi kallade det tidigare för neutralitetsskydd. Vad vi mena är, att vi skola ha militära anstalter, icke blott tillräckliga för vakttjänst, för konvojering och sådant utan också så pass stora, att de i och för sig utgöra en varning tillräckligt stark för att länder i krig med varandra icke skola eftersträva att genom kränkning av vårt territorium engagera oss på den ena sidan i striden. Den utgångspunkten behålla vi i Kungl. Maj:ts proposition.

När utredningen tillsattes år 1930, ingick i dess uppdrag att undersöka även möjligheterna för en isolerad nationell avrustning, och det utarbetades på sin tid i försvarskommissionen ett förslag om en vaktkår, vars uppgift skulle vara begränsad till att utföra en sådan vakttjänst, där man kunde varna en fiende, som kom i avsikt att operera i t. ex. våra sjöterritorier, och där man kunde i något lättare fall avvisa en kränkning, men där man icke allvarligt räknade med att kunna försvara neutraliteten.

Denna begränsade uppgift diskuteras icke i dag. Det skydd, vi skaffa oss mot att indragas i krig mellan andra, är icke blott tillräckligt för en vakhållning i stil med den, som ägde rum 1914—1918, utan också av sådan styrka, att det måste verka avskräckande för länder, engagerade i krig, att råka i konflikt även med våra militära resurser. Tyvärr har försvarskommissionen vid utförandet av sitt uppdrag icke kunnat fasthålla vid den utgångspunkt, som den själv valt. Den har, såsom ofta sker i den allmänna diskussionen, under sina resonemang mer och mer kommit att resonera, som om vi hade att rusta oss för det verkliga kriget, kriget framkallat av ett angrepp på vårt oberoende. Jag tror emellertid, att man gör klokt i att, när man går till en allvarlig prövning av behovet av våra försvarsanstalter, hålla utgångspunkten hela tiden klar. Även om man gör detta, så finns det naturligtvis fortfarande ett ganska vitt fält för skilda meningar rörande försvarsorganisationens omfång. Men trots detta kommer man varandra betydligt närmare än man annars skulle ha gjort. Mellan de aktuella förslagen är heller icke skillnaden av principiell art. Skillnaden framträder dels som en något divergerande upp-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
fattning rörande behovet, dels också som olika meningar om vad vi förmå och utan åsidosättande av andra nödvändiga samhällsändamål kunna offra för militära ändamål. Från den givna utgångspunkten kommer man också till något olika resultat, när det gäller att bedöma sammansättningen av våra försvarskrafter.

I den kungl. propositionen har, som försvarsministern uttrycker det, flottan blivit bättre tillgodosedd än enligt kommissionens förslag. Detta är ett uttryck för en på erfarenheten grundad uppfattning om den betydelse, flottan måste äga för ett land med så vidsträckta kuster och för sådana uppgifter, som vi ställa på våra militära anstalter. Jag behöver i detta fall endast hänvisa till vad som skedde under världskriget. Under det att kanske de flesta i dag betrakta mobiliseringen inne i landet mest som ett förstörande av penningar, så ha väl alla blivit allt mer övertygade därom, att den vakthållning, flottan utövade under världskrigets svåra år, var av stor betydelse, icke minst ur synpunkten att förhindra, att vi genom de krigförandes ovarsamhet blevo engagerade i den stora striden. Räkna man med liknande uppgifter framdeles, har man anledning att vid en nyorganisation av försvaret gå en annan väg än den försvarskommissionen går, när den för att utbygga flygstridskrafterna och arméstridskrafterna ganska anmärkningsvärt reducerar vår flottorganisation. Jag vet visserligen, och det har ju sagts här i dag, att man har den meningen, att i och med flygets tillkomst flottans betydelse minskats, dels därför att man betraktar flottmaterielen som särskilt angripbar från flygstridskrafternas sida och dels därför att man anser, att flygstridskrafterna kunna övertaga väsentliga delar av de uppgifter, som förut ha åvilat flottan. Detta resonemang kan man emellertid icke föra utan att släppa utgångspunkten. När man för det resonemanget, är det icke utifrån de uppgifter, som våra militära anstalter ha under krig mellan andra, utan då är man inne på ett resonemang om försvar mot direkt anfall, varunder bombflyget kan få även offensiva uppgifter. Och då beaktar man heller icke, att vakttjänst och konvojerering icke kunna utföras av flygplan. Det är möjligt, att vårt flygvapen kan övertaga en del spaningsuppgifter, men därtill begränsar sig enligt min mening den börda, som flygvapnet eventuellt skulle kunna avlyfta från flottans stridskrafter. Om man fortfarande i sitt resonemang håller sig till utgångspunkten, att det gäller att skydda oss från att indragas i krig mellan andra, då måste man också tillmäta flygstridskrafterna ett mindre värde, än försvarskommissionen vid sin avvägning gör. Och man måste komma till samma resultat i fråga om arméns stridskrafter.

I fråga om flygstridskrafterna fällde för övrigt herr Andersson i Rasjön ett mycket betecknande yttrande. Han sade nämligen, att det var ett psykologiskt misstag att minska flyget. Bättre kan knappast uttryckas, att man också här står fången under en viss stämning, låt mig säga en modernitetsstämning. Flygvapnet är det nya, flygvapnet är det moderna och därför skall även vårt lilla land följa med i svängen och offra åt flyget på bekostnad av en sådan praktisk nyttighet som våra örlogsfartyg. Det kan ju sägas, att regeringen också offrat åt en sådan synpunkt då den föreslår en fördubbling av flygets kostnadsram, men återhållsamheten är dock en annan än i fråga om försvarskommissionens förslag.

Rubrikerna i tidningarna ha säkerligen redan inom stora grupper i landet skapat den föreställningen, att regeringens förslag innebär en nedrustning, en minskning med en tredjedel av den nuvarande armén. Jag antar, att de, som sköta propagandan, icke hava något emot att en sådan misstolkning uppstår. Den kan få ytterligare näring, när man här söker föra all diskussion icke utifrån de nuvarande militära anstalterna utan från försvarskommissionens för-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
slag som en centralpunkt och en bedömningspunkt även för andra förslag. Sanningen är ju, som här redan påpekats, att det förslag, som regeringen framlagt, innebär en väsentlig förstärkning av de nuvarande försvarsanstalterna, men en mindre förstärkning än den försvarskommissionen föreslagit. Utökningen för flottans vidkommande har nödvändiggjort en begränsning på andra områden, och angelägenheten att överhuvud taget begränsa omfånget av försvarsorganisationen har gjort, att flygvapnet blivit väsentligt mindre, än vad som rekommenderats av försvarskommissionen, men dock dubbelt så stort som det nuvarande flygvapnet.

Även om det framlagda förslaget icke motsvarar herr Skoglund's förväntningar — det har överhuvud taget aldrig ingått i min föreställning, att jag skulle kunna vara med om att på detta område framlägga ett förslag, som tillfredsställer herr Skoglund — även om förslaget icke tillmötesgår de förhoppningar, som man antagligen aldrig hyst på den kanten, så innebär det ett infriande av det löfte, som gavs i trontalet om en förstärkning av försvarskrafterna. Och det innebär samtidigt ett tillmötesgående av de meningsriktningar, vilka hålla före, att man bör gå längre i fråga om de militära anstalterna, än vad vi socialdemokrater anse lämpligt med hänsyn till behovet och med hänsyn till andra angelägna uppgifter.

Det förhåller sig icke på det sättet, herr Andersson i Rasjön, att regeringens förslag i och för sig utgör en desavuering av den ståndpunkt, som intagits av flertalet socialdemokrater i försvarskommissionen. Det har uttryckligen sagts av mig, att jag har den meningen, att man även inom ramen för nuvarande kostnader skulle kunna åstadkomma den nödiga rationaliseringen och effektiviseringen. Vi ha emellertid icke stannat vid detta. Vi eftersträva en samförståndslösning, och när vi samman med de borgerliga partiernas ledare gingo till diskussion, var det icke på det sättet, att vi sutto och prop-sade på en en gång intagen ståndpunkt. Vi framlade vårt förslag i syfte att närma de olika ståndpunkterna till varandra. Vi ville gå till mötes, och vi ville möjliggöra en samförståndslösning. Det ligger ingen förebräelse mot någon, när jag konstaterar, att vi ännu i dag icke sett något praktiskt uttryck för vilja hos de borgerliga att gå uppfattningen bland de breda lager, som socialdemokraterna representera, till mötes. Jag hoppas, att man under behandlingen i utskottet skall få se bevis för en sådan vilja. Jag har en särskild anledning att göra det. När vi skildes efter våra tidigare förhandlingar, försäkrade mellanpartiernas ledare, att omöjligheten att träffa en förhandsöverenskommelse på basis av regeringens propå icke behöfde betyda att möjligheterna för en fortsatt diskussion med samförstånd som mål voro uttömda. Jag upprepar, vad jag en gång förut offentligen sagt, att det rimligen bör ankomma på representanterna för de andra partierna att nu visa sin goda vilja och därmed åtminstone giva samförståndsdiskussionen någon mening.

Det har här -- och det passar ju att i detta sammanhang anknyta därtill -- talats ganska mycket om andra utgifter än försvarsutgifterna. Herr Andersson i Rasjön, som tycks på praktiskt taget alla områden, som fångas inom detta fält, ha raskt utvecklats sig, anförde, att man icke rimligen kunde göra en sammanställning mellan sociala utgifter och försvarsutgifter. Han använde någon bild om dragspelet, som jag icke riktigt förstod, men som kan vara en lämplig bakgrund till den förklaringen, att våra utgifter på olika områden tyvärr icke äro så elastiska, som man skulle önska, utan ganska bundna icke blott för det budgetår, man behandlar, utan även för år framåt. Det gör, att det är ännu nödvändigare, när man fastställer utgifter, som heller icke skola vara utgifter för stunden utan för år framåt, att söka överblicka

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
 de olika behov, som kunna komma att göra sig gällande. Det är två synpunkter, som här äro väsentliga. Den ena är, att försvarsutgifterna måste tilltagas så pass, att den organisation, man skapar, får effektivitet. Den andra synpunkten är, att försvarsutgifterna böra hållas inom sådana gränser, att de icke komma i konflikt med de finansiella möjligheterna och icke heller med den nödvändiga omsorgen på andra områden. Hade vi endast att bedöma, vad vi i dag kunde offra för militära ändamål, skulle jag möjligen kunna medgiva, att vår statsfinansiella situation tillåter finansieringen av en försvarsorganisation väsentligt dyrare än den, som har föreslagits av regeringen. Men frågan är, hur länge denna lyckliga tid räcker och om vi icke måste räkna med att vi ganska snart återigen möta statsfinansiella svårigheter. Vad vi då ha att räkna med, det är automatiska stegringar av utgifterna på olika områden, som binda ständigt ökade medel vid vissa redan beslutade ändamål.

Vi ha ju under dessa krisår ofta diskuterat besparingsmöjligheterna. Jag har frågat herrarna vid mer än ett tillfälle, var ni vilja göra besparingar. Vilja ni upphäva den eller den reformen på skolans och den sociala lagstiftningens område? Vilja ni icke det, har jag sagt, kunna ni icke heller anvisa några möjligheter till avsevärda besparingar. Jag inregistrerar med tillfredsställelse, att jag aldrig fått det svaret, att vi skola försämlra den sociala omvårdnaden för att kunna nedbringa utgifterna, och jag hoppas, att jag icke får det svaret, att vi kunna försumma den sociala omvårdnaden för att kunna avsätta så mycket mera medel till försvarsutgifterna. Men om det är på det sättet, att man räknar med vissa bestämda utgifter, som icke kunna nedskäras, kommer man till en annan synpunkt, som jag också tidigare här i riksdagen framfört, och det är, att försvarsbudgeten i någon mån har den där elasticiteten, som vissa andra huvudtitlar sakna. Där har man visserligen en organisation med personal och annat, som kräver sin bestämda kostnad, där man icke tillfälligt kan skära ned. Men där har man också betydande anslag för materiel, för övningar och för underhåll, som man kan skjuta på och för tillfället pruta ned. Vi veta också, att fjärde huvudtiteln vid många tillfällen har blivit använd som något sorts clearinginstitut för budgeten. Det är icke blott socialdemokratiska regeringar som handlat så. Jag erinrade i första kammaren herr Hamrin om hurusom nedprutningarna på 1925 års försvarsbudget, nedprutningar som lett till att man nu påstår, att organisationen icke fått det för sitt liv nödvändiga, började under en borgerlig regering med herr Hamrin som finansminister. Jag har ingen anledning att därför förebrå herr Hamrin. Jag har själv suttit med i regeringar, som varit pressade till sparsamhet. Även denna regering har nödgats att föreslå icke bara avsevärda utan också beklagliga ingrepp på fjärde huvudtiteln.

Om vi nu vid avvägningen av försvarsutgifterna räkna med dagens gynn samma situation, så löpa vi risken, att detsamma, som har hänt flera gånger, återigen kommer att hända: vi få en stor organisation, dyrbarare än den nuvarande, vi få mera personal; men en vacker dag räcka icke pengarna till; då börjar man uppskjuta materielanskaffningen; då börjar man begränsa övningarna; då börjar man minska underhållet; och så är man precis där igen, med den stora organisationen, som icke får vad den behöver för att kunna leva.

Man kan säga till mig: Om icke ens man kunnat låta 125 miljoner utgå fortlöpande, vilka garantier kan ni giva för en organisation på 135 miljoner? Jag säger: Tyvärr kan jag icke giva några garantier. Men det är ju alldeles uppenbart, att ju mer jag kommer över den summan, ju mer ökas också riskerna för att det skall inträffa, som vi icke önska skall inträffa, och ju mer ökas också riskerna, att en vacker dag det uppstår en konkurrens mellan för-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

svarsutgifterna och andra utgifter. Bådadera är för försvarets vidkommande lika dåligt. Därför tycker jag, att det är en förnuftig tanke, att man nu är så pass återhållsam, att möjligheterna för en sådan framtida försämring bliva mindre, vilket också kan vinnas därigenom, att man nu engagerar så många kring ett försvarsbeslut, att riskerna för att någon grupp skulle spela ut försvarsutgifterna mot andra också bleve mindre. Men på det resonemanget svarar man naturligtvis till sist, att det är ju också fråga om effektiviteten. Naturligtvis. Vem som helst kan räkna ut, att under förutsättning av samma goda användning av anslagen måste en försvarsorganisation bliva effektivare, om man kan öka på kostnaderna 10, 20, 30 miljoner kronor. I det fallet är naturligtvis högerens förslag överlägset mellanpartiernas, och i det fallet äro de förslag, som gå över högerens, överlägsna de förslag, som högeren framlägger. På det sättet kunna vi alltid få våra kritiker. Vad jag svarar i detta fall är, att efter min övertygelse, så långt jag kunnat bilda mig en mening, är den försvarsorganisation, som föreslås av Kungl. Maj:t, effektiv för de uppgifter, som rimligen kunna ställas på våra militära anstalter.

Men vad säger sakkunskapen? Det har talats mycket om den i dag, och det genomgående temat har ju varit, att sakkunskapen står bakom mellanpartiernas förslag. Herrarna få nog i det fallet vara litet blygsammare i sina anspråk. Ni har sakkunskap, som ni kan åberopa, men ni har ingen samlad sakkunskap bakom edra förslag. Generalstabschefen är ingen samlad sakkunskap. Marinstabschefen kritiserar energiskt den avvägning, som gjorts i försvarskommissionen, och åtskilliga av arméns myndigheter äro också vassa i sin kritik. Men det ändrar ju ingenting i det faktum, att det finnes sakkunniga, som säga dels att det är en god organisation och dels att det är ett minimum av vad man militärt kan vara med om. Men denna fråga om ett minimum är ändå ytterst icke en fråga om militärt bedömande utan en fråga, där bedömandet av behovet ju måste vara det primära och där, sedan detta behov är fastställt, man har att för detta med sakkunskapens hjälp upprätta den organisation, som för sina uppgifter har den nödiga effektiviteten. I så måtto har ju också Kungl. Maj:ts proposition sakkunskap att åberopa. Det är icke, som någon tyckes hava föreställt sig här i dag, försvarsminister Vernerström, som suttit ensam och skrivit ihop den här tjocka luntan. Det är sakkunniga på det marina fältet, inom armén, från flygvapnet, som hava utarbetat denna organisation efter de direktiv, som hava givits sedan bedömningen av behovet skett och andra på saken inverkan omständigheter ha tagits i betraktande.

Man skall icke försöka att pressa sina sakkunniga mera än man är berättigad till. Även mellanpartiernas militära sakkunniga skulle hava gjort en annan organisation, om de själva hade fått bestämma kostnadsramen. Det har skett här en bedömning inom försvarskommissionen, för resten efter många alternativ, på ungefär den nivå, där nu förslaget är, och efter de direktiv, som sedan hava givits, ha de sakkunniga utarbetat organisationen. Jag tror alldeles visst, att det är en god och en effektiv organisation. Men den är icke på det sättet representativ för sakkunskapen, att man kan komma och be oss andra att avblåsa diskussionen och bara komma vackert och säga, att eftersom de sakkunniga sagt så och så måste det vara det avgörande. Det har aldrig kunnat bliva det avgörande. Det finnes många tillfällen under försvarsfrågans behandling, då herr Anderssons i Rasjön parti — jag vet icke, om detsamma är fallet med herr Pehrssons i Bramstorp parti — tagit sina ståndpunkter utan att låta sig vara alltför starkt imponerade av de sakkunnigas meningar när det gällt själva bedömandet av omfånget, men där man naturligtvis alltid låtit sig leda av dem, när det gällt själva utformnin-

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
gen, den militära utformningen av besluten. Detta påpekande innebär från min sida icke något försök att nedsätta sakkunskapen. Jag upprepar vad jag sade i första kammaren: Jag har under arbetet i försvarskommissionen och tidigare under de tider, då jag suttit som försvarsminister, fått den djupa respekt för den militära kunskapen hos våra officerare, underofficerare och underbefäl, hos de sakkunniga. Jag har också med glädje konstaterat, hurusom under de sista utredningarna man på ett annat sätt än förr har sökt att anpassa sig och ställa sin sakkunskap till tjänst för en avvägning, som visserligen leder till mindre militära rustningar men som ändå är så ordnad, att man kan inom ramen åstadkomma något av militärt värde. Det har också glatt mig, att man på militärt håll allt mer och mer insett betydelsen av att folket och försvaret knytes samman och att man har lärt sig förstå, att den omständigheten, att försvaret har en bred grund i folket, betyder många gånger mer än regementen, pansarbåtar och flygmaskiner — naturligtvis under förutsättning, att man också äger dessa till ett visst antal.

Det är en synpunkt till, som ju har litet sammanhang med sakkunskapen och som jag här skulle vilja taga upp. Särskilt uti de senaste anförandena klagade man sin förtvivlan över regementsindragningarna. Jag förstår så väl känslorna på de s. k. hotade orterna. Men jag blev förvånad, när herr Skoglund i förmiddags satte in angreppet särskilt på denna punkt. Han talade om indragningarna såsom tecken på självuppgivelse. Så mycken ärlighet bör det väl dock vara i en diskussion i riksdagen, att man icke försöker framställa saken så, som om här ett förslag ginge fram på indragningslinjen, medan andra förslag icke lede av detta fel. Försvarskommissionen föreslår indragning av tre infanteriregementen, Kungl. Maj:t föreslår indragning av ytterligare två, och även högerns förslag, sådant det framlägges från reservanterna i försvarskommissionen, avser indragning av förband. Kritiken mot indragningarna drabbar alltså alla föreliggande förslag. Den kan framföras med mer eller mindre styrka mot det ena eller andra förslaget, men principiellt drabbar den lika.

Jag upplyste i första kammaren, att jag för min del icke har känt mig riktigt övertygad om, att den riktiga vägen är att minska enheterna för att förstärka den särskilda enheten. Jag har väldigt svårt att få ur mitt huvud, att om man vill hava en elastisk organisation icke flera enheter hava mera betydelse än färre och större. Här har emellertid den anlitade sakkunskapen enhälligt förordat den vägen, att man stärker enheterna under det att man minskar antalet förband.

För min del vill jag icke giva några rekommendationer till försvarsutskottet. Men jag har icke velat undanhålla denna synpunkt. Å andra sidan är det klart, att om man för att förstärka enheterna måste minska antalet, så gälla ju ungefär samma synpunkter, vilken förläggningsplats man än inriktar sig mot. Detsamma gäller för Värmland och Jämtland som för Skåne — jag har för övrigt inte hört mina landsmän giva uttryck för sin förtvivlan! — Vid ett övervägande om var man skall göra ingreppen måste de allmänna synpunkterna väga över de lokala. Vi hava emellertid försökt att i den framlagda propositionen tillgodose så långt som möjligt lokala intressen genom att till sådana platser, där man indrar något förband, förlägga något annat, något av de nya, eller också förflytta från någon plats ett förband till en plats, där ett förutvarande förband tagits bort.

Jag tror icke, att jag skulle göra kammaren någon tjänst med att här taga upp några ytterligare detaljer till diskussion. Förslaget går nu till försvarsutskottet. Jag tror, att det finnes ett gemensamt intresse av att skapa så bred grundval som möjligt för försvarsbeslutet. Jag tror, att även på andra håll är man ärligt besjälad av samförståndsvilja. Herr Pehrsson i Bramstorp

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

har ju i sitt senaste tal givit ett mycket klart uttryck därför. Jag tror emellertid, att det bör sägas i detta ögonblick, att samförstånd nås icke genom att man bara pressar den ena parten. Det talades i första kammaren om, att detta förslag, som regeringen framlagt, icke kunde betraktas som ett ultimatum. Jag svarade på det, att den, som söker samförstånd, framställer icke något ultimatum. Han förhandlar så långt möjligheterna finnas. Men han har också anledning att säga ifrån, att det finnes en gräns för möjligheterna, och han har också rätt att säga, att det är icke bara regeringen, som har skyldigheter, när det gäller att finna gemensamma vägar. Också de andra hava sitt ansvar, både ansvar för att den nya organisationen skall kunna bli av större varaktighet, ansvar för att i framtiden försvaret skall kunna arbeta under mindre ovissa förhållanden, och ansvar för att förstälsten för försvaret fördjupas hos folket. Är man medveten om det, så kan man komma till ett resultat. Ämnar man däremot fortfarande bara sätta sig på sin sakkunskap och säga, att det här hava vi bestämt och så skall det bli, då skall man tystna med samförståndstalet. Man får också räkna med, att folk icke mycket tror på alla de där försäkringarna, att man vill lyfta försvaret över partistriderna, om man icke använder det gynnsammaste tillfälle, som någonsin funnits för att göra detta.

Herr talmannen gav nu för kort genmäle ordet till

Herr **Andersson** i Rasjön, som yttrade: Herr talman! Hans excellens herr statsministern behagade taga upp min fråga, hur försvarspropositionen skulle ha sett ut, om den kommit att framläggas under mera hotfulla förhållanden än som skett. Han tog denna fråga till intäkt för ett påstående, att vi å vår sida sökt frampressa en lösning i en tillfällig panikstämning. Jag vill inlägga en alldeles bestämd gensaga mot ett sådant försök att ställa sakerna på huvudet. Vi, som i huvudsak stå på försvarskommissionens förslag, vi stå ju på en ståndpunkt, som icke är dikterad av omständigheterna i dag eller i går utan som intogs av försvarskommissionen för ett år sedan och var resultatet av fem års utredningsarbete inom denna kommission.

Herr Pehrsson i Bramstorp förklarade nyss, att bondeförbundets representanter i försvarskommissionen fattat ståndpunkt först efter förhandlingar med sitt parti. Jag vitsordar, att detsamma är förhållandet med folkpartiets representanter i försvarskommissionen. Hur man då kan komma och påstå, att vi äro färdiga att driva fram en lösning i en tillfällig stämning, det kan jag knappast förstå. Man hade knappast väntat ett dylikt uttalande från så auktoritativt håll.

Herr statsministern var vänlig säga mig den artigheten, att jag hade utvecklat mig raskt. Jag tror, att den artigheten icke var fullt berättigad med hänsyn till vad jag nyss berört. Jag skall kvittera med en motsvarande artighet. Jag kan göra det genom att visa på en utvecklingsgång från ståndpunkten »icke en man, icke ett öre till försvaret» till en militärbudget på 113 miljoner på högsommaren i fjol och 130 miljoner nu, om vilken sistnämnda man, som sagt, ännu icke vet, huruvida det är sista budet. *Det* tror jag man kan kalla utveckling.

Härpå anförde:

Herr **Liedberg**: Herr talman! Hans excellens statsministern efterlyste, huruvida Skånebänken hade låtit sig avhöra i den här diskussionen angående den föreslagna indragningen av Södra Skånska Infanteriregementet. Jag har begärt ordet för att få säga, att hans excellens icke må taga vår tystnad som

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
ett gillande. Jag har den meningen — jag vågar väl icke tala på allas på Skånebanken vägnar men åtminstone å mina meningsfränders — att de klago-visor, som hans excellens talade om, gagna bra mycket mindre än om vi i handling försöka verka för att regeringens förslag i fråga om indragning, icke bara beträffande Södra skåningarna, blir korrigerat i enlighet med hans excellens' antydda »innersta önskingar».

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Ännu en kort replik till hans excellens herr statsministern.

Vi lyssnade till hans anförande med så mycket större intresse, därför att vi visste att när han begärt ordet, skulle vi få åtminstone en antydning om den motivering, som vi förgäves sökt efter i propositionen, och denna förväntan har ju också blivit uppfylld; statsministern har här gjort ett försök att ge en strategisk motivering för det framlagda försvarsförslaget. Det anmärkningsvärda med denna motivering är, att statsministern tycks räkna med utslutande ett enda riskmoment för vårt land; han talar om försvarets uppgift för neutralitetens skyddande, och han betonar särskilt, att den försvarsorganisation, som regeringen nu föreslagit, måste anses tillräcklig icke blott för en sådan vakt-hållning, som 1914—1918 påvilade det svenska försvaret, utan också för att avskräcka ett land, engagerat i ett krig, att taga en konflikt med oss.

Det är således utslutande ett neutralitetsförsvar, som statsministern vill. För min del ber jag då att få erinra om — vilket statsministern själv säkerligen är likaså väl medveten om, fastän han icke velat uttala det här, därför att det icke är opportunt i nuvarande läge —, att det finns ingen skillnad mellan ett neutralitetsförsvar och ett självständighetsförsvar. Det vi kalla neutralitetsförsvar, måste kunna fylla uppgiften att vara ett självständighetsförsvar: att taga ut folkets hela försvarskraft i en viss situation. Och vi skola aldrig kunna resonera bort, att även i det läge, som nu kan överblickas, kan upprätthållandet av neutraliteten för oss hastigt bli liktydigt med ett till det yttersta skärpt krav på värnandet av vår självständighet. Det är denna synpunkt, som aldrig får släppas, när det gäller att utforma en försvarsordning, men det är den synpunkten man släppt i det förslag, som nu ligger på riksdagens bord.

Försvarsministern, nej, statsministern — jag ber om ursäkt, att jag förväxlar dessa två, försvarsministern existerar ju faktiskt icke längre — herr statsministern har utförligt uppehållit sig vid flottan. Jag ber att få säga, att från den meningsriktning som jag representerar hälsa vi med största tillfredsställelse hans excellens uttalande på den punkten. Det ger stöd åt den uppfattning, som vi alltid hävdad, och vi äro villiga att understödja allt vad statsministern sagt om flottans betydelse. Men när han försöker spela ut den ena försvarsgrenen mot den andra, försöker reducera flygvapnets betydelse, försöker genom att erinra om de ofrånkomliga meningsmotsättningar, som måste råda mellan fackmännen, få fram, att sakkunskapen är så splittrad, att man i själva verket icke har någon sakkunskap att stödja sig på, då ber jag att däremot få inlägga en protest. Det är knappast lojalt mot den militära sakkunskap, som hans excellens en stund efteråt gav ett så oförbehållsamt erkännande, att göra på det sättet.

Herr statsministern talade till sist några manande ord om nödvändigheten av att, när man strävar efter en samlande lösning av försvarsfrågan, visa samförståndsvilja på alla punkter. Vi ha hört det talet förr, ha hört det många gånger förut. Vi kunna instämma i syftet, men måste fråga oss, om det finns så starkt moraliskt berättigande för denna ständigt framkomna anmärkning mot de borgerliga, att de icke vilja visa samförståndsvilja i handling. När de

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)

borgerliga partierna funnit en ståndpunkt, som de efter moget överbägande och med sakliga skäl äro beredda att försvara, är det då riktigt att av dem ständigt begära: ni skola ge efter på er ståndpunkt. Då måste jag fråga: vad är egentligen statsministerns ståndpunkt? Den har förskjutits undan för undan. Den var en annan i höstas än den nu är, och den blir kanske om en månad en annan än i dag. Här står å ena sidan en förskjutning, som icke är motiverad av sakliga överbäganden utan av politiska. Å andra sidan står en ståndpunkt, som är vunnen efter noggrant ingående prövning, som uppbares av, det måste jag säga, mycket starkare saklig auktoritet än den som regeringen företräder. Är det rimligt att begära, att man bara för att kunna mötas på en viss punkt någonstans på vägen skall ge efter på sakliga krav och offra dem till förmån för politiska?

Så till sist ett ord om folket, som hans excellens också talade om här. Jag är alltid mycket villig att beakta de synpunkter, som statsministern framför, när han kommer in på det kapitlet, och jag tror han har rätt i mycket i vad han sade i dag om folkets ändrade inställning till försvaret. Detta är ett glädjande faktum, men låt oss då dra konsekvensen därav. Låt oss försöka komma ifrån denna gamla vanföreställning, att vi alltid måste misstro folkets försvarsvilja. Jag tror för min del, uppriktigt sagt, herr talman, att i närvarande stund är folkets försvarsvilja större än riksdagens. Om man besinnar detta, då finns det sannerligen i närvarande stund, som statsministern säger, mycket stora förutsättningar för en lösning av försvarsfrågan, men en lösning, icke i den politiska kompromissens tecken, utan en saklig lösning, som verkligen ger vad vårt land i närvarande stund behöver.

Hans excellens, herr statsministern **Hansson**: Jag begärde ordet för att inlägga en gensaga emot herr Andersons enligt min mening tarvliga personliga angrepp emot försvarsministern.

Men jag får anledning använda mig av ordet även för någonting annat. När det talas om, att man icke förrän i dag har fått reda på den ledande synpunkten för regeringspropositionen, så måste detta bero på att man helt enkelt icke orkat läsa ordentligt igenom ens mitt inledande anförande, där denna synpunkt är utvecklad. Det gäller ett försvar avvägt så, att det skall kunna avvisa kränkningar av vår neutralitet. Detta var utgångspunkten även år 1925, och från den utgångspunkten ha vi icke haft anledning rubba oss.

Jag visste ju, att jag skulle utsätta mig för frågor om vad som blir min slutliga ståndpunkt. Mina herrar, skulle ni icke kunna begripa, att till sist upptäcker folk det märkvärdiga i ert uppträdande. Först tigger man och hotar man för att regeringen skall gå till mötes de mera försvarsivrande delarna av folket. Så gör regeringen det, just därför att regeringen vill ha en starkare samling. Men då förebrår man regeringen för att den ändrat ståndpunkt. Detta är ju knappast en hederlig metod i diskussionen. Vi ha angivit vår ståndpunkt, men vi ha också angivit vår villighet att gå till mötes andra, och vi ha visat, att vi ha mena allvar med detta.

Skulle jag använda samma metod som herr Anderson, kunde jag fråga: när var det herr Anderson i Norrköping upptäckte, att högerens ståndpunkt var felaktig, och ramlade ned på mellanpartiernas ståndpunkt?

Herr **Törnkvist** i Karlskrona, som härefter för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Med anledning av att herr Anderson i Norrköping i sitt anförande gav sitt erkännande åt hans excellens statsministerns synpunkt i fråga om sjöförsvaret och förklarade, att det var en tydlig högerståndpunkt, vill jag endast inför kammaren konstatera, att herr Anderson lever i salig okunnighet om vad

Vid remiss av proposition ang. försvarsväsendets ordnande. (Forts.)
 som inom försvarskommissionen har inträffat, där någon av hans partivänner i detta avseende har spelat en roll, som fullständigt jävar denna herr Andersons förklaring. Jag hoppas icke utan antag, att man kan bliva tvungen att, när frågan kommer tillbaka till kammaren, på grundval av anteckningar verifiera vad jag i det avseendet menar. Jag konstaterar bara nu, att herr Anderson icke vet vad som förekommit.

Vidare yttrade:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr statsministern riktade till mig en personlig reprimand för att jag tillåtit mig det uttalande om försvarsministern, som jag gjorde. Då statsministern uppfattade det på det sättet, är jag angelägen säga, att jag med mina ord endast velat konstatera vad jag tyvärr måste anse ovedersägligt. Jag påpekade det faktum, att försvarsministern icke har hörts i denna kammare under dagens debatt. I närvarande stund är det icke den nuvarande innehavaren av försvarsministerämbetet, som har ledningen av försvarsfrågan. Han har icke aktat nödigt att i denna kammare uppträda och med ett enda ord motivera sin ståndpunkt, utan det har i stället herr statsministern fått göra. Det var utgångspunkten för mitt yttrande, och jag tror icke, att det av kammarens medlemmar behöver uppfattas på det sätt, som herr statsministern gjorde. Jag har icke däri velat inlägga något personligt angrepp; har det uppfattats så, ber jag om ursäkt.

Herr statsministern slutade med att fråga, vid vilken tidpunkt jag ramlat ned till mellanpartiernas förslag. Jag tror, att statsministern far vilse. Jag vet icke alls vad han har för grund för detta påstående. Men om han skulle vilja ge sig till tåls några veckor och se på den motion, som från högerhåll kommer att framläggas, kanske han får anledning revidera sin uppfattning på den punkten.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Bara ett par korta repliker. Med anledning av herr Andersons i Norrköping yttrande behöver jag endast göra det konstaterandet, att herr Anderson skyndat till som en oegennyttig hjälpare åt mellanpartierna. Beträffande försvarsministern fann herr Anderson det angeläget att motivera sitt angrepp mot honom med en hänvisning till att han icke yttrat sig i dagens debatt i denna kammare. Men herr Anderson kan ju läsa försvarsministerns inlägg i dagens debatt i första kammarens protokoll. Det är ju icke nödvändigt, att alla yttranden från regeringsbanken upprepas i båda kamrarna.

Härmed var överläggningen slutad. Kammaren beslöt överlämna ifrågavarande proposition jämte de i anledning av densamma inom kammaren avgivna yttrandena till särskilda utskottet.

§ 5.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Liedberg m. fl.*, nr 714, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 219, angående omläggning av skyddshemsverksamheten m. m.;

herr *Gustafson* i Kasenberg, nr 715, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 219;

herr *Lithander*, nr 716, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 225, angående försvarsväsendets ordnande;

herr *Carleson*, nr 717, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, angående granskning av läroböcker;

herr *Ossbahr m. fl.*:

nr 718, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 202, med förslag till lag om kommunal fondbildning m. m.; och

nr 719, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 140, med förslag till ändrad lydelse av § 86 regeringsformen, § 38 riksdagsordningen samt §§ 1 och 2 tryckfrihetsförordningen;

herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*, nr 720, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 182, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6, 7, 8, 13, 29, 40 och 42 §§ lagen den 28 juni 1935 (nr 434) om folkpensionering;

herrar *Severin* och *Anderson* i Råstock, nr 721, jämväl i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 182;

herrar *Andersson* i Igelboda och *Andersson* i Rasjön, nr 722, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 213, med förslag till motorfordonsförordning och vägtrafikstadga;

herr andre vice talmannen *Jeppsson m. fl.*, nr 723, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 213;

herr *Hagberg* i Malmö, nr 724, om avslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 161, med förslag till förordning angående yrkesmässig trafik med automobil;

herr *Johanson* i Huskvarna *m. fl.*:

nr 725, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 138, angående anslag till lantmäteristyrelsen m. m.; och

nr 726, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 139, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad m. m.; samt

herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 727, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 167, angående försöksverksamheten på jordbrukets område m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.17 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 1 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till särskilda utskottet propositionerna:

nr 226, med förslag till värnpliktslag;

nr 227, med förslag till lag om tillägg till lagen den 9 april 1926 (nr 66) angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningsslagen);

nr 228, angående vissa anslag under fjärde huvudtiteln m. m.; och

nr 229, angående vissa engångskostnader för flygvapnets byggnader och flygfält;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 230, med förslag till lantarbetstidslag;

till statsutskottet propositionen, nr 231, angående anslag för budgetåret 1936/1937 till arbetsrådet; samt

till bevillningsutskottet propositionen, nr 232, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, m. m.

§ 2.

Vidare föredrogos var efter annan de på bordet liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 711 av herr *Sefve*;

till behandling av lagutskott motionen nr 712 av herrar *Elmroth* och *Wiklund*; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 713 av herr *Johansson* i Tväråselet *m. fl.*

§ 3.

Härefter föredrogos, men bordlades åter första lagutskottets utlåtande nr 29 samt andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 6 och 7.

§ 4.

Ordet lämnades på begäran till herr **Liedberg**, som yttrade: Herr talman! Jag anhåller, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr:is 230 och 232 måtte utsträckas till 20 dagar.

Denna hemställan bifölls.

§ 5.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande, nr 8, angående regleringen för budgetåret 1936/1937 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1—36.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 37.

Lades till handlingarna.

Punkterna 38—49.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 50.

Lades till handlingarna.

Punkterna 51—54.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 55, angående vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: riksantikvarieämbetet: vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken. *Ang. vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken.*

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 55 av åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien: riksantikvarieämbetet: vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 25,000 kronor, att utgå efter den fördelning, Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en av herr *Gustafson* i Dädesjö inom andra kammaren väckt motion, nr 313, vari föreslagits, att riksdagen måtte höja den i reservationsanslaget till vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken ingående anslagsposten fornlämningsvård och undersökning, nu 12,000 kronor, med 4,000 kronor till 16,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motion, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Vid denna punkt hade reservation anmälts av herrar *Oscar Olsson*, *Nylander*, *Pauli*, *Lindström* och *Aronson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till den i ämnet väckta motionen, till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 29,000 kronor att, i anslutning till vad i reservationen anförts, utgå efter den fördelning, Kungl. Maj:t kunde finna gott bestämma.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Aronson: Herr talman! Det är ju alldeles klart, att då jag vid denna tidpunkt ber att få ta kammarens tid i anspråk, det icke sker i någon förviss-

Ang. vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken.
(Forts.)

ning om att kunna avvinna kammaren något intresse för den föreliggande frågan, ty dels är ju kammaren glest besatt just nu, och dels är ju frågan som sådan en av de minsta som vi överhuvud taget ha att syssla med i denna församling. Härtill kommer också, att vi redan förbrukat en massa intresse på en av de största frågor — för att icke säga den allra största — som riksdagen överhuvud taget har att ta befattning med, nämligen försvarsfrågan.

Jag ber emellertid som sagt att få säga några korta ord i den punkt, som nu är uppropad. Kammaren torde ha godheten observera, att mellan utskotts-majoriteten och reservanterna icke råda några delade meningar därom, att det föreliggande anslaget avser att tjäna ett behjärtansvärt syfte. Utskottet erkänner det behjärtansvärda syftet, men då Kungl. Maj:t icke gått in för ett högre anslag än som tidigare utgått, har icke utskottet velat gå med på vad motionären föreslagit, nämligen en höjning av anslaget i fråga med 4,000 kronor.

Det ändamål, som det här gäller att anslå medel till, är, som kammaren finner, tillvaratagandet utav de fornminnen, som vi ha i vårt land. Härvidlag stå ofantliga värden på spel. Ja, man torde kunna säga, att för vart år som går, förintas en betydande del av dessa oersättliga kulturvärden i vårt land, om man icke tar vård om dem. Utskottet säger nu, att det *för närvarande* icke vill gå in för ett högre anslag än det av Kungl. Maj:t ifrågasatta. Det är med anledning av detta utskottets uttalande som jag särskilt vill fästa uppmärksamheten på, att det här om någonsin kan ligga fara uti röjsmål. Jag förmodar, att det stora flertalet av kammarens ledamöter i sina respektive hemorter gjort samma erfarenhet som jag, nämligen att dessa värden i betydande mån redan förintats, och för vart år som går alltmera komma att tillspillo-givas. Det är i känslan av att det å ena sidan gäller att rädda oersättliga värden och att det å andra sidan är en ur statsbudgetär synpunkt betydelselös anslagsökning, som här av motionären ifrågasatts, som jag anslutit mig till reservationens yrkande om det högre anslaget.

Motionären har här påyrkat det anslag, som tidigare utgått för samma ändamål. Jag har inte kontrollerat hans uppgifter, men de stå åtminstone oemotsagda från utskottets sida, och därför får man väl anta, att de äro riktiga. Jag skall icke närmare ingå på förändringarna i detta anslag, men jag vill dock nämna, att anslaget för tio år sedan utgick med 14,000 kronor för att sedan höjas till 16,000 kronor. På grund av det svåra statsbudgetära läget för några år sedan nedsattes det så till 13,000 kronor för att slutligen stanna vid 12,000 kronor. Nu begär motionären som sagt, att man skall återgå till det ursprungliga anslaget på 16,000 kronor, en begäran, som jag för min del ansett synnerligen behjärtansvärd och som föranlett mig att ansluta mig till reservanterna. Jag har gjort detta så mycket hellre, som det är med glädje man kan konstatera, att intresset för våra fornminnens tillvaratagande vuxit i ofantligt hög grad under de senare åren. Man kan under sådana förhållanden icke värja sig för känslan, att riksdagen skulle illa löna denna vackra och ideella strävan bland landets befolkning om den icke visar litet mera förståelse än vad statsrådet i första hand och sedermera utskottet här gjort. Man kan ju visserligen säga, att man även med det anslag, som av motionären föreslagits, icke kan förhindra, att en betydande förintelse sker ifråga om de värden, som det här gäller. Det är emellertid å andra sidan klart, att ju intensivare man inriktar sig på tillvaratagandet av dessa värden, i desto större omfattning kunna de också tillvaratagas och räddas från förgängelsen.

När här å ena sidan oersättliga värden stå på spel — man kan kanske le åt mig, då jag tar ordet oersättlig i min mun, men dessa ting äro oersättliga,

Ang. vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken.
(Forts.)

ty om de en gång gått förlorade kunna de icke med några medel i världen skaffas tillbaka — vilka det gäller att tillvarataga och rädda från förstörelse, och å andra sidan det anslag som här ifrågasättes är att anse såsom ur statsfinansiell synpunkt betydelselöst, tycker jag, att det finns ganska starka skäl för att riksdagen uppmuntrar det intresse, som här visat sig vara tillfinnandes, och gör detta på det sättet, att riksdagen bifaller reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Häruti instämde herrar *Osberg, Olsson* i Staxäng och *Eriksson* i Falun.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag är icke i stånd att bestrida riktigheten i påståendet, att den ifrågasatta höjningen av detta anslag kan vara motiverad. Jag skall naturligtvis också ytterst gärna medgiva, att budgetmässigt sett 4,000 kronor mer eller mindre icke spela någon som helst roll.

Då emellertid utskottet med stor majoritet ställt sig på Kungl. Maj:ts ståndpunkt i det här fallet, beror detta därpå, att ingen egentligen kan säga, vilken summa som i det här fallet är för liten, tillräcklig eller för stor. Säkerligen ha flertalet av kammarens ledamöter icke någon möjlighet att fälla ett bestämt omdöme i det avseendet. Utskottet förmenar för sin del, att med avseende å anslag av här ifrågavarande art förändringar böra ske först efter den närmare granskning och sakliga prövning, som Kungl. Maj:t är i stånd att utföra. För den händelse att man vid en dylik undersökning kommer på det klara med, att det belopp som hittills utgått uppenbarligen icke är tillräckligt, är jag viss om, att här i kammaren icke skall förefinnas någon som helst motvilja emot en höjning av anslaget. För närvarande finns emellertid enligt min mening ingen anledning att frågå vad Kungl. Maj:t föreslagit, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Gustafson** i Dädesjö: Herr talman! I en motion har jag påyrkat en höjning av anslaget för fornlämningars vård och undersökning från av Kungl. Maj:t föreslagna 12,000 kronor till 16,000 kronor, eller det belopp som Vitterhetsakademien i sitt anslagsäskande begärt. Jag skulle givetvis icke ha besvärat riksdagen med denna framställning, om jag icke ansett, att alldeles särskilda skäl förelegat för en sådan höjning, och jag skall nu med några korta ord be att få motivera densamma.

Det här ifrågavarande anslaget skiljer sig från en hel del andra anslag under åttonde huvudtiteln därutinnan, att de utgifter som skola bestridas med detta anslag avse sådana uppgifter, som vår nu gällande fornminnesförordning ålägger Vitterhetsakademien, alltså uppgifter, som Vitterhetsakademien icke själv tagit något initiativ till, men som den icke heller har några möjligheter att undandraga sig, utan som den måste fullfölja. Alla våra förhistoriska fornlämningar äro ju fridlysta enligt lag, och där dessa fornlämningar ligga i vägen för exempelvis kommunikationers framdragande, för vägarbete, grustäkter, nyodlingar eller bebyggelseexpansion särskilt invid städer och större samhällen, där måste Vitterhetsakademien ingripa, undersöka, kartlägga och beskriva fornlämningarna innan de få tas bort.

Ecklesiastikministern har hänvisat till att avsevärda anslagsmedel, såsom han säger, »under de senare åren disponerats för utförande såsom statliga beredskapsarbeten eller reservarbeten av konservering av fornlämningar och byggnadsminnesmärken». Med hänsyn härtill anser han, »att någon höjning av förevarande anslag icke nu bör ifrågakomma». Ja, att sådana medelsanvisningar skett skall tacksamt noteras, men dessa anslag, som han hänvisar till,

Ang. vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken.
(Forts.)

ha ju tillkommit just på grund av A. K.-arbetenas kollision med förekomsten av fornminnesmärken eller också för att man genom konserveringsarbeten skulle bereda ökade arbetstillfällen åt arbetslösa. De beröra följaktligen knappast de primära behov av undersökningar eller de vårdangelägenheter, som det här är fråga om att bestrida med ett till 16,000 kronor förhöjt anslag. Det gäller fornlämningarnas vård och undersökning i landets alla delar. Det är icke rimligt begära, att 12,000 kronor skola kunna vara tillräckliga, och det hela skulle för länge sedan ha brustit samman, om icke akademien tvingats att ta i anspråk enskilda fondmedel, som avsatts för helt andra ändamål, eller lokala kulturhistoriska föreningar, hembygdsföreningar och andra organisationer, som själva ha det till ytterlighet besvärligt med ekonomien, trätt emellan.

Utskottsmajoriteten har skrivit vackert, som det heter, och jag säger som Dante, när han trollar: Tack för det! Men jag har den känslan att utskottet låtit denna lilla detalj slinka förbi utan att fästa tillräckligt avseende vid anslaget karaktär. Konsekvensen av anslaget otillräcklighet blir, såsom jag flera gånger haft erfarenhet av, i egenskap av riksantikvariens ombud, att anmälningar om förekomsten av fornlämningar leder till ett onödigt uppstoppande av arbeten, något som vållar besvär och irritation ute i bygderna. Det leder också till att allmänheten ibland struntar i att anmäla fornlämningar och fynd utan förstör dem till skada för forskningen. Våra fornlämningar utgöra ju de mest talande vittnesbörden om vårt folks kulturtillstånd, bortom den skrivna historiens horisont. Detta fornlämningsbestånd ökas icke. Det borde heller icke onödigtvis eller i oförstånd få minskas, ty därmed minskas också framtidens möjligheter att tillgodogöra sig dess vittnesbörd. Den framtida forskningen torde också få oerhört mycket större möjligheter än vi att tillgodogöra sig just vad dessa fornlämningar ha att giva till belysning av vår historia, och vi ha icke råd att i oförstånd låta dem beskäras i onödan.

Anslaget har, som förut nämnts, tidigare utgått med 16,000 kronor, men nedskars år 1933 på grund av krisen till det nuvarande beloppet. Det är rimligt, att detta anslag som så många andra under denna huvudtitel återföres till sitt ursprungliga belopp. Det är ju ingen anledning att föra något stort väsen om denna sak. Jag har velat fästa uppmärksamheten på de skäl, som legat till grund för min framställning.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till de fem statsutskottsledamöter, som välvilligt reserverat sig till förmån för motionen.

Herr *Lithander* instämde häruti.

Herr *Aronson*: Herr talman! Jag lovar att icke taga upp någon längre debatt om denna fråga. Emellertid skall jag bedja att få svara ett par ord på vad utskottsavdelningens ärade vice ordförande yttrade. Han anförde som skäl för att utskottet på denna punkt följt Kungl. Maj:t, att man aldrig kunde veta hur stort ett anslag lämpligen borde vara. Det måste jag naturligtvis giva honom rätt i. Jag trodde dock, att jag redan på förhand bemött en sådan invändning, då jag fastslog, att man i och med att man får 4,000 kronor mer till dessa arbeten erhåller större möjlighet att genomföra dem. Den saken har han icke bestritt, och jag tror icke heller att han kommer att bestrida den. Något vidare torde för närvarande icke vara att tillägga. Jag ber att få hänvisa till vad jag sade i mitt första anförande.

Herr *Anderson* i Råstock: Herr talman! Det är klart, att det här är ett behjärtansvärt ändamål, men, om jag nämner, att det är över 80 motioner,

Ang. vård och underhåll av fornlämningar och byggnadsminnesmärken.

(Forts.)

som behandlats i samband med åttonde huvudtiteln, förstå kammarens ledamöter mer än väl, att det är ganska viktigt, att man icke redan i början av huvudtiteln giver efter på det sätt som föreslagits av reservanterna. Jag vill särskilt stryka under, att jag icke kan göra mig till målsman för den meningen, att det ovillkorligen måste gå till så, att alla institutioner skola ha precis vad de begära. Liksom herr Conrad Jonsson i Eskilstuna anser jag, att Kungl. Maj:t har minst lika stor möjlighet — jag vågar kanske till och med säga *större* möjlighet — att pröva, hur mycket som i varje särskilt fall bör anslås.

Därför ber jag, herr talman, att få instämma i herr Jonssons yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Med herr Anderson i Råstock förenade sig herr *Törnkvist* i Karlskrona.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Aronson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 55 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid berörda punkt fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 56—67.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 68, angående teaterrådet.

Under punkten 68 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till teaterrådet för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 15,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 193, inom första kammaren av herr *John A. Gustavson m. fl.* och den andra, nr 525, inom andra kammaren av herr *Werner i Höjen*, vari föreslagits, att riksdagen, med uttalande av att kostnaderna för teaterrådets verksamhet borde såsom hittills utgå av lotterimedel, måtte avslå vad Kungl. Maj:t i denna punkt äskat.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å de i ämnet väckta motionerna, till teaterrådet för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 8,000 kronor.

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 21.

*Ang.
teaterrådet.*

Ang. teaterrådet. (Forts.)

Vid denna punkt hade reservationer avgivits:

av herrar *Pauli, Lindström, Anderson* i Råstock, *Törnkvist* i Karlskrona och *Eriksson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å ovannämnda motioner, till teaterrådet för budgetåret 1936/1937 anvisa ett anslag av 10,000 kronor; samt

av herr *Bergqvist*, som förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av de i ämnet väckta motionerna, avslå Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr andre vice talman! Jag tillhör statsutskottets majoritet, och det brukar ju icke vara vanligt, att en person som företräder majoriteten i ett utskott, först griper till ordet i en debatt. Då jag likväl går ifrån gängse regler och begynner diskussionen, är det därför, att jag anser det vara ganska angeläget, att från början försöka undanröja en del missförstånd, som jag vet föreligga. Jag vill söka förhindra, att vantolkningar skola mängas in i diskussionen och onödigtvis vålla irritation.

Som kammarens ärade ledamöter finna utav betänkandet, så har statsutskottet i denna fråga anmält en från departementschefen avvikande mening. Därom har statsutskottet varit enigt. Frågan om inrättandet av ett centralt statligt organ för teaterverksamheten i landet har, som vi nogsamt ha oss bekant, varit föremål för en sakkunnig utredning. Denna utredning har emellertid icke föranlett någon framställning till riksdagen från Kungl. Maj:ts sida. Det medges gärna, att Kungl. Maj:t icke äger skyldighet att för riksdagen framlägga resultatet av en utredning, för såvitt icke riksdagen särskilt begärt det, och så har såvitt jag vet icke skett i detta fall. Men man kan nog ändå finna det rätt anmärkningsvärt, att, i en sak sådan som denna, ingen framställning gjorts till riksdagen. Departementschefen har föredragit att handla helt och hållet på eget ansvar. Jag är angelägen om att betona — för att på den punkten intet misstag skall uppstå — att det uppslag, som departementschefen har äran av, enligt min mening är ett mycket gott uppslag. Jag vet ju, att även på denna punkt finns det delade meningar, men därutinnan står jag utan tvekan på hans sida. Jag kan sträcka mig ännu längre och säga, att den begränsning av teaterrådets medlemsantal, som departementschefen i strid mot vad de sakkunniga föreslagit vidtagit, mycket väl kan försvaras. Jag kan t. o. m. gå ännu mycket längre och säga, att departementschefens kända företagsamhet och uppslagsrikedom på det hela taget är mycket prisvärd och i somliga stycken rent av charmerande. Man har i forna tider icke varit bortskämd med en så sprudlande företagsamhet från chefens för ecklesiastikdepartementet sida. Jag kan dock icke undanhålla den reflexionen att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet i sin rent motoriska arbetslust vågat sig ett alltför långt stycke ut.

Nu får riksdagen tillfälle att uttala sig i den här frågan. Nu underställes den riksdagens prövning, när riksdagen ej längre har fullt fria händer i sitt bedömande och handlande. I statsutskottets utlåtande över den kungl. propositionen finna vi för det första, att statsutskottet vill föreslå riksdagen en helt annan och lägre summa för bestridandet av teaterrådets kostnader än vad departementschefen redan fastställt såsom rimligt och å vilka kostnader han nu begär riksdagens sanktion. För det andra finna vi, att statsutskottets ledamöter på ett undantag när äro fullkomligt ense om, att de arvoden, som ifråga-

Ang. teaterrådet. (Forts.)

satts för teaterrådets ledamöter, äro alldeles orimligt för höga. Lägg märke till, att när teaterrådet inrättades, och arvodena bestämdes, kunde man ingenting veta om den omfattning, som teaterrådets verksamhet skulle få. Man rörde sig på ett fullkomligt okänt område. Under sådana förhållanden borde, tycker man, försiktigheten ha bjudit departementschefen att vara något återhållsam vid bestämmandet av arvodenas storlek. Dessa borde sålunda ha ställts i relation till vad staten betalar för andra jämförbara tjänster. Enligt min och statsutskottets mening stå arvodena icke i rimlig proportion till det arbete, som teaterrådets ledamöter och dess sekreterare ha att utföra. I utskottsmajoritetens förslag, likaväl som i huvudreservationens förslag reagerar man dock först och främst emot, att riksdagen faktiskt blivit satt åt sidan vid prövningen av den här saken. Vidare vill statsutskottet — på den punkten äro statsutskottets ledamöter på det hela taget även principiellt ense — att man skall på ett tydligt sätt understryka behovet av återhållsamhet vid utmätandet av arvodena till teaterrådet.

Nu vet jag, att någon har ifrågasatt, huruvida icke utskottets förslag innebär, att frågan kastas ut i en ny utredning. Jag tror mig å statsutskottets vägnar kunna säga, att så ingalunda har varit meningen. Avsikten har icke varit att på detta sätt desavuera statsrådet och de sakkunniga, som utfört uppdraget att utreda ärendet. Lika litet har meningen varit att desavuera teaterrådet. Statsutskottet vill endast, att man skall avvakta ytterligare ett års erfarenhet för att pröva och undersöka, huruvida teaterrådet i sin organisation och omfattning har den lämpligaste och ändamålsenligaste gestaltningen. För egen del skulle jag ju kunna ifrågasätta, huruvida det icke i teaterrådet lämpligen borde finnas en representant även för riksteatern och för exempelvis folkparkernas centralorganisation, som numera spelar en mycket stor roll i landsortens teaterverksamhet. Därmed har jag ingalunda sagt eller velat giva på hand, att jag delar den uppfattning, som framkommit i teaterutredningen, att teaterrådet skulle bli ett stort kollegium, ett slags diskussionsklubb, som skulle sitta och utbyta meningar om allting mellan himmel och jord, som kan sägas på teaterverksamhetens område. När de kungliga teatrarna ändock de facto fått en representant i teaterrådet, har jag endast satt i fråga, huruvida icke också landsortens teatersorganisation på något sätt borde vara representerad och vinna gehör i rådet. Detta är min privata uppfattning, men den visar dock, att det nog kan finnas delade meningar om den organisation, som teaterrådet fått, även om man, som jag sade i början av mitt anförande, delar statsrådets uppfattning om nödvändigheten av en begränsning av antalet medlemmar.

Jag begärde ordet, för att — det sade jag redan i början av mitt anförande — söka undanröja en vantolkning av statsutskottets utlåtande. Jag vet mycket väl, att departementschefen känt sig illa berörd — det är ju ganska naturligt och mänskligt — av den behandling, som ärendet undergått i utskottet, och att han misstänker, att teaterrådet kommer att demonstrera genom att gå sin väg, när varken rådet eller Kungl. Maj:t fått vad de velat. Jag tror emellertid, och jag vågar offentligt uttala den förmodan, att teaterrådet ej skall taga ett sådant steg. Det vore ur teaterrådets och ur sakens egen synpunkt mycket litet ändamålsenligt. Det vore dessutom taktiskt oklokt av teaterrådet att demonstrera på ett sådant sätt, och det vore, det vill jag säga, en handling, som skulle visa brist på lojalitet mot departementschefen, som i alla fall å sin sida gjort vad han kunnat och förmått för att hålla teaterrådet om ryggen och hålla det skadeslöst för alla eventualiteter. Det vore, tycker jag, en gård av otacksamhet mot statsrådet. Man bör söka hårda ut, även med något mindre arvoden, ytterligare ett år, för att se, hur det kommer att gå, och hur

Ang. teaterrådet. (Forts.)

utvecklingen kommer att gestalta sig. Kommer det då att visa sig, att teaterrådet i verkligheten kommer att bli ett litet ämbetsverk med allt det arbete och besvär, som därmed följer, får naturligtvis riksdagen på nytt taga upp till prövning frågan om arvodena böra ändras, d. v. s. om de kunna anses rimliga och skäligen eller icke.

Till sist vill jag försäkra, att när vi nu intagit denna hållning, så har det naturligtvis icke från min sida och säkerligen icke heller från statsutskotts-majoritetens sida förefunnits någon som helst lust att vålla statsrådet några besvärligheter eller obehag. För egen del har det icke varit med någon särskilt behaglig känsla som jag utfört denna lilla, om man så vill kalla den, exekution. Men vilken departementschef det än gäller, anser jag, att det är nödvändigt att hålla strängt och strikt på riksdagens obestridliga prövningsrätt i dessa frågor. En annan gång kan det gälla ett annat statsråd, som är ännu mycket mera hopplustig, ännu mera villig att ge sig ut på vilsna stigar, ännu mera villig att lämna kanske ännu mera pengar till något ändamål, som riksdagen icke prövat eller icke får pröva förrän efteråt. Det kan därför vara bra att ordentligt och i tid säga ifrån, att på detta sätt får man icke handla. Det har alltså varit för att hävda riksdagens rätt och ingenting annat som jag intagit denna ståndpunkt, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Det är kanske skäl i att denna detalj i ett större sammanhang också ses i detta sitt sammanhang. Teaterrådet hör intimt och jag skulle vara frestad säga nödvändigt samman med riksteaterns hela idé. När jag lade fram denna idé och tog upp frågan, stod det klart för mig, att det hela icke kunde föras i land utan att man hade ett organ, som tjänstgjorde som ett rådgivande organ åt Kungl. Maj:t. — Jag ber att med några ord få erinra om bakgrunden till hela denna historia.

Den gången jag ingrep i riksteaterfrågan och tillsatte en utredning, befann sig det svenska teaterväsendet mitt i en kris, som var ganska förödande. Vi hade ju våra kungliga teatrar i Stockholm, de statsunderstödda teatrarna i Göteborg o. s. v., men i stad efter stad stodo de teaterlokaler, som kommunerna med betydande kostnader byggt och skapat åt sig, tomma, ofta uthyrda till biografer. Jag sade mig själv, att det är ej rim och reson, att det svenska folket år efter år skall giva ut stora och betydande summor till teaterväsendet för herrar stockholmare och göteborgare. Om medborgarna skulle fortsätta med att giva ut stora belopp till teaterverksamheten, vore det därför ej mer än riktigt och rätt att de finge någon valuta i form av god och förstklassig teater på olika platser ute i landet. Mitt krav var följaktligen att de statsunderstödda teatrarna skulle göra det allmänna en tjänst och som villkor för åtnjutande av statsunderstöd ikläda sig förpliktelsen att göra vissa turnéer med ett visst antal föreställningar ute i landet. Vi äro icke här i Sverige be-
tjänade med bara hov- och salongsteatrar i Stockholm. Teatern måste bli en folkets angelägenhet ute i orterna och icke bara i huvudstaden och i Göteborg. Jag var av den bestämda uppfattningen att skulle det fortgå som det fortgick då, skulle vi snart nog stå i det läget, att landsbygden, och det med all rätt, gjorde revolt och sade: nej tack, Stockholm och Göteborg få betala sina teatrar själva! Få icke vi ute i landet något vederlag, ha vi icke lust att fortsätta! Jag kanske bör erinra herrarna om att det ej är små summor som vi givit till teatrarna. Jag skall bara taga de sista årens utgifter för dylika ändamål. Jag börjar med år 1930 och fortgår till och med år 1935. År 1930 hade vi på budgeten ett anslag på 235,567 kronor. I lotterimedel gavs det

Ang. teaterrådet. (Forts.)

1,459,000 kronor inalles. Summan blir alltså 1,694,567 kronor. Därav åtgick till de kungliga teatrarna ensamt 1,030,567 kronor, medan hela landet i övrigt erhöll 664,000 kronor. Det var år 1930. År 1931 hade vi på budgeten ett anslag på 218,147 kronor; lotterimedlen uppgingo till 1,770,000 kronor, alltså en summa av 1,988,147 kronor, varav de kungliga teatrarna erhöilo 1,338,147 kronor, medan landet i övrigt endast fick 650,000 kronor. År 1932 hade vi på budgeten ett anslag på 163,985 kronor, lotterimedlen uppgingo till 1,871,000 kronor, alltså tillsammans en summa på 2,034,985 kronor, varav de kungliga teatrarna erhöilo 1,359,985 kronor medan landet i övrigt erhöil 675,000 kronor. År 1933 var anslaget 162,745 kronor på budgeten, lotterimedlen uppgingo till 1,819,000 kronor, alltså tillsammans 1,981,745 kronor. Därav gick ett belopp av 1,322,745 kronor till de kungliga teatrarna, medan landet i övrigt endast fick 659,000 kronor. År 1934 var anslaget 162,745 kronor, lotterimedlen uppgingo till 1,897,578 kronor, alltså tillsammans 2,060,323 kronor, varav de kungliga teatrarna erhöilo 1,302,745 kronor och landet i övrigt 757,578 kronor. Nu kommer jag till år 1935. Vad visa siffrorna? Jo, ett anslag av 162,745 kronor på budgeten, 2,374,000 kronor i lotterimedel, alltså inalles 2,536,745 kronor, varav 1,262,745 kronor till de kungliga teatrarna och 1,274,000 kronor till landet i övrigt, alltså jämvikt.

Jag hade med andra ord nått dit jag närmast ville komma, nämligen att landsorten, om rättvisa skulle skipas, tillgodosågs i ungefär samma proportion som de kungliga teatrarna här i huvudstaden. Men, mina herrar, samtidigt med att teaterutredningen pågick, började denna glädjande folkrörelse till förmån för teatern ute i landet. Den började under år 1934 ganska starkt och år 1935 hade den framskridit mycket långt. Då gällde det huruvida vi skulle kunna knyta sådana villkor till de statsunderstödda teatrarnas lotteri-anslag, att de voro tvungna att gå ut på turnéer i landsorten. Som herrarna veta, försiggår lotteritilldelningen i maj månad varje år. Men om jag år 1935 hade förelagt riksdagen förslag till ett teaterråd, vilken tanke närmast låg till hands, skulle teaterrådet kunnat träda i funktion först efter den 1 juli 1935. Vad hade detta betytt? Jo, som var och en kan räkna ut, att lotteritilldelningen i maj månad år 1935, då villkoren skulle ställas beträffande turnéerna för de statsunderstödda teatrarna, kommit att äga rum, utan att någon sakkunnig myndighet fått yttra sig. Hur hade det varit i detta avseende förut? Vilka hade yttrat sig över dessa miljonkrav, som framstälts år efter år. Vad är det för sakkunniga, som ha stått bakom tilldelningen av lotterimedlen till teatrarna. Jo, länsstyrelsen och, för de kungliga teatrarna i Stockholm, överståthållarämbetet. Det har icke funnits något organ, som hållit samman det hela och bestämt däröver, efter sammanhängande och enhetliga synpunkter. Härigenom finga vi — det är värt att märka — år efter år uppleva, att vilka framställningar teatrarna ute i landet än kommit med, tillstyrktes de alltid av länsstyrelsen. Men handelsdepartementet, som ju har dessa medel om hand, hade aldrig någon utredning att tillgå beträffande det verkliga behovet av de begärda medlen. Om man nu ställer det kravet på en statsunderstödd teater, att den skall göra landsortsturnéer i viss utsträckning, kan man ju ej begära, att tjänstemännen i departementet skola kunna bedöma den saken. Det går ej för sig. Handelsdepartementets tjänstemän kunna icke gärna sitta och avgöra, när det gäller ett anslag på hundratusen kronor till en teater, exempelvis i Göteborg, hur många turnéer denna teater skall göra, utan att ha tillgång till ett sakkunnigt organ, som haft att yttra sig. — Detta sakkunniga organ blev teaterrådet.

Jag skall nu med några ord motivera, varför det sammansattes på det sätt som skedde. Den föregående ärade talaren höll före, att både folkparkerna

Ang. teaterrådet. (Forts.)

och riksteatern borde vara representerade i teaterrådet. Det vore att i rådet sätta in parterna i de många målen. Det var just det jag ville undvika. Teaterrådet har till uppgift icke bara att vara remissinstans beträffande lotteriärenden för handelsdepartementet utan därjämte och i minst lika hög grad att vara remissinstans för ecklesiastikdepartementet i alla dessa ömtåliga frågor, som röra förhållandet mellan riksteatern och de statsunderstödda teatrar- na samt förhållandet mellan riksteatern och de enskilda teatrarna. Teater- rådet skall vaka över att uppgörelserna parterna emellan bliva riktiga. Det säger sig självt, att man bör se till att i ett sådant råd få in personer, som icke representera de stridiga intressena. Att överståthållaren kom med var väl ingen tillfällighet, eftersom överståthållarämbetet alltid yttrat sig över lotteriansökningar från de kungliga teatrarna. Där knöts alltså an till tradi- tionen. Att jag tog med en representant för musiken var också självklart med hänsyn till den roll, som musiken spelar inom teatern. Jag fick där en av de förnämsta krafterna i landet, justitierådet Vult von Stejtern. Det var lika klart, att jag skulle se till att den folkbildningsorganisation, som med sitt in- tresse ute i landet bär upp riksteaterverksamheten, skulle få en lämplig repre- sentant. Det blev undervisningsrådet Thomson. Det återstod att få tag på en man, som behärskade teaterekonomen, som kände till teatrarna ute i lan- det och som hade ådagalagt, att han var en kunnig och omdömesgill teater- ekonom. Den mannen hade så att säga utpekats av sig självt. Redan teater- utredningen hade haft sina ögon på honom, och det var beredningens ordfö- rande, som närmast utpekade honom som den skickligaste. Det blev alltså kamrer Hilton, som sattes in, icke i sin egenskap av kamrerare vid operan — ty skulle operan ha varit representerad, skulle jag naturligtvis vänt mig till teaterchefen — utan som representant för den teaterekonomiska sakkunskapen.

Det var alltså skälen för sammansättningen.

Här har man också sagt, att man ville slå vakt om riksdagens rätt. I vilket val stod jag? Jag hade att välja emellan att låta landsortens begyn- nande teaterupplösningssträng övergå till förfall och förvissnande och att i ad- ministrativ väg skapa fram ett organ, som kunde avgiva yttranden. Man sä- ger, att riksdagen bort höras. Mina herrar, jag har skapat något som heter universitetsberedningen. Universitetsberedningen har man tydligen ännu icke upptäckt här. Det är väl bäst, att jag talar om att i universitetsberedningen bland andra sitter professor K. G. Westman i första kammaren. Beredningen har att i remissväg yttra sig varje gång en professur vid våra statsuniversitet blir ledig. Beredningen skall till Kungl. Maj:t avgiva ett sakkunnigt yttrande, huruvida professuren skall i vanlig ordning återbesättas, huruvida dess ämnes- område skall undergå någon förändring o. s. v. Varför har man icke anmärkt på detta? Jo, helt enkelt därför att jag låtit det gå på kommittéanslaget. Hade jag, mina herrar, varit så listig, att jag låtit det lilla teaterrådet gå på kommittéanslaget, kunde ingen ha sagt någonting.

Varför började jag att taga i anspråk medel, avsedda för extra utgifter, var- för gick jag sedan över till lotterimedlen och varför tog jag slutligen upp anslaget i budgeten? Jo, av följande enkla skäl: Lotterimedel kunde ju icke fås före maj månad år 1935, men teaterrådet måste för att vara Kungl. Maj:t till något gagn tillsättas senast i februari. Då fick jag ju göra som Kajsa Varg säger i sin kokbok: man tager vad man haver. Inom departementen bruka för dylika skarvar användas medel, avsedda till extra utgifter och detta med all rätt. Det är klart, att jag var angelägen att under första tiden få lotteri- medel, men det stod lika klart för mig, att sedan ett års erfarenhet vunnits och sedan det ådagalagts, att teaterrådet var en duglig och ändamålsenlig

Ang. teaterrådet. (Forts.)

instans för teaterverksamheten ute i landet, jag ville ha anslaget öppet och ärligt på budgeten, och därpå anmärker man nu!

Antag, mina herrar, att jag varit en sådan lurifax, att jag låtit det hela alltjämt gå på lotterimedel. Då hade ingen människa sagt någonting, men eftersom jag lagt fram det öppet och ärligt, får jag veta, att jag trätt riksdagens rätt och intressen för nära. Herrarna få verkligen ursäkta mig, att jag som gammal ledamot av konstitutionsutskottet har litet svårt att förstå den sortens tillämpning av den konstitutionella ansvarigheten, varom det dock i detta sammanhang icke är fråga, men då den föregående ärade talaren slutade sitt anförande med att säga, att huvudsyftet för honom och hans meningsfränder varit att slå vakt om riksdagens rätt, så har han ju därmed ordnat det så, att svaret måste som det heter ställas i samma kasus som frågan.

Jag vill för min del tillägga, att, om teaterrådet icke funnits, hade teaterrådet måst uppfinnas, och jag skulle särskilt vilja understryka, att förefintligheten av ett teaterråd framstår såsom en nödvändighet för alla dem här i landet, som vilja, att landsorten skall vara likställd med huvudstaden och Göteborg, för alla dem som anse, att teaterkonsten icke är till för en speciell överklasspublik på Östermalm utan för hela landet, för alla dem, som vilja vara med om att förverkliga folkteateridén. Jag skulle därför vara mycket förvånad, om man ämnade strypa denna verksamhet genom att göra det svårt för teaterrådet att fungera.

Det har sagts, att arvodena äro höga. Jag vill icke disputeras om detta. Det är mycket möjligt, att så är fallet, men, som jag under hand meddelat, kommo beloppen att till stor del bestämmas med hänsyn till att man ovillkorligen ville ha med vissa personer för att få ett vederhäftigt teaterråd. Den föregående ärade talaren hade alldeles rätt, när han sade, att det skulle varit olämpligt att, som teaterutredningen föreställde sig, ha en stor diskuterande klubb. Enligt min tanke hade ingenting varit olyckligare, och jag tyckte därför, att det var bättre att få tag i fyra mannar, som voro tungviktare och vilkas ord och omdöme betydde någonting i dessa frågor, än att taga en hel hög personer, som icke behärskade de ekonomiska frågor, det här gäller. Därför valde jag denna väg. Jag har den uppfattningen, att arvodena kanske — vilket för övrigt är helt naturligt — te sig höga, om man jämför dem med åtskilliga andra arvoden, och jag insisterar icke heller, herr talman, på de 15,000 kronorna, men jag har gjort en mycket ingående beräkning, som visar, att det är fullkomligt omöjligt att nöjaktigt reda sig med de 8,000 kronor, som utskottet föreslagit. Jag kan avslöja för herrarna, att någon hyra icke ingår bland avgifterna. Saken är nämligen den, att överståthållaren är hygglig nog att låta teaterrådet begagna ett av hans egna rum som sin lokal och att kamrer Hilton ställer sin maskinskriverska till förfogande, vilket gör, att det blir en mycket reducerad penning för detta ändamål. Antag, att det nuvarande teaterrådet avginge. Det är klart, att jag genom att sätta in annons kunde få tolv personer, som anmälde sig såsom sökande. På det viset kunde jag naturligtvis få ihop ett teaterråd, men vad bleve detta teaterråds första åtgärd? Jo, att skaffa lokal till kansli. Var och en som känner till hyresförhållandena i Stockholm, vet vad det skulle kosta. Jag anser därför, att under de 10,000 kronor, som reservanterna förordat, kan man rimligtvis icke gå utan att strypa teaterrådets verksamhet. Kom ihåg att detta dock innebär en reduktion, med icke mindre än en tredjedel av beloppet. Steget från 15,000 kronor till 10,000 kronor är ett mycket långt steg. Jag vet icke, huruvida det är möjligt att med ett anslag av endast 10,000 kronor behålla de duktiga karlar, enkannerligen sekreteraren, som nu sitta i teaterrådet, men en sak vet jag, och det är, att med 8,000 kronor kan rådet icke nöjaktigt reda

Ang. teaterrådet. (Forts.)

sig. Jag vädjar därför till denna kammare och särskilt till alla dem, som den svenska landsortens teaterintressen ligga om hjärtat, att giva sitt stöd åt den reservation till förmån för ett anslag på 10,000 kronor, som avgivits av statsutskottets ordförande m. fl.

Under detta anförande hade herr talmannen uppkommit och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Christiernsson: Herr talman! Det är i min egenskap av den ende ledamoten av denna kammare, som varit med i 1933 års teaterutredning, som jag har tillåtit mig begära ordet och detta närmast för att vittna om hur teaterutredningen kom till sitt förslag om teaterrådets inrättande. Teaterutredningen arbetade under ett och ett halvt år och hann under den tiden leverera två digra tryckta betänkanden. Den arbetade alltså relativt fort, men detta till trots var det mycken diskussion och ofta stor oenighet såväl inom beredningen som mellan beredningen och den lokala expertisen för teaterverksamheten av olika slag. Men på en enda punkt rådde det ifrån första stund en absolut enighet och entusiasm, och det var inför kravet på att vi här i landet skulle få ett teaterråd. Det var ju, som herr statsrådet nyss närmare belyst, fullständigt felaktigt — jag höll på att säga otillständigt — som det var förut. Det fanns ju ingen institution, som Kungl. Maj:t verkligen kunde lita till. Jag har all respekt för herr Ekmans departement och dess tjänstemän, men nog kan det väl synas litet avita att en tjänsteman i handelsdepartementet skall sitta som sakkunnig i fråga om teaterverksamheten icke bara i Stockholm utan i hela landet.

Det var således absolut enighet om att vi måste ha ett teaterråd. Oenighet rådde endast om teaterrådets sammansättning. Som herr statsrådet nyss framhöll, gick teaterutredningen in för att teaterrådet skulle vara tämligen talrikt. Detta skedde därför, att teaterutredningen räknade med att vi i Sverige liksom överallt i utlandet skulle få en koncessionslagstiftning för teaterverksamheten. Under sådana förhållanden ansåg man det viktigt, att teaterns »direkta» representanter — skådespelare, teaterchefer, författarna etc. — finge tillfälle göra sin stämma hörd inom teaterrådet. Det har framförts förslag om införande av koncessionslagstiftning. Hos somliga av herrarna kanske det talar till förmån för teaterrådet, att teaterrådet avstyrkte detta förslag.

Jag finner tvisten om anslaget skall utgå med 15,000 kronor, 10,000 kronor eller 8,000 kronor vara tämligen egendomlig. Teaterrådet har icke varit i verksamhet under längre tid än ett år. Som representant för landsortsteatern under många herrans år vill jag framhålla, att vi funnit oss synnerligen väl till rätta med teaterrådets verksamhet. Vi ha funnit, att enda möjligheten att uppnå samklang inom landsortens teaterverksamhet var att inrätta ett teaterråd. Jag kan försäkra herrarna, att det återstår oändligt mycket att göra ännu, men det har dock blivit ordning och reda i det hela. En och annan liten trilsken herre har så småningom tvingats att förstå, att han måste handla gemensamt med andra. Jag ber att få uttrycka mina stora bekymmer för det fall att herr statsrådets farhågor skulle besannas och att det skulle bli omöjligt att sammanhålla det nuvarande teaterrådet. Teaterrådet har i sin ledning alldeles utmärkta personer. Hos dem av herrarna, som inte lägga så stor vikt på det »teatraliska», kanske det kan vittna till förmån för teaterrådet, att teaterrådet helt nyligen var i tillfälle att lämna en av våra mindre landsortsstäder ett synnerligen gott tekniskt biträde, som möjliggjorde för stadens teaterbyggnadskommitté att

Ang. teaterrådet. (Forts.)

rädda kanske stora penningar, som skulle gått förlorade, om ett förslag genomförts, vilket framlagts av den lokala, i fråga om teaterbyggnad naturligtvis osakkunniga, expertisen. De många miljoner, som nu lämnas till teaterverksamheten, bliva tack vare teaterrådet fördelade på ett rättvist sätt mellan Stockholm samt Göteborg och den övriga landsorten. I betraktande härav förefaller striden om anslaget skall vara 8,000 eller 10,000 kronor löjlig. Jag blev litet ledsen, då jag hörde debatten om denna huvudtitel taga sin början med att statsutskottets ärade ordförande sade, att man borde vara försiktig, när man började behandla en budget, och då han yrkade avslag på en reservation, som gick ut på beviljande av större anslag än utskottet föreslagit. Men då herr Anderson i Råstock på denna punkt är med bland reservanterna och yrkar, att anslaget bestämmes till 10,000 kronor, hoppas jag, att han icke skall resa något motstånd, då jag nu yrkar bifall till denna reservation.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Det har redan sagts rätt mycket i denna ekonomiskt relativt lilla fråga, men jag har ansett mig böra begära ordet för att något motivera den ställning jag intager.

Innan jag går närmare in på den saken, vill jag konstatera, att om andra avdelningens värderade vice ordförande hade velat uttrycka sig på samma sätt i utskottet, som han gjorde här i kammaren, är det icke något större tvivel om att vi skulle befunnit oss på samma sida, ty med den motivering, som han framlagt i kväll, är jag övertygad, att han utan alltför stor självövertvinnelse skulle ha kunnat ansluta sig till den reservation, som jag undertecknat. Han sade här i kväll bland annat, att det rådde ett missförstånd angående majoritetens ståndpunkt. Majoriteten önskade visst icke få till stånd en utredning. Jag har varit i tillfälle att taga del av såväl den första som den andra avfattningen av majoritetens å andra avdelningen förslag till utlåtande. I åtminstone det ena av dessa förslag hade man använt så starka ord, att man sagt det vara ofrånkomligt med en utredning. Man har också sagt, att utredningen borde vara klar till 1937 års riksdag. Den ståndpunkt, som herr Conrad Jonsson nu intagit, har han icke gjort sig till målsman för förrän i dag. Jag konstaterar, att för utskottsmajoritetens del så tillvida föreligger en omvändelse, som utskottsmajoriteten numera i likhet med reservanterna anse, att man behöver något års erfarenhet, innan man går in för en ytterligare omprövning. Detta om detta.

Vad som skiljer oss åt är frågan om anslaget skall vara 8,000 kronor eller 10,000 kronor. Det är ju till synes en bagatell. Hälsingborgsrepresentanten antydde, att jag velat varna för att gå in för alltför höga anslag. Jag befinner mig fortfarande på den rätta sidan, ty den reservation, som jag och mina medreservanter stannat för, upptager 5,000 kronor mindre än vad Kungl. Maj:t föreslagit. I det av Hälsingborgsrepresentanten åsyftade fallet förordade jag en nedsättning med 4,000 kronor. Jag tror, att jag reder mig ganska bra, herr Christiernsson, när det gäller att förklara min ståndpunkt till de olika punkterna av huvudtiteln.

Herr talman! Vi torde nu allesammans fått klart för oss, att det är miljonbelopp, som gå till teatrarna och att det gäller att använda dessa belopp så, att de komma till bästa möjliga nytta. Jag har svårt att föreställa mig, att man verkligen på allvar kan göra gällande, att en rättvis fördelning av dessa miljonbelopp skulle kunna åstadkommas, om teaterrådet vore sammansatt av personer, som direkt hade med teaterverksamheten att göra. Jag tror, att det är lugnast att man i teaterrådet har personer, som förstå teatern och framför allt sådana som ha begrepp om teaterverksamhetens ekonomi. Den sista synpunkten måste jag för min del trycka ganska hårt på. Jag tror, att man be-

Ang. teaterrådet. (Forts.)

gagnat överord, när man så hårt gått till storms mot den medlem av teaterrådet, som verkligen begriper vad jag skulle vilja kalla teaterekonomi. Om man vill saken, blir det nog nödvändigt att göra allvarliga uppoffringar. Frågan om anslaget skall sättas till 8,000 kronor eller 10,000 kronor kan förefalla obetydlig. Det förhåller sig verkligen så, som herr statsrådet för en stund sedan påpekade, att det är nödvändigt för teaterrådet att ha en lokal och att kunna få yttranden och andra expeditioner utskrivna. Man bör icke hämma teaterrådets verksamhet genom att taga till anslaget alltför snävt.

Herr talman, jag tror icke, att det är skäl att kosta mera krut på detta ärende, om jag så får uttrycka mig. Jag inskränker mig till att yrka bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Törnkvist* i Karlskrona, *Holmström*, *Hedlund* i Östersund och *Lundstedt*.

Herr **Werner** i Höjen: Herr talman! Efter den ingående granskning, som herr Jonsson i Eskilstuna ägnat departementschefens behandling av denna fråga, har jag som motionär egentligen inte mycket att tillägga. Det synes mig dock, som om den gamla klassiska satsen att giva folket bröd och skådespel i departementschefens tillämpning behandlats i en något omvänd ordning.

Det kan inte nekas till, att ecklesiastikministern synes fästa ett alltför stort avseende vid att svenska folket ute i landet skall förse med teater och skådespel. Hade jag varit departementschef, skulle jag aktat mig för att med siffror inför svenska folket blotta det verkliga statsslöseri, som tycks förekomma, när det gäller teaterväsendet. Om jag inte hörde fel, framgick av den sifferkalkyl, som departementschefen anförde, att det statsunderstödda teaterväsendet här i landet under en tidrymd av fem år kostat inte mindre än 10 miljoner kronor. Jag skall be att å svenska landsbygdens vägnar få betacka mig för en sådan användning av statens medel och även för herr Engbergs riksteater, när den skall medföra sådana kostnader.

Frågan, huruvida ett teaterråd har en uppgift eller inte, skall jag inte ge mig in på. Det är möjligt att ett teaterråd vid en fortsatt statligt bedriven teaterverksamhet kan ha en uppgift att fylla, men det är i så fall en mera ekonomisk sådan. Jag kan inte finna, att i det nuvarande teaterrådet de ekonomiska synpunkterna kommit till sin rätt eller att dessa synpunkter, som dock utgöra en viktig del i frågan, fått en motsvarighet i teaterrådets sammansättning.

Efter vad som förekommit här och med hänvisning till den osedvanliga behandling, som departementschefen givit detta ärende, finner jag det enda riktiga svaret från kammarens sida vara att bifalla den av herr Bergqvist avgivna reservationen, d. v. s. bifall till den av mig avgivna motionen.

Häruti instämde herrar *Hansson* i Rubbestad, *Persson* i Grytterud, *Gustafsson* i Lekåsa och *Malmqvist*.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag skall inte ge mig in på diskussionen om det rent konstitutionella — det hör till annat forum än statsutskottet — och alltså skall jag i det lilla anförande, som jag tänker hålla, inte alls uppehålla mig vid den saken, utan endast ytterligare motivera det belopp, som statsutskottets majoritet föreslår för teaterrådets verksamhet. Men när jag gör det nödgas jag i anledning av herr statsrådet Engbergs nyss hållna anförande säga, att jag inte riktigt förstår betydelsen av de siffror, som han anförde, annat än att de för oss landsbygdsrepresentanter upplysa

Ang. teaterrådet. (Forts.)

om, vilka belopp det rör sig om, och då kommer man närmast till den uppfattningen, att det är tid att man i riksdagen får någon kontroll även över teatermedlen och deras användning.

Vad sedan beträffar landsortsteatern, riksteatern, förstår jag inte heller på denna punkt herr statsrådets anförande, ty det träffar inte statsutskottets majoritet i något avseende. Här är ingen, som reagerar emot, att landsortsteatern-riksteatern kommer under hägnet av en god vård, om jag så får uttrycka mig, ej heller att vi ha ett teaterråd, utan vad vi yttrat oss om är dels sättet för rådets tillsättande och dels det belopp, som här är föreslaget, sedan det har begärts att anslaget skall ställas under den vanliga budgeten. Jag ber att få säga, att vi för att kunna bedöma frågan ha infordrat samtliga handlingar i teaterrådets verksamhet. Av dessa framgår, att efter ett års verksamhet äro diariet förda 80 nummer på ett år, och att det hållits 12 protokollförda sammanträden under samma tid. Jag frågar då herrarna, om ni verkligen anse, att de belopp, som här avses, stå i rimlig proportion till det arbete, som — enligt vad som framgår av de infordrade handlingarna — utförts. Jag kan i varje fall inte finna, att så är fallet. Jag vet naturligtvis också, att det kan finnas arbete, som varken diariet för eller protokollförs, men om man bedömer arbetet sådant det framgår av dessa handlingar under det år, som handlingarna avse, är siffran 8,000 kronor, som vi förslagit, enligt vår uppfattning i överkant snarare än tvärt om.

Jag ber att få säga, att när herr statsrådet talar om lokalhyran och att ordföranden upplåtit rum för sammanträdena, tycker jag inte det är så orimligt, när det bara är fråga om 12 sammanträden om året. Det kanske till och med är bekvämt för honom att ha sammanträdena hemma hos sig och slippa bege sig någon annan stans, det vill jag inte yttra mig om. Men när det gäller sekreterarens användande av sina maskinskriverskor till arbete för teaterrådets räkning, så undrar jag, om det inte kan vara anledning att sekreteraren ersätter dessa, när han enligt herr statsrådets förslag skall ha ett arvode av 6,000 kronor som sekreterare och dessutom 1,500 kronor såsom ledamot av teaterrådet. Detta räcker både för maskinskriverskornas arbete och det arbete, som han själv utför.

Jag vill ytterligare säga, att vi i andra avdelningen av statsutskottet hade besök av kamrer Hilton för att han skulle lägga upp saken för oss, så att vi skulle få en helt annan uppfattning. Men jag måste säga för min enkla del, att efter kamrer Hiltons besök i andra avdelningen av statsutskottet voro vi mera säkra på förslaget än tidigare. Han förbättrade inte sin sak.

Om man utgår ifrån den vanliga prövning, som statsutskottet har att ägna anslagsfrågor, och den prövning, som vi äro skyldiga att underkasta varje förslag, som kommer under utskottets behandling och ser saken från denna synpunkt, tror jag inte att ett belopp av 8,000 kronor för detta ändamål kan anses vara på något sätt beräknat i underkant, snarare tvärt om.

Jag har ansett mig böra säga detta i anledning av vad som här anförts, och jag ber, herr talman, att få inskränka mig härtill och yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Svensson i Grönvik förenade sig herrar *Andersson* i Ovanmyra, *Andersson* i Södergård och *Persson* i Fritorp.

Herr Carleson: Herr talman! När Kungl. Maj:t eller en departementschef behöver en tillfällig utredning i en sak — låt vara att den behöver pågå ett eller flera år — bruka ju tillkallas kommittéer eller sakkunniga, och för ändamålet finnas ju anslag på huvudtitlarna.

Ang. teaterrådet. (Forts.)

Chefen för ecklesiastikdepartementet talade om i sitt anförande, att han lyckats övertala sin kollega handelsministern att från lotterimedel överföra för teaterändamål belopp, som möjliggjort för honom att nå ett önskvärt mål, nämligen att ungefär en miljon kronor kunde gå till ändamål, som angick landsorten, och ungefär liknande belopp för riket i övrigt. När han således fått detta anslag i början av 1935, fann han det ganska naturligt, att han måste ha en stadigvarande institution bredvid departementet, som skulle kunna biträda såsom sakkunnig. Det förefaller mig, som om den tankegången är fullt riktig, och han illustrerade det själv genom att säga, att hade inte han tillskapat teaterrådet, hade man måst göra det sedermera. När det redan 1935 varit klart, att teaterrådet skulle ingå såsom ett led i administrationen, synes det hava varit lämpligt, att också år 1935 inom riksdagen framlägga förslag om anslag för ändamålet. Underlåtenheten därutinnan har sin parallell, då herr ecklesiastikministern vände sig med en viss förvåning till kammaren och undrade, varför man inte gjorde anmärkning mot universitetsberedningen. Den har nämligen, efter vad det uppgavs i kammaren, till ändamål att vid varje ledighet till professur avgiva yttrande angående behovet av professuren och ämnets omfång m. m., och vi veta kanske, många av oss, att denna universitetsberedning också har åtskilliga andra ändamål. Den är ett led i administrationen.

Det är därför, med ganska stor förvåning som jag erfar, att denna universitetsberedning sitter som en kommitté. Det betyder sålunda, att Kungl. Maj:t eller departementschefen tillskapar ett instrument inom administrationen, som inte fungerar som kommitté för utredning utan såsom stadigvarande institution, som liksom ett annat ämbetsverk skall höras över saker och ting. Jag tycker det är hög tid att ecklesiastikministern skaffar sig riksdagens medgivande till att denna institution, universitetsberedningen, överhuvud taget må finnas till, och gör det på sådant sätt, att han får medel till densamma från riksdagen direkt på budgeten och inte tar dem från anslag till kommittéer. Detsamma förefaller vara alldeles riktigt beträffande teaterrådet, och därför förstår jag mycket väl den invändning, som på den punkten gjorts av herr Jonsson i Eskilstuna.

Jag har kommit till den uppfattningen beträffande teaterrådet, att jag anser det behövt. Därför har jag ingenting emot, att ett anslag utgår, och i valet mellan utskottets förslag och reservanternas — d. v. s. den reservation, som yrkar på 10,000 — kommer jag för min del att rösta för 10,000 kronor. Men detta innebär icke på något vis, att jag gjort avkall på de anspråk, som jag tycker att riksdagen bör ha på att både teaterrådet och universitetsberedningen verkligen komma till i sådan ordning, att riksdagen får tillfälle att pröva den.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag ber verkligen om ursäkt för att jag kommer igen. Jag tycker, att det artar sig till att bli något som liknar käbbel, och det tycker jag uppriktigt sagt inte är trevligt. Jag kan emellertid inte låta en del av herr statsrådets framställning stå alldeles oemotsagd i protokollet.

Den teckning, som herr statsrådet gav av teaterverksamheten och teatern ute i landsorten, teaterrådets tillkomst o. s. v., var mycket intressant och mycket värdefull, men jag kan inte inse, att den i och för sig försvarar själva tillvägagångssättet vid tillsättningen eller utnämningen av teaterrådet och ännu mindre försvarar utmätningen av arvodesbeloppen.

Herr statsrådet var förvånad över, att riksdagen här anmäler en avvikande mening och att då han nu efter ett års prövning av denna verksamhet lägger

Ang. teaterrådet. (Forts.)

fram saken för riksdagen och ber riksdagen uttala sig, han då får förebräelser. Men det är inte därom det är fråga. Det är alldeles riktigt, att saken lägges fram inför riksdagen, men riksdagen har naturligtvis också rätt att uttala sin mening. Jag har här fått den föreställningen, att det egentligen knappast var riktigt tillåtet att i denna sak ha någon annan mening än den, som herr statsrådet en gång intagit, och då man nu opponerar sig emot vissa former för teaterrådets verksamhet och dess arvoden, är det som om man begick en handling, som strängt taget inte skulle vara riktigt tillåten för en riksdagsman.

De 8,000 kronor, som vi kommit till, äro grundade på beräkningar, vilket man däremot icke kan säga, att de 10,000 kronorna äro. De 8,000 kronorna äro en följd av en beräkning av, vad varje ledamot, ordföranden och sekreteraren borde ha och kunde göra skäl för. Man anför då, att härigenom blir sekreteraren, som är en så utomordentlig kraft, alldeles missgynnad. Men det är ingenting som hindrar, att de övriga ledamöterna avstå en del av sitt arvode, så att sekreteraren får ett mera rikligt tillmätt arvode. I varje fall får han så pass mycket för sin del, att han borde enligt min uppfattning känna sig nöjd.

För övrigt har jag ingen vidare lust att gå in på ett bemötande punkt för punkt av herr statsrådets långa anförande, men en sak måste jag fästa kammararens uppmärksamhet på. Jag tycker verkligen med all respekt till sägandes, att herr statsrådet var en smula lätt sinnig, då han frågade varför inte riksdagen upptäckt universitetsberedningen och gjort anmärkning på den. Han ville ställa den i jämbredd med teaterrådet och sålunda betrakta dem såsom likställda. Det låter sig emellertid faktiskt inte göra, ty universitetsberedningen är en kommitté. Den som vill titta efter i den berättelse, vi varje år få till riksdagen om vad sig i riket tilldragit, skall finna, att där bland uppräknade kommittéer och sakkunniga under ecklesiastikdepartementet finns också universitetsberedningen, som tillsattes 1933 och som, märk väl, har i uppdrag att göra viss utredning och lägga fram förslag för Kungl. Maj:t. I slutet av meddelandet angående denna beredning, står också, att densamma beräknar att under år 1936 slutföra sitt arbete. Det är således fråga om en vanlig kommittéutredning och inte om en extraordinär remissinstans, som skall bli permanent, vilket det är frågan om att teaterrådet skall vara.

Till herr Carleson vill jag säga, att han också tydligen missuppfattat hela saken. Det händer alltid eller i varje fall ofta — att under det en sakkunnigutredning pågår, de sakkunniga få på remiss en rad ärenden, som komma till Kungl. Maj:t. Under den tid kommittén sysslar med sitt utredningsarbete, kommer den sålunda praktiskt taget att tjänstgöra som en remissinstans. Detta var ju en anmärkning mera vid sidan om ämnet. Jag tycker alltså, att herr Carlesons anmärkning är något obefogad, samtidigt som jag menar, att statsrådets sätt att söka sätta universitetsberedningen vid sidan om teaterrådet är fullständigt misslyckat.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Med anledning av det anförande, som nyss hölls av herr Svensson i Grönvik, finner jag det angeläget, att påpeka, att i de tre förslag till riksdagens uttalande på denna punkt, som föreligga — utskottets, herr Bergqvists och herrar Paulis m. fl. — finns det en sak som är gemensam. Utskottet för sin del uttalar, att »utskottet icke nu är berett att föreslå riksdagen att helt biträda Kungl. Maj:ts förslag» . . . »med hänsyn bland annat till att ännu något års erfarenhet torde kunna lämna god vägledning vid sagda omprövning» d. v. s. omprövning av frågan vad detta teaterråd skall behöva i pengar. Herrar Pauli m. fl. säga i sin reservation, att »ytterligare något års erfarenhet torde böra avvaktas, innan teaterrådets organisation och arbetsuppgifter mera definitivt utformas». Och herr Bergqvist

Ang. teaterrådet. (Forts.)

anser, att »närmare erfarenhet beträffande omfattningen av den arbetsbörda, som kan tänkas komma att åvila teaterrådets ledamöter, ävensom i fråga om behovet av övriga medel (för expenser, resor o. s. v.) bör avvaktas», innan man fattar ståndpunkt till frågan. Denna gemensamma punkt torde väl, så vitt jag förstår, böra leda dithän, att man med förtroende överlämnar till vederbörande departementschef att utforma arbetet under den experiments- och prövotid, då man avvaktar verksamhetens utveckling.

Nu föreslår herr Bergqvist, att Kungl. Maj:ts förslag att föra in de behöfliga medlen i riksstaten skall avslås och att kostnaderna skola bestridas på det sätt som hittills skett. Herr Bergqvists reservation innefattar sålunda, att departementschefen fortfarande skall få disponera de 15,000 kronorna, medan däremot utskottet går den vägen, att det skär ned inte mindre än 7,000 kronor av de 15,000. Jag måste säga, att reservanternas förslag att skära ned 5,000 av 15,000 kronor är också det djärvt. Men vad det senare beträffar har departementschefen förklarat, att han sannolikt skall kunna med ansträngningar och svårigheter finansiera den nödvändiga verksamheten under ett års tid med 10,000 kronor. Han förklarar samtidigt, att han ser sig ingen möjlighet att klara det hela med 8,000 kronor. Nu kan man ju säga, att 2,000 kronor mer eller mindre behöver man inte fästa så stort avseende vid. Men 2,000 kronor av ett anslag av denna storleksordning äro av ofantligt stor betydelse. Jag vill tillägga, att om man inte tror på en sådan förklaring från departementschefens sida, måste förtroendet till departementschefen ha sjunkit ned under nollpunkten. Ger man sålunda på hand, att verksamheten skall bedrivas så att vi få erfarenhet dels huruvida man behöver ett teaterråd i fortsättningen och dels vilken omfattning dess verksamhet kommer att behöva ha, anser jag för min del, herr talman, att minimum av förståelse för saken och minimum av honnett ambition kräver, att man inte går under 10,000 kronor.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till den reservation, som bl. a. även jag undertecknat och som är avgiven av herr Pauli m. fl.

Herr *Vougt* instämde häruti.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Herr Törnkvist i Karlskrona anser sålunda, att riksdagen nu bör bevilja 10,000 kronor för att vi skola kunna ytterligare få någon erfarenhet om, huruvida vi behöva ett teaterråd i fortsättningen — det är ordagrant vad han yttrade. Herr talman, jag tror, att den erfarenhet som behövs redan är inhöstad, och den säger klart och tydligt, att detta är humbug. Det är den uppfattning, som man möter i sådana kretsar ute i landet, som säkerligen ha ett lika varmt och levande teaterintresse som nuvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Man möter den också i andra kretsar, som sannerligen inte kunna beskyllas för kulturfientlighet. Jag saknar i statsutskottets utlåtande det uttalande, som borde vara konsekvensen av premisserna, nämligen att intet anslag borde ges för ifrågasvarande ändamål.

Nu är det ju så, att ställer man sig på herr Bergqvists sida, ger man i själva verket på hand, att departementschefen kan få dessa medel på annan väg — genom lotterimedel. Detta vill jag ingalunda. I denna situation är det därför ingenting annat att göra än att rösta för utskottsmajoritetens förslag. Men jag tycker, att det skall sägas ifrån, att många i kammaren säkerligen hade önskat att få rösta på rent avslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Jag är mycket tacksam för det sista yttrandet. Jag skulle vilja säga, att min tacksamhet är så stor, att jag nästan skulle kunna misstänkas att ha

Ang. teaterrådet. (Forts.)

beställt det. Ty jag ville inte själv i mitt första anförande tala om, att det finns en klick, som hela tiden arbetat och ännu arbetar på att söka komma riksteaterverksamheten till livs. Jag vet, att herr Anderson i Norrköping tillhör den klicken. Den har sitt förnämsta organ i tidningen Svenska Dagbladet, som alltifrån riksteaterorganisationens tillkomst dag ut och dag i förföljt den tanken. För dessa herrar är idealet bevarande av de gamla hov- och salongsteatrarna i detta land, och intresset för den stora folkliga teaterörelse, som pågår ute i landet och uppbares särskilt av bildningsorganisationerna — arbetarnas bildningsförbund och andra ideella organisationer — oberoende av politiska partier, har hela tiden varit en nagel i ögat på de herrar, som fört pennan i den tidning jag nämnt och med vilken herr Anderson i Norrköping är nära befryndad. Jag måste säga detta rent ut, därför att det är den bistra sanningen, att alltifrån sin tillkomst har riksteateridén haft motståndare just på det hållet. Därför gläder det mig, att vi äntligen fått höra i dagens debatt, att vad de innerst vilja, som livligast önska komma teaterrådet till livs och som därför vilja yrka intet anslag alls, är just, att denna verksamhet skall stämpas som humbug. Men, mina herrar, gå ut i den svenska landsorten, gå ut i småstäderna, gå ut dit, där riksteatern haft sin verksamhet, och kom sedan och påstå, att riksteaterverksamheten är humbug! Kom och påstå, att det är humbug, att man som vederlag för att man år efter år låtit miljonerna rulla till teatrarna, också skall få valuta ute i landet och inte bara i Stockholm! Jag gratulerar herr Anderson till att förkunna ett sådant evangelium.

Herr Anderson i Norrköping: Herr talman! Den bistra sanning, som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet anser sig ha funnit, är en konstruktion liksom så mycket annat i hans tankevärld. Den bistra sanning, som jag här skulle företräda, är den, att det är bland teaterfolk — sålunda inte i de journalistkretsar och litterära kretsar, som statsrådet syftade på, utan bland teaterfolk, som bedrivit sin verksamhet under år, då teatern i landsorten fyllde en stor kulturgärning under knappa och svåra förhållanden utan stöd från statens sida — som misstron mot denna herr Engbergs teaterverksamhet är starkast och djupast rotad. Det är den misstron jag givit uttryck åt. Jag känner förhållandena i landsorten ganska väl och i vissa fall bättre än herr Engberg. Jag har också sett något av riksteaterns verksamhet i landsorten. Jag har sett goda utslag av densamma, och jag har också sett motsatsen. Jag har sett mycket, som berättigar till omdömet humbug — det vill jag uttryckligen säga ifrån. Därmed bestrider jag inte, att det utträttats en del nyttigt. Men, herr talman, har detta något med teaterrådet att göra? Det är det jag tillåter mig betvivla. Den kritik, som här framförts, må av herr Engberg tolkas hur som helst. Han må inlägga vilka motiv som helst i densamma, ett faktum står dock kvar: de kretsar, som äro mest sakkunniga på området, äro också mest kritiska. Och då herr Engberg i svenska riksdagen söker göra gällande, att en massa människor i landsorten hungra och törsta efter riksteatern, finns det säkert många i denna kammare, som kunna dementera honom.

Herr Vougt: Herr talman! Jag instämde nyss med herr Törnkvist och ville därmed ange min ståndpunkt i denna fråga. Men jag kände mig sedan föranlåten att begära ordet, ty jag tycker inte, att herr statsrådet skall vara den ende i denna kammare, som inlägger en gensaga mot herr Andersons i Norrköping ståndpunktstagande och hans sätt att uttrycka sig.

Jag hör till dem, som från början med stor tillfredsställelse hälsade den tanke, som lanserades genom riksteatern. Sedan kom det en tidpunkt, då jag måste klandra dess verksamhet i vissa avseenden. Jag tror också, att jag en

Ang. teaterrådet. (Forts.)

gång tillät mig kritisera statsrådet Engbergs dispositioner i en viktig punkt. Jag har emellertid funnit, att just teaterrådets tillkomst kommit att råda bot på en del av de missförhållanden, som tidigare rådde, och det är så långt ifrån fallet, att teaterrådet, som herr Anderson säger, inte har något med denna sak att göra, som teaterrådet fastmera blivit den ordnande hand, som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet uppenbarligen inte kan vara. Teaterrådets verksamhet har på alla de håll, där man förstår saken, hälsats med stor glädje. Jag bestrider alldeles bestämt, att herr Anderson i Norrköping kan tala å teaterfolkets vägnar.

Jag tycker också, att diskussionen om de olika beloppen är småfuttig. Funnes det möjlighet att rösta för ett högre anslag, skulle jag göra det. Som saken nu ligger till, måste jag inskränka mig till att rösta för herr Paulis m. fl. reservation i förvisning om att man därmed kan tillgodose det huvudsakliga i det syfte man söker nå.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! När jag hörde herr Anderson i Norrköping, gjorde jag den tysta reflexionen, att nu är utskottets ståndpunkt sönderskjuten. Men trots hans anförande och trots hans slutyrkande, ber jag få anmäla till kammaren, att jag fortfarande yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Werner** i Höjen: Herr talman! I anledning av vad som framkommit i debatten skall jag be att få ändra mitt yrkande om bifall till herr Bergqvists reservation till yrkande om rent avslag på vad departementschefen i propositionen föreslagit med uteslutande av varje motivering.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen samt 3:o) avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Anderson i Råstock, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) avgivna nu antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 68 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Pauli m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsagningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Christiernsson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 117 ja och 76 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 69—92.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 93.

Lades till handlingarna.

Punkterna 94—97.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 98.

Lades till handlingarna.

Punkterna 99—113.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 114.

Lades till handlingarna.

Punkten 115.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 116, angående skolöverstyrelsen: avlöningar.

Uti punkten 115 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels godkänna viss avlöningsstat för skolöverstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1936/1937, dels ock till skolöverstyrelsen: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 534,400 kronor.

*Ang. skol-
överstyrelsen.*

Utskottet, som tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag i vad detsamma avsåge anställande av en konsulent för musikundervisningen med ett arvode av 3,000 kronor, hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

a) å personalförteckningen för skolöverstyrelsen under tjänstemän å extra stat uppföra en andre gymnastikkonsulentbefattning i lönegraden B 21;

b) godkänna i punkten intagen avlöningsstat för skolöverstyrelsen att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1936/1937; samt

c) till skolöverstyrelsen: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 541,300 kronor.

Reservationer hade emellertid avgivits:

av herrar andre vice talmannen *Nilsson, N. J. Martin Svensson, Per J. Gustafsson, Bäckström, Magnusson* i Skövde, *Persson* i Falla, *Svensson* i Grönvik, *Andersson* i Ovanmyra och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottet, med avstyrkande av förslaget om inrättande av en konsulentbefattning för musikundervisningen, bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

a) å personalförteckningen — — — lönegraden B 21;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för skolöverstyrelsen att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1936/1937; samt

c) till skolöverstyrelsen: avlöningar för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 538,300 kronor; samt

av herr förste vice talmannen *Olsson*.

Andra kammarens protokoll 1936. Nr 21.

Ang. skolöverstyrelsen. (Forts.)

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! På denna punkt finnes en reservation, som rör inrättandet av en musikkonsulentbefattning. Denna fråga är givetvis av begränsad omfattning, men jag vill säga, att jag icke riktigt förstår, hur denne konsulent, på den tid överstyrelsen ifrågasatt, skall kunna fylla sin uppgift. Musikaliska akademien har hemställt om anställande av två konsulenter för musikundervisningen. Överstyrelsen har uppmärksammat detta och funnit, att man ur flera synpunkter borde tillgodose det behov, varom här är fråga, men genom en anordning av mindre räckvidd. Men så skriver överstyrelsen: »En erfaren och lämplig musiklehrare borde förordnas av överstyrelsen till konsulent för undervisningen i sång och musik.» Jag måste säga, att det är en sak, som jag icke har något emot, men jag förstår inte riktigt, hur en konsulent, som man begränsar tiden för till 2—3 månader, skall kunna fylla den uppgift, som överstyrelsen ifrågasätter att han skulle göra. Jag är överhuvud taget av den uppfattningen, att om det skall bli något resultat med den anordning, som här ifrågasatts, behövs det en betydligt större anordning, minst så som akademien föreslagit. Jag skulle för min enkla del icke vilja kalla honom konsulent utan inspektör, och en sådan har tidigare varit anställd. Nu förefaller det mig, som om frågan ligger så till, att man icke anser sig böra gå fram med hela förslaget på en gång utan blott tar en liten del och motiverar det så, att man allt eftersom man får erfarenhet skall bygga vidare på det. Ja, detta är naturligtvis acceptabelt i och för sig, men det hade varit lättare, om man sett planen redan från början sådan den är avsedd att bli. På grund av dessa synpunkter ha vi icke velat gå med på Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt utan ha gått på avslag, då det gäller anställandet av en musikkonsulent. Beloppet, 3,000 kronor, är anspråkslöst i sig självt, men vi ha den principiella inställningen att icke gå med på förslaget. Herr talman! Jag skall inskränka mig till dessa korta ord och ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Att utskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, kommer sig av det enkla skälet, att det icke funnits några skäl att avstyrka. På detta område liksom på många andra områden av vår undervisningsverksamhet finnes det anledning till inspektion och kontroll. För egen del vill jag gärna vittna, att jag från början var tämligen likgiltig för musikundervisningen i skolorna, men jag har blivit på det klara med att all uppmärksamhet är av nöden. Jag har funnit, att undervisningen i sång i läroverken men i synnerhet i folkskolorna är slentrianmässig och icke bedrivs pedagogiskt. Om man vill, att friska fläcktar skola få göra sig gällande vid denna undervisning i skolorna, då behövs det hjälp av en konsulent eller inspektör. Då Kungl. Maj:t nu av riksdagen begär att få anställa en sådan, finnes det icke den ringaste anledning från riksdagens sida att komma fram och peta på denna begäran. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Weijne*.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den av herr andre vice talmannen Nilsson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Svensson i Grönvik, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Ang. skolöverstyrelsen. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 116 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Nilsson i Gränebo m. fl. av-givna, vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-positionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsyningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 105 ja och 68 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 117—119.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 120*, angående allmänna läroverken: avlöningar; och anförde därvid

*Ang.
allmänna
läroverken.*

Herr **Meyerhöffer**: Herr talman! Tillsammans med så gott som samtliga norrbottensrepresentanter i bägge kamrarna har jag tillåtit mig väcka en motion, vari vi begära ändrade skolförhållanden i Bodens stad på grund av samhällets struktur. Denna framställning är föregången av ett stadsfullmäktige-beslut, där man begärde samma sak, och skolöverstyrelsen har också tillstyrkt förslaget.

Utskottet har anförts, att våra synpunkter äro behjärtansvärda, men anser, att konsekvenserna skulle bli sådana, om förslaget som framlagts i enskild motion bifölles, att utskottet icke kunnat tillstyrka utan ansett att initiativ borde tagas av Kungl. Maj:t. Jag får därför inskränka mig till att göra en vördsam vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Jag har visserligen, herr talman, liksom på känn, att herr statsrådet icke anser mig vara den mest lämplige bönemannen att rikta en sådan vädjan till honom, men jag får i alla fall försöka att efter fattig förmåga göra en framställning i saken. Till en början beklagar jag därvid, att jag icke äger samma förmåga som herr statsrådet att uttrycka mig. Då jag hörde honom i debatten om teaterrådet, fann jag ju, att han icke dragit sig för att föra fram en fråga, som var sakligt mycket mindre berättigad än den fråga vi tagit upp till behandling. Men då vi nu ha förmånen att såsom ecklesiastikminister ha en man med statsrådet Engbergs enastående reformiver och initiativkraft, såsom nyss utvecklats av herr Jonsson i Eskilstuna, vill jag uttala den förhoppningen, att han ville ägna denna fråga sin uppmärksamhet. Jag är den förste att erkänna, att det är en liten fråga jämfört med de storvulna uppslag till andelivets reformering, som herr statsrådet ger med lämpliga korta mellanrum, och ur den synpunkten icke värd så särdeles stor uppmärksamhet. Men när jag dock vädjar till herr statsrådet är det därför att jag hade förmånen att lyssna till ett av herr statsrådets vackra radiotal med dess upplyftande ord om svensk trofasthet genom att i svensk vardag fylla sin dagliga gärning, och därför kan jag hysa den förhoppningen, att herr statsrådet mel-

Ang. allmänna läroverken. (Forts.)

lan de kulturbefrämjande stunder, då han skänker festivitas åt svenska folket, ville foga in en svensk vardag, under vilken han ville leda även denna fråga till sin lösning. Jag försäkrar herr statsrådet, att även om jag till fullo inser, att frågan ur hans synpunkt är liten och lokalt begränsad, skulle man i det område det gäller, om herr statsrådet också i denna fråga ville visa sin vanliga frejdiga initiativkraft, hälsa den ändring, som bör ske på grund av rådande missförhållanden, med största tacksamhet, och därmed ber jag att få avsluta min vördsamma vädjan till herr statsrådet.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Ang. teckningsundervisningen vid de allmänna läroverken.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 121*, angående utredning rörande teckningsundervisningen vid de allmänna läroverken, yttrade

Herr **Erlander**: Herr talman! Motionärerna äro ganska tillfredsställda med vad utskottet på denna punkt skrivit, och vi notera med tillfredsställelse, att utskottet hänvisar till den av skolöverstyrelsen begärda utredningen rörande teckningslärarnas anställningsförhållanden. Vi notera detta med tacksamhet, säger jag, därför att om det skall vara någon mening med hänvisningen av utskottet, så betyder den, att utskottet delar vår uppfattning, att det för åtskilliga av de tillfälligt anställda teckningslärarna är nödvändigt att få mera ordnade arbetsförhållanden. För att icke kammaren skall få den föreställningen, att min medmotionär och jag motionerat i onödan om en ny utredning, vill jag påpeka, att det betänkande, som åsyftas i statsutskottets utlåtande, är avlämnat efter motionens avlämnande. Emellertid finnes det en del frågor, som icke berörts i den framställning skolöverstyrelsen gjort till Kungl. Maj:t, och det hade varit tacknämligt, om vi även beträffande dessa hade fått ett välvilligt stöd från statsutskottets sida. Jag syftar bl. a. på frågan om den frivilliga teckningsundervisningens ställning vid läroverken. Det förhåller sig så, att statsfinansiella svårigheter gjort, att den frivilliga teckningsundervisningen krympt samman från 200 till 50 timmar. Skolöverstyrelsen har gjort framställning om att få timantalet höjt till 80 timmar, men Kungl. Maj:t har icke funnit skäl att föreslå mer än 50 timmar i sin framställning till årets riksdag. Det finnes dessutom i fråga om den frivilliga teckningsundervisningen en del andra spörsmål, som vi berört i vår motion och som det skulle vara önskvärt att få en utredning om.

Jag skall emellertid inskränka mig till att, i likhet med vad herr Meyerhöffer gjorde i föregående fråga, rikta en vördsam vädjan till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att han måtte, när den ifrågasatta utredningen igångsattes, vidga direktiven utöver vad skolöverstyrelsen ifrågasatt i sitt betänkande. I övrigt har jag, herr talman, icke något yrkande.

Häruti instämde herr *Vougt*.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 122 och 123.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. resestipendier åt lärare i främmande levande språk.

Punkten 124, angående resestipendier åt lärare i främmande levande språk vid de allmänna läroverken m. m.

Kungl. Maj:t hade under punkten 122 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till allmänna läroverken: resestipendier åt lärare i främmande levande språk vid de allmänna läroverken för budgetåret 1936/1937 anvisa ett reservationsanslag av 15,000 kronor.

Ang. resestipendier åt lärare i främmande levande språk. (Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft ej mindre en inom andra kammaren av herr *Jacobsson m. fl.* väckt motion, nr 249, vari hemställts, att riksdagen måtte för budgetåret 1936/1937 anvisa dels till resestipendier åt lärare i främmande levande språk vid de allmänna läroverken ett reservationsanslag av 20,000 kronor, dels och till resestipendier åt lärare vid de allmänna läroverken, särskilt vid de läroverk, där provårskurs vore anordnad, ett reservationsanslag av 5,000 kronor, än även en inom samma kammare av herr *Sefve* väckt motion, nr 399, vari föreslagits, att riksdagen måtte anvisa dels till lärare i främmande levande språk till resestipendier 20,000 kronor, dels till lärare vid de allmänna läroverken, särskilt vid de läroverk, där provårskurs vore anordnad, 6,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr Jacobsson: Herr talman! Den nationella gruppen har på denna punkt i en motion hemställt om anvisande dels av ökat anslag till resestipendier till lärare i främmande levande språk till ett belopp av 20,000 kronor och dels till resestipendier till lärare vid de allmänna läroverken, särskilt vid de läroverk där provårskurs är anordnad, ett anslag av 5,000 kronor.

Beträffande det sistnämnda anslaget måste jag böja mig för utskottets mycket bestämda principuttalande och skall inte gå in på denna fråga. Men vad beträffar frågan om resestipendier åt lärare i främmande levande språk är utskottets motivering för bifall till Kungl. Maj:ts förslag och avslag på den väckta motionen så svag, att jag inte kan underlåta att fästa uppmärksamheten därvid.

Principiellt ger utskottet sin anslutning till departementschefens förslag om att anslag för stipendier för språkstudier ånyo upptages i riksstaten. Detta innebär sålunda, att utskottet uppskattar betydelsen av dessa stipendier, och jag behöver alltså inte gå in på den principiella sidan av saken. Man hade emellertid kunnat vänta, att utskottet efter ett sådant principuttalande skulle ha ställt sig något mera välvilligt, när det gällt att bestämma anslaget storlek. Departementschefen har prutat ned det av skolöverstyrelsen begärda anslaget av 20,000 kronor till 15,000 kronor, men icke anfört någon motivering för denna nedprutning. Däremot har utskottet tydligen ansett, att någon sorts motivering borde anföras, och skriver därför: »Utskottet finner sig, med hänsyn till, att det här gäller ett anslag, som under flera år överhuvud taget icke varit upptaget å riksstaten, icke böra tillstyrka högre belopp till resestipendier åt lärare i främmande levande språk än vad av Kungl. Maj:t föreslagits», d. v. s. 15,000 kronor. Jag må säga, att detta är en något underlig motivering. Vad har nu den omständigheten, att anslag under en följd av år icke varit upptaget i riksstaten för detta ändamål, att skaffa med saken? Om anslag härför aldrig varit upptaget i riksstaten, hade kanske utskottet kommit till den slutsatsen, att man måste pruta ner det till 10 eller 5 tusen kronor. Frågeställningen måste väl vara: Hur mycket behöves för ändamålet och hur mycket ha vi råd till? År 1921 bestämdes anslaget till 30,000 kronor. Sedan dess har lärarpersonalen ökat med 50 %. Det nu behöfliga anslaget skulle man sålunda kunna sätta till 45,000 kronor. Men det ha vi inte råd till, utan vi måste nöja oss med mindre. Men hade vi under åren 1929—1932 råd med 15,000 kronor, borde det statsfinansiella läget nu medgiva ett anslag på 20,000 kronor för ett så utomordentligt viktigt och betydelsefullt skoländamål, som det här gäller. Utskottets sparsamhet på den-

Ang. resestipendier åt lärare i främmande levande språk. (Forts.)
 na punkt kan jag inte anse motiverad. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 249 i andra kammaren, i vad den avser resestipendier åt lärare i främmande levande språk vid de allmänna läroverken för budgetåret 1936/1937.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till det av herr Jacobsson under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Punkterna 125—128.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. bidrag
 till kommunala flickskolor.*

Härefter föredrogs *punkten 129*, angående kommunala läroverk: bidrag till kommunala flickskolor. Därvid yttrade

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Herr talman! Jag skall endast anmäla, att den blanka reservation, som förekommer på denna punkt i betänkandet och som förutom mig har herrar Olof Olsson och Weijne som undertecknare, är motiverad därav, att vi inte äro nöjda med det resonemang, som utskottet fört i sin avstyrkande motivering. Utskottet avvisar motionen om den femåriga flickskolan så snävt, att vi ansett oss böra reagera däremot. Vår mening är, att detta uppslag förtjänar mycket större beaktande än utskottets majoritet ägnat detsamma. Nu lönar det sig icke att plädera för en ändring i motiveringen, och jag skall inte göra det. Jag har icke något annat slutyckande än om bifall till utskottets hemställan, men jag vill uttala den förhoppningen, att skolöverstyrelsen, då den kommer att syssla med kurserna i den kommunala flickskolan, skall ägna den femåriga flickskolan större uppmärksamhet än utskottet velat göra och tydligen också skolöverstyrelsen velat göra. Saken är förtjänt av mycket större beaktande än man visat densamma. Beaktar man icke frågan bättre, så kan man vara övertygad om att den kommer igen.

Häruti instämde herr *Erlander*.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 130—141.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 142 och 143.

Lades till handlingarna.

Punkterna 144 och 145.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. bidrag
 till avlöning
 åt lärare vid
 folkskolor.*

Vid nu skedd föredragning av *punkten 146*, angående folkskolor m. m.: bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor, erhöles på begäran ordet av

Herr **Jacobsson**, som anförde: Herr talman! Nationella gruppen har på denna punkt hemställt om förhöjd provisorisk löneförhöjning till folk- och småskollärare inom ramen av 1928 års lönekommittés förslag. Utskottet har av-

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid folkskolor. (Forts.)

styrkt motionen och för detta avstyrkande anfört två skäl, nämligen dels den stora utgiftsökning, som skulle bli följden, och dels att en fråga av denna omfattning icke bör avgöras på grund av en enskild motion.

Det sistnämnda skälet måste jag fränkänna varje värde såsom varande grundlagsstridigt. Det förstnämnda skälet, att det blir utgiftsökning, måste jag emellertid vidgå. Men hur ligger det i verkligheten till med denna fråga? För inte mindre än 16 år sedan började statsmakterna utreda den. Det var år 1920, som den s. k. lärarlönekommittén kom till med uppdrag att bedriva sin utredning i sådan takt, att förslag kunde föreläggas 1922 års riksdag. Kommitténs betänkande avgavs 1923, men någon proposition blev det varken 1924 eller senare. Betänkandet hänsköts sedermera till 1928 års lönekommitté, vars betänkande avgavs 1930. Sedan blev det på nytt en lång paus i behandlingen av detta spörsmål och först förra hösten upptogs frågan på nytt till övervägande. Det befanns då, att den tarvade förnyad utredning, varför proposition inte kunde föreläggas detta års riksdag.

Jag måste fråga: Vad tro ni, mina herrar, att den härav berörda personalen, ungdomens fostrare, skall få för uppfattning om statsmakterna, när den behandlas på detta sätt? Det går inte att komma till denna personal med den förklaringen, att bestämmandet av dess löner är en så kinkig fråga, att statsmakterna behöva i det närmaste 20 år för att utreda densamma. Det strider också mot statens egna intressen, att förtroendet för statsmakterna på detta sätt undergräves hos dem, som dock till väsentlig del skola bära ansvaret för den uppväxande ungdomen. Det är av denna anledning som vi dristat oss att motionera i frågan. Jag inser emellertid, herr talman, att det är alldeles utsiktslöst att här, såsom saken nu ligger till, framställa något yrkande, och jag avstår därför därifrån. Men jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att den nu i omkring 14 år bebådade kungl. propositionen måtte kunna komma att föreläggas 1937 års riksdag.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 147—149.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 150.

Lades till handlingarna.

Punkterna 151—162.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 163, angående fortsättningsskolor: bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor.

Kungl. Maj:t hade under punkten 157 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till fortsättningsskolor: bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 4,300,000 kronor.

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen motionen nr 410 inom andra kammaren av herr *Jacobsson m. fl.* (i viss del), de likalydande motionerna nr 134 inom första kammaren av herrar *Rahmn* och *Sjödahl* och nr 301 inom andra kammaren av herr *Lundqvist m. fl.*, motionen nr 93 inom första kammaren av herrar *Bergman* och *John T. Björck* samt motionen nr 94 inom första kammaren

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
av herr *Norman m. fl.*, i vilka motioner framställdes yrkanden av huvudsaklig innebörd, att riksdagen måtte fastställa arvodet till lärare i fortsättnings- och ersättningsskolor till de belopp för undervisningstimme, som varit gällande innan genom beslut vid 1933 års riksdag viss nedsättning härutinnan genomförts.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å motionärernas yrkanden, bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Vid denna punkt hade emellertid avgivits reservation av, utom andra, herrar förste vice talmannen *Olsson, Bergqvist, Oscar Olsson, Bäckström, Rahmn, Magnusson* i Kalmar, *Eriksson* i Stockholm, *Jonsson* i Eskilstuna, *Weijne* och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionärernas yrkanden,

a) besluta, att arvodet till lärare i fortsättningsskola och ersättningsskola skulle utgöra för undervisningstimme i fortsättningsskola minst 2 kronor 50 öre och för undervisningstimme i ersättningsskola minst 1 krona 50 öre, dock att arvodet för undervisning i manlig eller kvinnlig slöjd skulle utgöra för undervisningstimme i fortsättningsskola minst 1 krona 75 öre och för undervisningstimme i ersättningsskola minst 1 krona 25 öre samt arvodet för undervisning i hushållsgöromål i fortsättningsskola minst 2 kronor för undervisningstimme ävensom att för undervisning i ämnet arbetskunskap, i den mån undervisning i kvinnlig slöjd och hushållsgöromål ej inginge däri, till lärare, som förklarats därtill berättigad, arvodet skulle utgå med minst 3 kronor för undervisningstimme; samt

b) till fortsättningsskolor: bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor för budgetåret 1936/1937 anvisa ett förslagsanslag av 4,300,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr Lundqvist: Herr talman! Som motionär ber jag att få säga några ord i denna fråga, men jag skall fatta mig mycket kort. Vad statsutskottet uttalat om någon lönerreglering, som här skulle vidtagas, måste, såvitt jag förstår, sakna varje som helst grund. Det var ju nämligen så, att 1933 nedskuros arvoden vid fortsättningsskolorna endast på grund av statsfinansiella skäl. Skolöverstyrelsen hade då i avgivet yttrande motsatt sig en nedsättning, under framhållande av att arvodesbeloppen måste anses berättigade med hänsyn till det ansvar och det arbete, som det här gäller. Och ingen har, såvitt jag känner till, vare sig nu eller då påstått, att dessa arvoden skulle vara för höga.

Vad angår det nuvarande statsfinansiella läget kunna meningarna om det samma givetvis vara delade. Visst är detta alltså sådant, att en viss återhållsamhet är påkallad, men ingen kan förneka, att läget nu förefaller betydligt bättre utseende än vad det gjorde 1933. Åtminstone på många punkter har man också redan gått tillbaka till anslag och arvoden, som gällde före denna nedskärning. De skäl, som 1933 anfördes för denna nedpressning av arvoden, kunna alltså, såvitt jag förstår, icke anföras nu, åtminstone icke med samma skärpa som då. På grund härav och med hänsyn jämväl till att lärarkåren i år gått miste om den allmänna lönerreglering, som den haft fullgod anledning att vänta, förefaller det mig, som om det borde vara riksdagen angeläget att justera till även de arvoden, varom det här är fråga. Jag vill understryka, att det endast är fråga om att återföra dem till vad som gällde före 1933, till belopp alltså som alltid ansetts skäliga och väl avvägda.

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Olof Olsson m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Nylander, Arnemark, Ossbahr, Hassler, Olsson* i Ramsta, *Lauren, Jacobsson, Lindskog, von Seth* och *Hagberg* i Malmö, fru *Eklund* samt herrar *Holmström, Sandström, Nilsson* i Karlstad och *Ljunggren*.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att motivera den blanka reservation, som jag fogat till denna punkt. Jag har kommit till samma slutsats på denna punkt som utskottets majoritet, men jag har inte kunnat dela utskottets motivering för dess ståndpunkt. Vid denna punkt i utlåtandet framför utskottets majoritet, att då det här är fråga om en löne-reglering bör man inte besluta på grund av enskilda motioner. Jag delar den föregående ärade talarens mening, att man inte kan med rätta beteckna denna fråga som en löne-regleringsfråga. Här är fråga om arvoden i fortsättnings-skolan, som sänktes 1933, inte därför att man påstått, att de vore för höga eller illa avvägda, utan av rent statsfinansiella skäl. Och det står så öppet anfört, att ingen kunde göra gällande, att denna sänkning skett för att reg-lera lönerna. Den hade endast skett därför, att statskassan behövde på alla huvudtitlar begränsa anslagsbeloppen, och då gjorde man de nedskärningar man kunde på alla områden för att förbättra den statsfinansiella situationen. Man kan därför enligt min mening inte säga, att det här är fråga om en löne-reglering.

Jag kan inte heller hålla med utskottet, när det säger, att andra tungt vä-gande skäl tala för detta. Det ligger nämligen i sakens natur, att när man be-skär arvoden, som i och för sig äro rimliga, böra de höjas, när möjlighet där-till föreligger.

Vidare anförde utskottsmajoriteten såsom skäl mot en höjning, att det nu föreligger förslag till en 7-årig folkskola, och att det kommer att medföra en ändrad ställning för fortsättningsskolan. Icke heller detta är något skäl, där-för att om riksdagen skulle, såsom jag hoppas, antaga Kungl. Maj:ts för-slag om en 7-årig folkskola, betyder det blott, att utgifterna på den punkten automatiskt komma väsentligt att beskäras. Slutligen anförde utskottet, att det kommer snart en ny löne-reglering, och därför vore det icke riktigt att nu gå till en höjning. Även det skälet måste jag underkänna, därför att det finns ingen tanke på att kunna inarbeta i folkskollärlönen, såvitt jag förstår, även lönen för läraren i fortsättningsskolan. Det är blott en relativt liten del av folkskollärarna — jag vill minnas omkring 7,000 å 8,000 eller något däröver, jag kan icke minnas den bestämda siffran — som undervisa i fortsättnings-skolan. Under sådana förhållanden torde det väl vara mycket svårt att tän-ka sig att kunna inarbeta lönen för en lärare vid fortsättningsskolan i den fasta lönen för folkskolläraren.

Herr talman! Då jag i alla fall ansett mig i utskottet böra rösta för av-slag på de föreliggande motionerna, är skälet följande: Jag hade redan tidi-gare varit i tillfälle att pröva och taga ställning till denna fråga, då jag un-der förra hösten varit med om att avge petita till denna riksdag. Då hade vi ofta uppe den frågan, om man icke skulle kunna återgå även i fråga om dessa arvoden till de belopp, som utgingo före år 1933. Det är emellertid uppenbart, att vid ett övervägande måste ämbetsverket taga största hänsyn till samtliga anspråk på restitution till gamla belopp. Man måste gå fram steg för steg, och då kommo vi vid avgörandet fram till att man borde först taga slöjdar-vodet och få det upp i den ställning, det hade före år 1933, men att man för

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
 detta år icke kunde gå in till Kungl. Maj:t med förslag om höjning av arvodet till fortsättningskollärarna, beroende på andra nödvändiga utgiftsökningar för undervisningen. Jag måste säga, att det fanns mycket starka skäl för att, då man måste gå fram i etapper, först taga slöjdarvodet, därför att detta arvode är mycket lägre, än t. ex. arvodet i de yrkesbestämda fortsättnings-skolorna. Detta förslag om höjning av slöjdarvodet har Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna upptaga och lägga fram i statsverkspropositionen. Under sådana förhållanden, herr talman, har jag ansett det ganska svårt att på framställning av enskilda motionärer gå över den anslagshöjning, som utskottet gått med på, när det höjt slöjdarvodet, med alltså ett belopp, som rör sig uppåt en miljon kronor. Jag anser det vara ur rent principiell synpunkt svårt att gå med på en ytterligare höjning på bortåt en miljon kronor på grund av enskilda motioner, när Kungl. Maj:t finner det statsfinansiella läget icke ens medgiva en höjning av slöjdarvodet.

Jag har, herr talman, på detta sätt velat motivera den blanka reservation, jag avgivit. Jag har intet yrkande.

Herr Weijne: Herr talman! Herr Holmdahl har i så måtto hjälpt mig, att han mot de skäl, som utskottet här anfört, presterat en mycket hållbar argumentering. Det underliga är blott den slutsats, som herr Holmdahl kommit till. Han är mera konungslig än vad en stor del av Kungl. Maj:ts nuvarande parti — höll jag på att säga — är. Skolöverstyrelsen gjorde för ett halvt år sedan sitt övervägande, som väsentligen måste vara av statsfinansiell art, men herr Holmdahl känner sig långt senare bunden av detta, trots att det statsfinansiella läget i hög grad ändrats. När vi i år kommo hit till riksdagen och fingo taga del av statsverkspropositionen, blevo vi nog litet var överraskade över att den företedde en så gynnsam anblick. Det kunde skolöverstyrelsen icke veta någon gång på höstsidan, men det vet ledamoten av denna kammare herr Holmdahl i dag. Trots detta vägrar han emellertid att taga hänsyn till dessa ändrade förhållanden. Det gör mig, som sagt, något förvånad.

Jag är icke mindre förvånad ur den synpunkten, att den fråga, som det här gäller, nämligen lärarnas lönefråga, just omkring årsskiftet behandlades så ytterligt välvilligt av högerns tidningspress. Jag tror, herr talman, att jag knappast i någon debatt i denna kammare citerat ett tidningsuttalande, och jag anser såsom regel, att man icke bör göra det. Det har emellertid i början av detta år i högerpressen förekommit en systematisk aktion mot regeringen beträffande behandlingen av folkskollärarna. Jag skall tillåta mig att här återge tre stickprov på vad man haft att säga. En tidning, Östersunds-Posten, skriver: »När högerns representanter i riksdagen liksom också dess press med bestämdhet hävda, att lärarnas lönefråga icke längre kan ställas på framtiden, är detta först och främst en verklig gärd av rättvisa och samtidigt ett uttryck för uppskattningen av den kår, som fostrat generationer av svensk ungdom.» En annan högertidning, Barometern, skriver: »Man må heller icke förvåna sig över när landets lärarkår gång på gång gjort sig den frågan, huruvida det är lönlöst att vänta sig ekonomisk rättvisa för en befattningshavaregrupp, som icke har andra påtryckningsmedel att tillgå än en saklig motivering för sina berättigade önskemål och krav.» Det tredje uttalandet är taget ur Smålands Allehanda, där det heter: »Ett uppskjutande av lösningen av lärarkårens lönefråga på grund av statsfinansiella skäl har kanske förut varit berättigat, men att regeringen i år förbiset frågan, verkar beklämande. Regeringen har visat en anmärkningsvärd oförståelse för folkskolan och dess lärarkår genom att överlåta åt enskilda riksdagsmän att söka få åt-

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
minstone någon rättelse i den orättvisa, som sedan länge vederfarits lärarkåren.» Detta är tre stickprov, och jag skulle, om jag vågade taga kammarens tid i anspråk, komma med många flera sådana stickprov.

Vad är det då man velat komma till? Jo, mina herrar, man har velat spela ut lärarkåren mot regeringen, och man har velat fastställa högern såsom det parti, som velat hjälpa lärarkåren. Vad är det, som det i dag gäller? Jo, här gäller det icke någon löne reglering utan ett avgörande av statsfinansiell art. Det gäller här ett återställande av vissa arvoden till de belopp, som voro gällande före år 1933. Och det förefaller mig, herr talman, att om man verkligen anser, att regeringen handlat illa, man här har ett sätt att visa sin välvilja, som säkerligen icke kommer att av regeringen uppfattas såsom någon alltför stor tillrättavisning.

När man ser på detta statsutskottsutlåtande, finner man till sin förvåning, att av de sju högermännen i utskottet är det icke mer än två, som biträtt reservationen om en återgång till tidigare gällande förhållanden trots den aktion som bedrivits. Jag uppberar ännu en gång — och det är anledningen till att jag berört frågan — att denna aktion bedrivits tämligen systematiskt. Jag beklagar det, och jag beklagar i allmänhet, om man politiserar den lönefråga, som herr Jacobsson nyss vidrörde, och som varit olöst under så lång tid. Jag tror, att det vore bättre, om man gemensamt försökte att bringa den frågan ur världen och lösa de svåra problem, som man här har att göra med.

Om jag får tillåtelse att säga ytterligare några ord i föreliggande spörsmål, vill jag framhålla, att det har av två talare klart sagts ifrån att det här icke gäller någon lönefråga i vanlig mening och att ärendet knappast har något direkt samband med vare sig den 7-åriga folkskolan eller en kommande löne reglering. När man skar ned dessa arvoden, gjorde man det av statsfinansiella skäl. Nu böra också de statsfinansiella skälen vara avgörande.

Jag skulle i detta sammanhang vilja be kammaren att tänka på en sak, som man icke skall gå förbi. Varför valde man ut just dessa arvoden för en nedskärning? Varför valde man icke andra vägar för att vinna detta belopp? Jo, man gjorde det helt enkelt därför, att lärarkåren var tillräckligt stor, för att det skulle löna sig att i statsbudgeten göra en nedskärning. När man har att göra med en så stor kår som denna, kan även en nedskärning, som för varje särskild person icke betyder så stort belopp, bli betydande för statskassan, och så är fallet här. Då är det emellertid litet underligt, att när man sedan vill återföra dessa arvoden till de gamla beloppen, återoppar man, att det kommer att gälla så stora summor. Just summans storlek var avgörande för nedskärningen, och man bör rimligen icke återropa summans storlek, då det gäller ett återställande till förhållanden, som varit tidigare.

För övrigt gäller det i viss utsträckning icke lärarna personligen. I det skoldistrikt, jag tillhör, har staden aldrig gjort någon nedskärning i arvoden efter riksdagens beslut. Så är fallet också på åtskilliga andra ställen, där kommunerna tagit på sig den ökade börda, som denna nedskärning innebär. Man har nog i dessa kommuner alla skäl att fråga, om det icke är tid att gå in för ett återställande av de förhållanden, som förut varit rådande.

Jag vill, herr talman, innan jag slutar, blott ytterligare anföra en synpunkt. I allmänhet är riksdagen mycket försiktig, när det gäller att rubba på en framlagd budget. Vi veta att om det uppstår hål och betydande hål, måste de fyllas. Jag ber därför att få fästa uppmärksamheten på att det anslag, som det här gäller, berör icke budgeten för året 1936/1937, eftersom statsbidraget utgår i efterskott. Det är först den budget, som framlägges nästa år, som får vara med om att likvidera den utgift, som riksdagen här eventuellt kommer att besluta.

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Olof Olsson m. fl.

Häruti instämde herrar *Jonsson* i Eskilstuna och *Johnsson* i Kalmar.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Engberg**: Herr talman! Jag underlät att taga till orda under den punkt, som gällde en höjning av arvudet till lärare i slöjd, i vilken fråga statsutskottet stod enigt, och jag gjorde det, därför att jag ansåg det lämpligare att taga till orda under denna punkt för att motivera varför finansministern och jag ansett det orimligt att lägga fram till just årets riksdag förslag om höjning i båda dessa stycken. Det har berott därpå, att vi satt i gång en utredning, gemensam för finans- och ecklesiastikdepartementen, om en lönereglering för folkskollärarkåren. Ingen vet vare sig inom regeringen eller i denna kammare eller i övrigt, huruvida och i vad mån det kanske till syvende og sist skulle kunna bli tekniskt möjligt att låta såväl slöjdarvudet som ersättningen till lärare i fortsättningsskola ingå i en enhetlig lön. Det är ett problem, som ännu icke är knäckt. Vi hade den uppfattningen, att det väl är ganska vanskligt att belasta budgeten med cirka en och en halv miljon kronor i runt tal så att säga i förväg, innan den utredning, som igångsatts, är färdig. Det är vår fasta föresats, att en proposition bör föreläggas 1937 års riksdag, och jag vågar för min del uttala den förhoppningen, att, vilken regering som då än sitter, den framlägger en dylik proposition om reglering av folkskollärarkårens löner. Att emellertid samma år, som man är färdig att fullfölja denna utredning, och på tröskeln av den lönereglering, som skall framläggas 1937, föregripa den utredningen i två väsentliga stycken, såsom här skulle ske, ha vi icke ansett vara en riktig politik. Detta är motivet, varför vi icke lagt fram förslag om en återgång beträffande arvudena i slöjd och ersättningen för undervisning i fortsättningsskolan. Det är givet, att det är riksdagens sak att här taga på sitt ansvar att på grund av enskilda motioner besluta något sådant, men nog synes det mig vara ett ganska ovanligt förfarande att alldeles på tröskeln av en lönereglering besluta så pass betydande utgifter hörande samman med omständigheter, vilka ännu ligga under utredning.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Jag vill omedelbart säga, att de skäl, som herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här anfört såsom motivering mot en förhöjning på denna punkt, också varit i ganska hög grad bestämmande för utskottets ställningstagande. Jag ber vidare få fästa kammarens uppmärksamhet på att, när herr Weijne alldeles nyss från denna plats argumenterade för herr Olof Olssons m. fl. reservation, han gjorde det väsentligen ur rent politiska synpunkter. Det var en sorts politisk argumentation, som han baserade på en rad tidningsurklipp, från olika håll. Jag måste säga, att går man in i en debatt på det sättet kan man komma ganska långt, och säkert är att man kommer långt bort från ett sakligt bedömande, då den politiska diskussion, som herr Weijne här inlett, hänfört sig till en löneregleringsfråga, som icke alls är före i år, utan, såsom herr statsrådet erinrade, skulle komma nästa år. De tidningsurklipp herr Weijne här demonstrerade ha ingenting med den nu diskuterade punkten att göra. Jag tycker, att vi böra låta var sak vara vad den är. Denna fråga är ingen sådan löneregleringsfråga och inte heller en sådan politisk fråga, som herr Weijne försökt göra den till.

Det skall föreligga mycket starka skäl, om man på grund av en enskild motion skall gå med på en så väsentlig förhöjning av budgeten, som det här

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
är fråga om. Vi bruka icke göra det, och jag tror icke, att sakskaalen här äro sådana, att de kunna motivera något sådant. Det är icke, såsom man sagt, så att man i budgeten eller ens i åttonde huvudtiteln genomgående går fram till en återställelse till samma anslagsbelopp, som utgingo före år 1933. Det har skett justeringar uppåt på olika punkter, men på många punkter står man kvar, där man stod år 1933. På andra punkter har man gjort små justeringar, men en sådan återställelse, som man här talat om, har man överhuvud taget icke gått in för. Då kan jag icke finna, att det anförda skälet har den relevans, som man velat giva det.

Nu talade herr Weijne om — och det är ett skäl, som åberopas rätt ofta — det utomordentligt starka finansiella läge, som vi kommit i just nu, och som skulle motivera ett sådant överskridande av vad Kungl. Maj:t här begärt. Detta tal om det utomordentligt goda finansiella läget är väl ändå ganska överdrivet. Det är sant, att vi ha goda statsinkomster just nu, men vi ha också stora, gapande hål, som behöva fyllas. Vi ha en mängd förluster, liggande oreglerade som vi alltså måste klarera, för att den statsfinansiella ställningen skall bli sund och god. Vi veta heller icke, huru länge det inkomstflöde, som nu är för handen, kommer att fortsätta.

Då herr Weijne talade om att denna utgift träffar först nästa års budget, vill jag säga, att detta knappast är någon argumentering för bifall till reservationen. Jag anser, att man bör stå kvar på den gamla statsutskottsprincipen och den gamla hushållningsprincipen, som förr gjorde sig gällande, nämligen att man icke utan absolut tvingande skäl överskrider vad en departementschef begär. Sådana tvingande skäl föreligga icke i detta fall.

Då herr Lundqvist och även herr Holmdahl åberopade ett uttryck i motiveeringen, där det sägs, att man icke bör göra en lönereglering av denna omfattning, ber jag att få säga, att detta uttryck i och för sig icke kanske var så lyckligt valt. Om man skulle säga i stället löneförhöjning, är det uttrycket fullt riktigt, men det har ingen betydelse i detta sammanhang. Vad som här väsentligen har betydelse är, att man i ett läge som detta icke bör föregripa den omprövning, som kommer att försiggå nästa år, och att man icke heller utan tvingande skäl bör utöver vad Kungl. Maj:t begärt, pressa budgeten uppåt i den utsträckning varom här är fråga.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Danielsson: Herr talman! Bara ett par ord. Den siste ärade talaren instämde i vad departementschefen sade om att det skulle innebära ett föregripande av en mycket snart kommande lönereglering att gå in för ett återställande av fortsättningsskolans arvoden till den storlek de hade före 1933 års riksdag. Det senare är ju icke detsamma som en lönereglering. Det förefaller mig, som man icke kunde sammankoppla dessa båda frågor på detta sätt, ty hur man än utreder och ordnar måste man likväl taga hänsyn till arvodena i fortsättningsskolan, och det kan väl icke då vara riktigt att utgå från de ned-satta arvodena. Man måste väl tvärtom utgå från arvodena sådana de voro före 1933 års riksdagsbeslut.

Om man läser motionerna skall man finna, att de sakkunniga och statsmakterna från början ansågo, att fortsättningsskolans arvoden skulle vara högre per timme räknat än ersättningen för arbetet i den egentliga folkskolan. Utvecklingen har sedan medfört, att de istället blivit lägre. För närvarande beräknas timarvodet i fortsättningsskolan vara omkring 50 % lägre än det i folkskolan.

Jag vill vidare påpeka den omständigheten, att statsmakterna år 1929, tror jag det var, i sammanhang med införandet av provisoriska lönetillägg för skol-

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
 lärarkåren ålade lärarna att arbeta även i fortsättningsskolan. Jag vill också framhålla den rationalisering, som har skett genom sammanslagning av folkskoleklasser och som ökat arbetet.

Herr Persson i Falla sade, att det måste finnas synnerligen starka skäl för att motivera en så pass stor anslagshöjning. Jag anser för min del, att dessa starka skäl i detta fall föreligga. Man kan ju diskutera den statsfinansiella ställningen, men den är väl ändå så pass god, att man borde kunna återgå till de förhållanden, som rådde före 1933 års beslut. Vi hörde nyss av herr Weijne, att man i kommunerna tagit på sig den ökade kostnaden för bibehållande av samma arvoden som förut i fortsättningsskolan. Kommunerna ha väl icke gjort detta alldeles utan orsak, utan de ha gjort det därför att de ansett dessa arvoden vara rimliga och rättvisa. Är det så i städerna, lär det nog vara likadant på landsbygden.

Jag tror alltså, att vi nu böra återföra dessa arvoden till vad de voro före det omnämnda beslutet år 1933. Jag kan icke se, att man skulle behöva hesitera därför att sunnan är så stor. Den kommer ju icke på nästa års budget, fastän den naturligtvis i alla fall kommer en gång. Från alla håll har man emellertid erkänt den betydelse, som fortsättningsskolans arbete har för den uppväxande ungdomen. Under sådana förhållanden och vid avvägandet av det ena mot det andra kan jag icke finna annat än att rättvisa och hänsyn till de ungas fostran icke minst på landsbygden kräver, att vi nu återföra arvoden till vad de voro före 1933.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av herr Olof Olsson m. fl.

Herr Nilsson i Steneberg instämde häruti.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga några få ord i denna fråga. Jag vill förutskicka, att jag icke tror så värst mycket på att någon skulle anse mig som någon speciell fiende till vare sig de direkta statstjänarna eller de indirekta, som lärarkåren är. Jag skall berätta som sanningen är, att i början av denna riksdag uppsöktes jag och några andra av en deputation från lärarkåren, som framhöll hur ytterst viktigt det var, att man fick den förhöjning av slöjdarvodena, som kammaren nyss har beslutat, och hur önskvärt det också var att även på nu förevarande punkt, som gäller lärarna i fortsättningsskolan, få till stånd högre arvoden. Jag tillät mig då hänvisa vederbörande till statsrådet under förmenande, att det icke var så särdeles lämpligt, att jag och mina kamrater utgjorde någon sorts extra Kungl. Maj:t i en dylik fråga. Jag tror mig veta, att deputationen också gick till statsrådet.

Jag nämner denna episod, därför att deputationen vid samtal med mig och mina kamrater hårdast höll på att slöjdarvodet skulle undergå en justering uppåt. Med den saken i minnet tillät jag mig verkligen att i utskottet föreslå den kompromissen, att vi skulle ge dem, som voro sämst ställda, den förhöjning, som andra kammaren redan har beslutat, men låta det andra vara. Jag trodde, att vi, som hade medverkat till detta, skulle mötas av någon smula tacksamhet från motionärernas sida, ty det är ju icke så alldeles vanligt, att man får allt vad man pekar på. Här finner jag emellertid istället, att det göres ett stort nummer av att statsutskottets majoriet icke ansett sig kunna förorda bifall till alltsammans på en gång.

Jag skulle vilja påpeka, att det här icke är fråga om några som äro särskilt illa ute. Slöjdlärarna skola nu få, om jag inte räknat fel, 1 krona 20 öre i timmen för sitt arbete, men för *nu* ifrågavarande arbete i fortsättningsskolan utgår redan en ersättning med 2 kronor i timmen. Jag undrar, hur många det är

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

åtminstone bland de valmän, jag har och kanske de flesta av oss ha, som kunna räkna med att förutom en, det erkänner jag, låg fast lön dock som biinkomst ha — låt vara i begränsad omfattning — 2 kronor i timmen. Jag tror icke, att det är så värst många.

Alldeles bortsett från detta anser jag i alla fall, att när vi nu ha bidragit till att säkerställa en förbättring åt de sämst ställda, böra herrarna i all rimlighets namn lugna sig en liten smula och icke komma här och föra ett så lättsinnigt tal på tungan som herr Lundqvist här gjorde, när han anförde såsom en alldeles extra bagatell, att det är bara statsfinansiella skäl, som åberopas mot reservationen. Skulle det verkligen vara ett så obetydligt skäl, då önskar jag att vi i statsutskottet finge se herr Lundqvist lägga fram sina synpunkter, ty jag är övertygad om att vi från alla läger skulle uppfostra honom till att se litet försiktigare på dessa ting.

Det var en annan sak, som jag tänkt på och som det kanske icke är så dumt att beröra i detta sammanhang. Här har i många år gjorts nummer av att man beviljat »politiska löner» åt statstjänarna. Vad skulle emellertid detta bli för något om icke att vara ägnat rent av såsom någon sorts bete för valstriden i höst? Det förstår icke jag. Det skulle icke ha förvånat mig ett dugg, om herr Jacobsson i Mjölby hade stigit upp och gjort sig till målsman för statstjänarna, vilka ju också blivit misshandlade vid åtskilliga tillfällen. Han är nämligen själv statstjänare, men det tycks han tydligen ha glömt bort i detta sammanhang. Ånej, låt oss ta saken som den är. Här ha de, som bäst behöva det, fått en liten justering uppåt, och de andra kunna vänta en liten smula. Det är ingen av oss i denna kammare, som vet vad vi ha att disponera över för nästkommande budget.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr Sefve: Herr talman! När fortsättningsskolan inrättades här i landet, ansåg man, att undervisningen där skulle ligga på ett högre plan, särskilt i vissa ämnen, än vad fallet var i folkskolan. Man ansåg, att undervisningen var mera krävande och därför också fordrade högre kompetens, och till följd därav bestämde man ju ett högre arvode. Detta högre arvode avsåg också att locka folkskolelärarna att skaffa sig denna högre kompetens, vilket de också i stor utsträckning gjort. De gingo igenom en del kurser o. s. v., och de gjorde naturligtvis detta bland annat av ekonomiska skäl. De sågo, att de skulle tjäna på att skaffa sig denna utbildning, och därför gjorde de det.

När arvodet sänktes, så framhölls det ju tydligt vid flera tillfällen, att det skedde endast av statsfinansiella skäl. Jag säger detta utan att på något sätt vilja inlägga någon förklenande mening i ordet »endast». Jag vill endast därmed framhålla, att man icke genom denna sänkning på något sätt underkände den värdering av undervisningen, som man förut hade gett.

När det nu är på det sättet, att man börjar kunna återställa de anslag, som ha beskurits av statsfinansiella skäl, så finner jag, att detta bör vara en av de punkter, där detta främst bör komma i fråga, och jag ber därför att få tillstyrka bifall till den av herr Olof Olsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Lindskog: Herr talman! Jag hade icke alls tänkt yttra mig i denna debatt, vilket jag också visade genom att i början av debatten instämma i herr Lundqvists yttrande. Att jag emellertid sedermera begärt ordet beror på det anförande som hölls av herr Weijne. Jag måste säga, att det var med verklig överraskning jag hörde det sätt, varpå han sökte lägga upp denna fråga. Han riktade ett lika skarpt som enligt min mening omotiverat angrepp emot högern och menade, att högern skulle ha velat politisera denna fråga, ett slags politik, som herr Weijne tydligen står alldeles främmande för.

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

Vad som här förelegat från högerns sida är, såvitt jag vet, följande tvenne moment. För det första gäller det i denna fråga enskilda motioner. Det har icke med avseende å fortsättningsskolan väckts någon partimotion, utan det är enskilda motioner, detta i motsats till frågan om slöjdarvodet, där det väckts partimotioner såväl från folkpartiet som från högern och där man också stått enig kring saken. För det andra har det varit enskilda högertidningar, vars uttalanden herr Weijne här citerade. Jag skulle verkligen vilja uppmana herr Weijne att obrottsligt fasthålla vid den princip, som han påstod sig annars följa, nämligen att icke citera enskilda tidningar. Uttalanden i enskilda tidningar äro icke något uttryck för vad ett stort parti verkligen vill komma fram med. Enskilda tidningar ha icke den kontakt med partiet i varje fall ej med högerpartiet, att partiet sitter i centrum och trycker på en knapp för att få den ena tidningen att skriva det och den andra att skriva det. Det har sagts många gånger från mycket auktoritativt håll, att högerpartiet undanber sig, att dess åskådning förblandas med skilda yttranden i de olika tidningarna. Det bästa beviset på att högern icke har velat driva politik i denna fråga är väl ändå det faktum, som i dag står uppenbart, nämligen att högern står splittrad i denna fråga. Det är enskilda högermän, som på grund av sin bestämda uppfattning i denna fråga ha lagt fram vissa motioner. Det är dessa högermäns ovillkorliga rätt och skyldighet att få kämpa för sin uppfattning, utan att detta skall fattas såsom en politisering från partiets sida.

Nej, vem är det, som vill driva politik i denna fråga om icke herr Weijne? Det är herr Weijne, som i dag tyvärr sökt politisera frågan. Han räknar upp hur många högermän, som icke röstat för förslaget i utskottet, och hur många socialdemokrater, som i stället gjort det. Är icke detta politik? Särskilt ondgör herr Weijne sig över att skolöverstyrelsens chef har ansett sig böra fasthålla vid den uppfattning, varåt han gav uttryck i sitt ämbetsyttrande i höstas. För all del, man kan naturligtvis resonera som herr Weijne gör, men att lägga skolöverstyrelsens chef till last, att han lojalt fasthåller vid den uppfattning, som han tidigare lagt fram för departementschefen och Kungl. Maj:t, det förefaller mig vara i hög grad överraskande. Lika överraskande är det, att herr Weijne sedan vill lägga högern till last, att skolöverstyrelsens chef fasthåller vid sitt en gång gjorda uttalande.

Jag vill ännu en gång påpeka, att högerpartiet står i denna fråga delat. Jag för min del respekterar till fullo de skäl, som den andra gruppen har inom mitt parti och inom riksdagen. Jag förstår fullkomligt de allvarliga betänkligheter, som kunna anföras mot att här på enskilda motioner gå med på en så stor anslagsökning, då Kungl. Maj:t ej har framlagt förslag därom. För min del vill jag gärna medge, att det är först efter mycket stora betänkligheter jag ställt mig på den sidan, som ändå anser, att man bör försöka hjälpa upp arvodena i fortsättningsskolan — när det gäller ett miljonbelopp, som Kungl. Maj:t ej upptagit i sitt budgetförslag. Jag upprepar, att jag trots mycket stora betänkligheter ställt mig på den sidan, men jag protesterar på det bestämdaste mot det försök att göra politik av denna fråga, som herr Weijne här gjort.

Jag ber att på de grunder, som här senast anförts av herr Sefve, få yrka bifall till den av herr Olof Olsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Då jag kommer att rösta för bifall till reservationen men gör det av delvis andra skäl än som förut anförts från den sidan, har jag begärt ordet för att förklara min ståndpunkt.

Jag vill i viss mån sammankoppla denna fråga med ett ärende, som senare kommer under riksdagens behandling, nämligen frågan om det sjunde skolåret.

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

Jag har deltagit i den utredning, som har föregått framläggande av förslaget i denna sak, och jag har därvid icke kunnat komma till samma resultat som de övriga utredningsmännen, vilket resultat sedan framlagts i proposition till riksdagen. Jag har nämligen ansett, att man icke nu borde forcera fram ett ytterligare folkskoleår, utan att det vore bättre att vänta och se tiden an. Jag har så mycket hellre velat göra detta, som jag tror, att det på många ställen, kanske icke minst på landsbygden, vore lyckligare att främja en utveckling, som går ut på en utvidgad fortsättningsskola med mera praktisk inriktning av undervisningsplanen. Det är också därför jag på ett särskilt sätt ömmar för fortsättningsskolans lärare. Jag menar, att om man skall ha förhoppning att denna undervisningsform skall kunna utvecklas och förbättras och bli till vad den borde vara, icke minst på landsbygden, måste man också se till att honorera dem, som skola arbeta i denna skola, på ett något så när tillfredsställande sätt. Jag förstår fuller väl, att det råder missnöje bland folkskolelärarna med de förhållanden, som nu råda, därför att deras arvoden en gång varit fastställda till högre belopp än som nu utgå men reducerats av riksdagen på grund av vissa ekonomiska förhållanden.

Det är som sagt förnämligast av det skälet jag anser mig böra biträda reservationen. Om det varit fråga om en verklig lönereglering, då skulle jag sannolikt ställt mig på utskottets sida, ty det kan ju icke vara rimligt, att riksdagen företar en omfattande lönereglering på basis av enskilda motioner. Här är det emellertid icke fråga om någon lönereglering. Här är ju bara fråga om att återföra förhållandena till vad de en gång ha varit, att ge igen något, som statsmakterna ha tagit bort.

Ecklesiastikministerns resonemang, att en återgång till de förutvarande arvodena för fortsättningsskolans lärare skulle innebära ett föregripande av utredningen om lönereglering för folkskolelärarkåren, skulle vara riktigt, om man utginge ifrån, att de löner, som nu utgå plus de höjda arvodena, som motionärerna ha föreslagit, skulle bli högre än de löner, som skulle komma fram i ett förslag till en ny lönereglering. Det tror väl emellertid ingen, att så kommer att bli fallet, och då kan jag omöjligen förstå, att man föregriper den nya löneregleringen genom att nu bifalla reservationen.

Det skäl, som har anförts i reservationen, att anslagshöjningen icke kommer på instundande budgetår, kan för mig icke utgöra något skäl att rösta för reservationen. Jag skulle göra det, även om anslagshöjningen komme på detta budgetår.

Herr Persson i Falla anförde såsom huvudskäl, att han icke ville vara med om en så betydande höjning av budgeten. Det var, som sagt, för honom huvudskälet, men det skälet har för honom icke gällt i andra avseenden. Jag vill erinra om, att han själv varit med om att i riksdagen framföra motioner, vari man yrkat på en höjning av försvarsutgifterna för nästa budgetår med 17 å 18 miljoner kronor, om jag icke minns fel. När man i det ena fallet är så frikostig och icke hesiterar för ökade utgifter, som medföra en omedelbar belastning av budgeten, borde man icke vara så rädd för den höjning på en miljon kronor, som det här är fråga om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Andersson i Rasjön förenade sig herrar *Olsson* i Rimforsa och *Björling*.

Herr Lundqvist: Herr talman! Statsutskottets ärade ordförande var mäktiga grym mot oss, som här vågat framställa ett yrkande mot statsutskottets majoritet. *Andra kammarens protokoll 1936. Nr 21.*

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
 ritet. Vi äro ju, herr talman, vana vid den barska tonen från statsutskottets ordförande, när han känner sin ställning litet hotad. Jag tycker emellertid, att statsutskottets ärade ordförande tog till hårdare ord och starkare vapen än som var motiverat. Jag erkänner gärna, att vi »glömt bort» att uttala vår tacksamhet mot statsutskottet för att det i ett annat ärende tillmötesgått våra önskemål. Jag gick ej in på den frågan, därför att jag ville begränsa mitt anförande så mycket som möjligt för att tillmötesgå en därom framförd önskan. För att emellertid statsutskottets ordförande icke skall gå besviken härifrån, begagnar jag nu tillfället att uttala ett tack för att man höjt slöjdarvodena till vad de voro före år 1933. Jag hoppas, att statsutskottets ordförande nu kommer ihåg, att jag framfört vår tacksamhet.

Sedan vill jag emellertid fråga herr ordföranden i statsutskottet, vad det är för principiell skillnad mellan arvodena i slöjd och arvodena i fortsättningsskolan. Varför kan det anses underligt, att när man begär en återföring av slöjdarvodena, man även vill ha en återföring av arvodena i fortsättningsskolan? Jag tycker, att dessa båda arvoden befinna sig på principiellt samma linje, och det finns intet bärande skäl att, när man gått in för det ena, man icke också skall gå in för det andra. Vi skola lugna oss, säger herr Anderson i Råstock. Det är klart, att man kan och måste vara nöjd med litet ibland, men jag tror icke, att herr Anderson i Råstock alltid själv står på den linjen, att han vill lugna sig. Jag tror, att han många gånger är böjd att driva igenom en sak så tidigt som möjligt, då han finner den rättfärdig. I detta fall anser jag, att mycket starka rättfärdighetsskäl tala för denna höjning, och då vill jag i varje fall icke gärna lugna mig, såsom herr Anderson i Råstock rekommenderade.

Till min ärade partivän, herr Persson i Falla, vill jag endast säga, att när han påstod, att ingen återställelse skett till arvodesbelopp och anslag, som gällt före 1933, var det ett något överdrivet påstående. Vi ha ju så sent som under punkten 147, när det gällde slöjdarvodena, gått tillbaka till vad de voro före år 1933, och om han går till vilken huvudtitel som helst, skall han nog finna exempel på att denna riksdag och förra årets riksdag återställt anslag, som av statsfinansiella skäl år 1933 nedskurits.

Beträffande herr Weijnes uttalande skall jag, utöver vad herr Linskog sagt, icke säga mer än att jag tycker, att det är ett något underligt sätt av en lärarkårens representant att visa sin tacksamhet för det stöd, som denna kår här får, genom att beskylla dem, som vilja hjälpa hans ämbetsbröder, för att göra det av saken ovidkommande motiv. Jag har svårt att förstå, varför jag och mina medmotionärer politiserat mera i denna fråga än de av herr Weijnes egna partikamrater, som motionerat i samma sak.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ville slutligen göra gällande, att man icke bör gå med på denna arvodesförhöjning, därför att man satt i gång en utredning inom departementet rörande den allmänna löneregleringen och att man icke skulle föregripa denna. Jag konstaterar då, att det är alltså icke nog med, herr statsråd, att folkskolans lärare i år icke skola få den allmänna lönereglering, de haft full anledning att vänta sig, utan att de skola straffas dubbelt genom att icke ens återfå de normala arvoden för undervisning i fortsättningsskolan, som de borde kunna få. Jag tycker, att det är litet hårt mot kåren i fråga.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet i denna fråga. Men när man säger, att det icke varit någon annan anledning till att man här väckt motion, än att detta är ett rättfärdighetskrav, då kom-

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

mer jag att tänka på statsministerns uttryck, att det icke tjänar någonting till att här stå och brösta sig. »Vi äro lika goda kålsupare allihop», sade han. Jag tror icke, att det lyckas för herr Lindskog att göra gällande, att valen i höst är något denna fråga ovidkommande. Det är uppenbart, att det icke är rättfärdighetskravet, som uteslutande motiverar, att man tagit upp denna sak. Varför äro herrarna på så skilda linjer? Om jag skulle våga ställa ett horoskop, skulle det vara, att medan herrarna på landsbygden skola åberopa sig på att de äro så sparsamma, komma statsrepresentanterna och tjänstemännen att säga: vi ha velat driva fram en löneförhöjning; rösta därför på oss. Jag vet icke, om jag är på orätt väg, men jag tror, att jag är sanningen ganska nära. Jag tror icke, att man skall brösta sig. Om man undersöker saken, skall man nog finna, att jag har rätt.

Vad själva frågan egentligen beträffar, gör herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gällande, att detta förslag innebär, att man föregriper utredningen, medan andra säga, att det icke gör det. Men när herr statsrådet säger det, anser jag, att man har skyldighet att tro honom på hans ord, när det gäller en undersökning om att inarbeta fortsättningsskolan i systemet, så att lärarna icke skola behöva särskild ersättning för undervisningen i fortsättningsskolan. Om man nu fattar det beslut i denna fråga, som reservanterna förorda, kommer nog detta beslut att föregripa utredningen.

Sedan vill jag säga en sak till. Om frågan legat till på det sättet, att vi icke haft val i år och det hade gällt att föra upp ett belopp på 950,000 kronor på nästa års budget, då skulle jag våga 10 mot 1, att icke så många motioner kommit fram i frågan, som nu är fallet. Jag skulle vilja säga till dem, som sent och bittida tala om sparsamhet med statens medel, att de skola vara litet konsekventa. När Kungl. Maj:t, som har möjligheter att granska denna sak från högre synpunkter än herrar partipolitiker, icke ansett sig kunna framlägga förslag i densamma, då anser jag, att man bör intaga samma ståndpunkt, som Kungl. Maj:t har intagit. Jag tror, att kammaren lugnt kan följa utskottets förslag. Det är det enda riktiga i denna sak.

Herr Weijne: Herr talman! Jag ber att till statsutskottets ärade ordförande få säga, att jag finner, att det är en ganska egendomlig princip att om man av statsfinansiella skäl sänker ett arvode man sedan på nytt skall ingå i en skälighetsprövning, när det åter blir fråga om att höja arvodet. Jag kan för min del icke betrakta detta återställande annat än som en statsfinansiell fråga.

Till herr Lindskog vill jag, efter det förmaningstal, som jag blev föremål för, säga, att jag vet, att han är en mycket stor motståndare till monopol. Men han vill tydligen för egen räkning behålla ett monopol, nämligen rätten att citera tidningar i kammaren. Det är nämligen så, att jag under de år jag har suttit här har funnit, att herr Lindskog är en av de allra flitigaste citatmakarna. Men när någon annan citerar, då passar det ej. Då har herr Lindskog mycket stränga ord att säga.

Jag skall noga annotera, att man icke skall fästa avseende vid vad högerpressen säger och anser. Det har ingen politisk betydelse för riksdagsgruppen. Jag skall däri även inräkna — Sydsvenska Dagbladet.

Sedan förefaller det, som om herr Lindskog varit onödigt upprörd. Han sade, att han hörde mig uppräknat hur många socialdemokrater som röstat för den ena eller den andra sidan. Jag kan icke fatta, hur herr Lindskog kunnat höra så. Jag räknade nämligen icke upp dem. Jag talade bara om högern. Vad jag velat har varit att sätta lära och liv i rimligt och klart samband med varandra.

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Andersson i Rasjön för en stund sedan riktade en replik till mig, där han gjorde gällande, att jag varit inkonsekvent. Han sade, att jag motsatt mig denna förhöjning väsentligen därför, att man icke borde gå över regeringens förslag. Men, sade han, herr Persson i Falla har inga betänkligheter att i andra fall gå utöver regeringens förslag. Han har varit med om motioner med förslag om 17—18 miljoner därutöver. Då har han inga betänkligheter haft att vara frikostig.

Jag ber få erinra herr Andersson i Rasjön om att jag sade, att man bör icke utan tvingande skäl vidtaga förhöjningar i budgeten utöver vad regeringen begärt. När jag varit med om att begära förhöjningar har det varit för att stärka vårt försvar. Därför anser jag att i denna situation finnas tvingande skäl. När jag hörde herr Andersson i Rasjön under förmiddagens remissdebatt yttra sig i försvarsfrågan, tyckte jag, att han hade precis samma synpunkt på den som jag, nämligen att i detta läge är det tvingande skäl att stärka försvaret. Men detta tycktes herr Andersson i Rasjön, efter vad han nyss sade, fullständigt hava glömt bort på dessa timmar. Jag gratulerar herr Andersson i Rasjön till denna förmåga att glömma, som kanske kan vara bra att ha i vissa fall.

Herr **Lindskog**: Herr talman! Blott några få ord. Först ber jag att till herr Svensson i Grönvik få säga, att jag är mycket överraskad över hans påstående, att jag sagt, att detta är ett rättfärdighetskrav. Det har jag icke sagt. Jag anser, att man kan behandla saken från bägge synpunkterna. Man kan diskutera om vilken ståndpunkt som är den riktiga. Jag uttryckte mig så, att jag efter mycket starka betänkligheter kommit till den ståndpunkt jag intager.

Vad sedan herr Weijne sade om mitt monopol överraskade mig verkligen. Jag är icke själv medveten om, att jag hade vare sig det monopolet eller något annat. Om herr Weijne går igenom mina yttranden, skall han säkert finna mycket långa tidsavstånd mellan de gånger, då jag citerat tidningar. Och jag vågar på det bestämdaste säga, att jag aldrig någonsin citerat en socialdemokratisk tidning för att därmed markera socialdemokratiens ställning.

Vidare anmärkte herr Weijne på att jag skulle ha sagt, att herr Weijne räknat upp *namnen* på de olika medlemmar, som röstat för eller emot. Nej, herr Weijne, jag sade, att herr Weijne räknat upp *antalet* av dem, som i utskottet röstat för förslaget. Jag kan inte fatta, att herr Weijne kunnat höra så.

Sedan ber jag ännu en gång att få säga, att jag tycker icke, att herr Weijne gjort en tjänst åt den sak han förfäktar. Jag tycker, att herr Weijne och jag kunde kämpa gemensamt, eftersom vi hava samma uppfattning, och icke behöva bekämpa varandra, därför att vi tillhöra olika politiska riktningar. Därmed gagnar man icke sin sak.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Jag nödgas erinra herr Persson i Falla om att jag icke alls kritiserat hans ståndpunkt, när han var med och undertecknade högermotionen om ökade anslag till försvaret. Jag har icke gått in på någon prövning av angelägenhetsgraden av berörda anslag och det, som vi nu diskutera. Jag har bara kort och gott konstaterat herr Perssons i Falla argumentering mot höjning av detta anslag med hänvisning till att det icke vore rådligt att på basis av enskilda motioner göra sådana höjningar av Kungl. Maj:ts förslag. Då påminner jag om, att han själv som motionär föreslagit så och så stora höjningar. Jag överlämnar åt kammaren att bedöma, på vilken sida glömskan av det förflutna ligger.

Herr **Weijne**: Herr Lindskog säger, att jag mera gagnat saken, om jag icke talat om högern. Jag tror, att herr Lindskog och jag gagna saken mest, om

Ang. bidrag till avlöning åt lärare vid fortsättningsskolor. (Forts.)
vi avpolitiserar lärarnas lönefråga och söka lösa den nästa riksdag. Det är mot politiseringen jag reagerat.

Herr Lindskog: Jag skulle bara önska, att herr Weijne haft denna goda avsikt från början av denna debatt.

Herr Weijne: Jag har haft samma avsikt hela tiden. Det är bara det, att herr Lindskog är en mycket dålig tankeläsare.

Herr Lindskog: Då beklagar jag endast, att herr Weijne grundligt misslyckats i att förverkliga sin avsikt.

Herr Björck i Kristianstad: Herr talman! Det är uppenbarligen stor risk för en högerman att rösta med reservationen efter den tillrättavisning, som kommit från den stränge magistern i Borås mot högermännen. Jag tar risken, därför att jag anser, att det föreligger sakskalet, som tala för reservationen. Trots de tillrättavisningar, som man har anledning att riskera från det hållet, kommer jag därför att rösta för reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den av herr förste vice talmannen Olsson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Weijne, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 163 av utskottets förevarande utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Olof Olsson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nejpropositionen. Herr Svensson i Grönvik begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 72 ja och 105 nej, varjämte 16 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den av herr förste vice talmannen Olsson m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens plenum kl. 11 f. m.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att

bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista efter statsutskottets utlåtande nr 8 uppföres första lagutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall förordna om kreditspärr, dels ock i ämnet väckta motioner.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Lundqvist m. fl.*, nr 728, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 161, med förslag till förordning angående yrkesmässig trafik med automobil; och

fru *Gustafson m. fl.*, nr 729, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 219, angående omläggning av skyddshemsverksamheten m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från bevillningsutskottet:

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316);

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utövanDET av statens tobaksmonopol;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av avgiften för skatteinbetalning över postgiro vid skatteuppbörd i Stockholms stad;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 126 § 2 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928; och

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med viss bestämmelse att iakttagas vid meddelande av rättighet till detaljhandel med rusdrycker;

från andra lagutskottet, nr 137, i anledning av väckt motion angående viss ändring i förordningen om blindhetsersättning; samt

från jordbruksutskottet:

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbetalning av stödlån genom förbättringsarbete;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa markområden till staden Mariestad;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till åtgärder för Mälarens reglering;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande till Skövde stad av kronans andelar i vissa samfälligheter å Billingen;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallande fastigheter;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar; och

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser om lån till förekommande av exekutiv försäljning.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts under riksstatens åttonde huvudtitel gjorda framställning angående bidrag till vetenskapsakademien;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring för viss personal vid tekniska skolan i Stockholm;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till vissa vid tågolycka skadade personer;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för statens väginstitut;

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förrådsbyggnad i Älvsjö i Stockholm m. m.;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till inkomst- och utgiftsstat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1936/1937 m. m.; och

nr 70, i anledning av väckta motioner om statlig automobiltrafik mellan Pajala och Kiruna;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av vissa framställningar rörande understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 27, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om ytterligare medel för utförande av omändrings- och förbättringsarbeten inom riksbankens byggnad i Stockholm;

nr 28, i anledning av väckt motion om inrättande av en extra förste bibliotekariebefattning vid riksdagsbiblioteket m. m.; och

nr 29, angående särskild ersättning åt en tjänsteman hos bevilningsutskottet;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Hidinge—Spångakärrens torrlägningsföretag i Örebro län jämte i ämnet väckta motioner;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställningar om anslag till kapitalökning för arrendeegnehemsfonden och arrendelånefonden m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till viss forskningsverksamhet på det jordbrukstekniska området;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion, II: 620, angående reformering enligt vissa riktlinjer av undervisningen vid de högre allmänna läroverken;

nr 6, i anledning av väckt motion, II: 621, angående undervisningen vid de högre allmänna läroverken i ämnet biologi med hälsolära; och

nr 7, i anledning av väckt motion, II: 622, angående införande vid de högre allmänna läroverken av obligatorisk undervisning i ärftlighetsläran med arvsbiologi m. m.;

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående upprättandet av kollektivavtal mellan domänverket och dess arbetare; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 9, angående veterinärers uppträdande såsom ombud för kreatursförsäkringsanstalter;

nr 10, angående reformering av pantlånerörelsen; och
nr 11, angående en försäkringsorganisation till skydd mot brandskada å skog
och skogsmark.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Olsson</i> i Ramsta	under 2 dagar fr. o. m. den 3 april,
› <i>Herou</i>	› 4 › › › 2 ›
› <i>Jacobsson</i>	› den 4 april,
› <i>Hansson</i> i Trollhättan	› 4 dagar fr. o. m. den 1 april,
› <i>Fält</i>	› 3 › › › 2 › och
› <i>Olsson</i> i Kullenbergstorp	› 3 › › › 2 › .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.